

**TARİHİ ALANLARIN KORUNMASI VE İYİLEŞTİRİLMESİNİN
MEKANSAL, SOSYAL VE EKONOMİK ETKİLERİNİN ANKARA
HAMAMÖNÜ YENİLEME ALANI ÇERÇEVESİNDE
DEĞERLENDİRİLMESİ VE MERAGA KENTİ MOLLA RÜSTEM-
HAMAM TARİHİ ALANI İÇİN ÖNERİLERİN GELİŞTİRİLMESİ**

İraj MOHSENİ TAZEKAND

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2018

İraj MOHSENİ TAZEHKAND tarafından hazırlanan “TARİHİ ALANLARIN KORUNMASI VE İYİLEŞTİRİLMESİNİN MEKANSAL, SOSYAL VE EKONOMİK ETKİLERİNİN ANKARA HAMAMÖNÜ YENİLEME ALANI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ VE MERAGA KENTİ MOLLA RÜSTEM-HAMAM TARİHİ ALANI İÇİN ÖNERİLERİN GELİŞTİRİLMESİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Nihan ÖZDEMİR SÖNMEZ

Uygulamalı Bilimler Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Başkan: Doç. Dr. Emine YETİŞKUL

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı , Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Doç. Dr. Tanyel ÖZELÇİ ECERAL

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi : 05 / 06 / 2018

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
Prof. Dr. Sena YAŞYERLİ
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,
- bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İraj MOHSENİ TAZEHKAND

05/06/2018

TARİHİ ALANLARIN KORUNMASI VE İYİLEŞTİRİLMESİNİN MEKANSAL,
SOSYAL VE EKONOMİK ETKİLERİNİN ANKARA HAMAMÖNÜ YENİLEME
ALANI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ VE MERAGA KENTİ MOLLA
RÜSTEM-HAMAM TARİHİ ALANI İÇİN ÖNERİLERİN GELİŞTİRİLMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)

İraj MOHSENİ TAZEHKAND

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Haziran 2018

ÖZET

Kentlerin tarihi belleği olan tarihi kent dokusu kent kimliğinin en önemli bileşeni olarak bilinmektedir, bir çok kentte tarihi kent dokuları bilincsizlikten ve umursamazlıktan dolayı kendi haline terk edilmiş köhneleşerek işlevini ve değerini kayb etmektedir, Ankara Hamamönü semti canlandırma projesi yapılmadan önce eskimiş ve işlevini kaybetmiş bir kent parçası olarak bilinirken Hamamönü yenileme ve canlandırma projesi ile Ankara'nın tarihi kimliğine katkı sağlayarak Ankara kenti için yeni bir turist destinasyonu olmuştur. Bu çalışmada Hamamönü yenileme ve canlandırma projesi mekansal, sosyal ve ekonomik açıdan değerlendirilerek güçlü/zayıf yanları belirlenmiştir daha sonra Meraga kentinin tarihi dokusunun belkemiği olan tarihi pazarında bulunan Molla Rüstem-Hamam tarihi ekseni taranarak alanın mevcut durumu tespit edilmiş, alanın ve sakinlerinin sorunları belirlenerek Hamamönü yenileme ve canlandırma projesinden de elde edilen sonuçlar dikkate alınarak uluslararası koruma tüzük ve belgelerine dayanarak Meraga tarihi alanı için koruma önerileri geliştirilmiştir.

BilimKodu : 80205
AnahtarKelimeler : Kentsel koruma, tarihi çevre, kentsel canlandırma,Ankar
Hamamönü, Molla Rüstem-Hamam
SayfaAdedi : 106
Danışman : Doç. Dr. Nihan ÖZDEMİR SÖNMEZ

THE SPATIAL, SOCIAL AND ECONOMIC ASSESSMENT OF CONSERVATION
AND IMPROVEMENT OF HISTORICAL SITES BASED UPON ANKARA
HAMAMÖNÜ RENEWAL PROJECT AND DEVELOPMENT OF POLICY
RECOMMENDATIONS FOR MARAGHEH CITY , MOLLA RÜSTEM-HAMAM
HISTORICAL SITES

(M. Sc. Thesis)

İraj MOHSENİ TAZEHKAND

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

June 2018

ABSTRACT

Historical urban sites, which is the memory of the cities, are known as the most important component of the urban identity. In many cities, the historical urban sites lose their function and value by being deprived of their identity because of unconsciousness and carelessness. Ankara Hamamönü is a part of the old city where the function and the identity had long been lost. However, it became a new tourist destination of Ankara by the implementation of an urban renewal and improvement project. This project contributed to the historical identity of Ankara . In this study, firstly the strength and weaknesses of Hamamönü renewal and improvement project were assessed in terms of spatial, social and economic aspects. Then Molla Rüstem-Hamam, located in the historic market, which is the backbone of historical sites of Maragheh, was examined and the current situation of the area was determined. The comparison between Hamamönü and Molla Rüstem-Hamam helped to analyse the existing situation of the area and its inhabitants comprehensively. It also paved the way for developing sound conservation recommendations for the Maragheh historic site by taking into account the results obtained from the Hamamönü renewal and improvement project. These preservation recommendations have also been developed by focusing on international conservation regulations and legal documents.

Science Code : 80205

KeyWords : Urban conservation, historic environment, urban revitalization, Ankara Hamamönü, Molla Rüstem-Hamam

PageNumber : 106

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Nihan ÖZDEMİR SÖNMEZ

TEŞEKKÜR

Tez çalışması süresince çalışmam üzerinde büyük katkıları bulunan değerli danışmanım Doç.Dr.Nihan ÖZDEMİR SÖNMEZ ve önerileriyle tez çalışmama katkıda bulunan jüri üyeleri Doç.Dr. Emine YETİŞKUL ve Doç.Dr. Tanyel ÖZELÇİ ECERAL teşekkür ediyorum.

Anne ve babam başta olmak üzere varlığıyla hayatıma değer katan kardeşim Toraj'e hayatımın her anında arkamda oldukları ve sonsuz destekleri için teşekkür ediyorum. Tez çalışması süresince desteklerini esirgemeyen herkese özellikle veri toplama aşamasında yardımcı olan sayın Amin Pasand, Ali Asghar Mahdavi, Omid Hatami, fotoğraflarını kullandığım fotoğrafçı arkadaşlarım ve Meraga Tarih Araştırmacıları derneği başkanı sayın Dr.Muhammad Mushtari ve kurumlarına teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xi
RESİMLERİN LİSTESİ.....	xii
HARİTALAR LİSTESİ.....	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xvi
1. GİRİŞ.....	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1. Kültürel Miras Kavramı	5
2.2. Koruma Kavramı ve Kültürel Mirasın Korunması	7
2.3. Kentsel Koruma Kavramı	8
2.4. Kentsel Tarihi Çevre Kavramı	9
2.5. Kentsel Tarihi Çevrelerde Koruma Yöntemleri.....	10
2.5.1. Alansal temizleme (Urban clearance).....	10
2.5.2. Yeniden canlanma/canlandırma (Revival/Revitalization).....	10
2.5.3. Soylulaştırma (Gentrification).....	10
2.5.4. Sağlıklaştırma (Rehabilitation).....	11
2.6. Uluslararası Belgelerde Koruma Politikaları	11
2.6.1. Venedik tüzüğü (1964)	11
2.6.2. Amesterdam bildirgesi (1975)	12
2.6.3. Tarihi veya geleneksel alanların korunması ve çağdaş yaşamdaki rolleri konusunda tavsiye kararı (1976).....	13

Sayfa

2.6.4. Avrupa mimari mirasının korunması sözleşmesi (1985).....	13
2.6.5. Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması tüzüğü (Washington tüzüğü – 1987).....	14
2.6.6. Nara özgünlük belgesi (1994).....	15
2.6.7. Avrupa peyzaj sözleşmesi (2003).....	15
2.6.8. İnsani değer olarak miras ve peyzaj , Floransa bildirgesi (2014).....	16
2.7. Uluslararası Belgelerde Koruma İlkeleri	16
3. KENTSEL YENİLEME: ANKARA KENTİ HAMAMÖNÜ ÖRNEĞİ	19
3.1. Hamamönü'nün Tarihi.....	19
3.2. Hamamönün'de Kültürel Miras	22
3.3. Hamamönü Sokak Sağlıklaştırma Projesi.....	23
3.4. Hamamönü Yenileme Alanı Mekansal Etkileri	24
3.5. Hamamönü Yenileme Alanı Sosyal Etkileri	27
3.5.1. Güvenlik ve yaşanılabilirlik.....	27
3.5.2. Sosyalleşme, toplumsallaşma ve sanat	28
3.5.3. Hamamönü ve kentsel kimlik	29
3.5.4. Hamamönün'de soylulaştırma.....	30
3.6. Hamamönün Yenileme Alanı Ekonomik Etkisi.....	31
3.6.1. Hamamönünde gayrimenkul satışı ve fiyat artışı	31
3.6.2. Kültürel turizm destinasyonu olarak Hamamönü	32
3.7. Genel Değerlendirme	33
4. ALAN ÇALIŞMASI: MERAGA MOLLA RÜSTEM- HAMAM ALANI	35
4.1. Meraga Kenti.....	35
4.1.1. Meraga coğrafyası	36
4.1.2. Meraga Tarihi	37
4.1.3. Meraga'nın tarihi eserleri	38

	Sayfa
4.2. Çalışma Alanının Tanıtımı ve Önemi	45
4.2.1. Alanın konumu ve önemi.....	45
4.2.2. Alanın fiziki özellikleri.....	47
4.2.3. Alanın işlevi.....	49
4.2.4. Alan ve çevresinde kültürel miras	50
4.2.5. Alanın ulaşımı ve erişimi.....	70
4.2.6 Alanın sorunları	72
4.3. Genel Değerlendirme	82
4.3.1. Alanda koruma durumu	82
4.3.2. Alanın kent kimliği üzerinde etkisi.....	89
4.3.3. Alanın turizm destinasyonu olma potansiyeli.....	91
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	93
KAYNAKLAR.....	99
EKLER.....	103
EK-1. Halk görüşmesi formu (Türkçe)	104
ÖZGEÇMİŞ	106

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 1.1. Araştırma yöntemi	3
Çizelge 2.1. Uluslararası belgelerde öne çıkan ilkeler.....	17
Çizelge 3.1. Fiyat artışı grafiği	31
Çizelge 3.2. Hamamönü projesi olumlu ve olumsuz/eksik yanları	34
Çizelge 5.1. Kapsam ve yöntem önerileri.....	94
Çizelge 5.2. Yasal ve yönetsel öneriler.....	95
Çizelge 5.3. Sosyal ve ekonomik öneriler	96
Çizelge 5.4. Mekansal öneriler	97

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.1. Hamaönü canlandırma alanı konumu	25
Şekil 3.2. Hamamönü değişim süreci uydu görüntüsü	26
Şekil 4.1. Ostan ve şahrestan konumu	36
Şekil 4.2. Çalışma alanı konumu	45
Şekil 4.3. Çalışma alanı konumu	46
Şekil 4.4. Çalışma alanın önemi	46
Şekil 4.5. Çalışma alanı ve yakın çevresinde bulunan kültürel miras	64
Şekil 4.6. Çalışma alanında ulaşım	71
Şekil 4.7. Tarihi alan olarak Bazar Kompleksi sınırları ve çalışma alanı sınırı.....	84

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 3.1. Karacabey Hamamı	21
Resim 3.2. Hamamönü tarihi konak	21
Resim 4.1. Rasathane Beyaz Kümbeti	39
Resim 4.2. Rasathane Tepesi Mağaraları.....	39
Resim 4.3. İmamazade Masum.....	40
Resim 4.4. İmamazade Masum.....	40
Resim 4.5. Kırmızı Kümbet.....	41
Resim 4.6. Kümbeti Müdeve	41
Resim 4.7. Göy Kümbet.....	42
Resim 4.8. Göy Kümbet.....	42
Resim 4.9. Kümbeti Gaffariye	43
Resim 4.10. Meraga İlhanlılar Müzesi.....	44
Resim 4.11. Sang-Negareha Müzesi	44
Resim 4.12. Alanda dar sokaklar	48
Resim 4.13. Çalışma alanında yeşil alan	48
Resim 4.14. Molla Rüstem Camii.....	52
Resim 4.15. Molla Rüstem Camii.....	52
Resim 4.16. Molla Rüstem Meydanı	52
Resim 4.17. Han Beyi Kervansarayı.....	53
Resim 4.18. Han Beyi Kervansarayı.....	54
Resim 4.19. Mitolar Kervnsarayı.....	54
Resim 4.20. Mitolar Kervnsarayı.....	55
Resim 4.21. Mitolar Kervnsarayı dış cephesi	55
Resim 4.22. Hacı Abbas kervansarayı	56
Resim 4.23. Hacı Abbas kervansarayı	56

Resim	Sayfa
Resim 4.24. Taş Mağazaları.....	57
Resim 4.25. Taş Mağazaları	57
Resim 4.26. Golmohammadi Kervansarayı.....	58
Resim 4.27. Golmohammadi Kervansarayı.....	58
Resim 4.28. Golmohammadi Kervansarayı.....	58
Resim 4.29. Ruhizinde Kervansarayı	59
Resim 4.30. Nasîrüddin Tûsî Hamamı.....	60
Resim 4.31. Hacı Mülküm Kervansarayı	60
Resim 4.32. Hacı Mülküm Kervansarayı Girişi	61
Resim 4.33. Ağa Mohammad Taghi Camii	61
Resim 4.34. Ağa Mohammad Taghi Türbesi	62
Resim 4.35. Hacı Mülküm Kervansarayı Muharrem	62
Resim 4.36. Hacı Mülküm Kervansarayı Muharrem	63
Resim 4.37. Mitolar Kervansarayı Muharrem	63
Resim 4.38. Molla Rüstem Meydanı Muharrem	63
Resim 4.39. Molla Moezzedin Camii	65
Resim 4.40. Molla Moezzedin Camii Direkleri.....	65
Resim 4.41. Molla Moezzedin Camii iç kısmı	65
Resim 4.42. Seyyid Muhammed (Ataullah) Türbesi	66
Resim 4.43. Seyyid Muhammed (Ataullah) Türbesi	66
Resim 4.44. Çayüstü Hamamı girişi	67
Resim 4.45. Sedirkebir İş Hanı	67
Resim 4.46. Sedirkebir İş Hanı	68
Resim 4.47. Nur-e Daneş Okulu	68
Resim 4.48. Meraga Tarihi Çarşısı	69
Resim 4.49. Nusrati Azar Tarihi evi kapısı	70

Resim	Sayfa
Resim 4.50. Molla Rüstem Meydanı düzenleme projesinden sonra.....	72
Resim 4.51. Aslına uymayan onarım	73
Resim 4.52. Binalarda Tahrip örneği.....	74
Resim 4.53. Doğal afet ve nem.....	74
Resim 4.54. Binalarda tahribat.....	75
Resim 4.55. Binanın iç kısmında tahribat Taş Mağazalar	75
Resim 4.56. Binada Tahribat Ruhizinde Kervansarayı	75
Resim 4.57. Binada Tahribat Hacı Mülküm Kevansarayı	76
Resim 4.58. Nem ve İlgisizlik Ruhizinde Kervansarayı	76
Resim 4.59. Alanda otopark sorunu	77
Resim 4.60. Alanda trafik sorunu	78
Resim 4.61. Alanda trafik sorunu	78
Resim 4.62. Alanda asfalt çökmeleri	78
Resim 4.63. Çalışma alanında estetik sorunu	79
Resim 4.64. Çalışma alanında estetik sorunu	80
Resim 4.65. Çalışma alanında estetik sorunu	80
Resim 4.66. Molla Rüstemi Meydanı düzenleme projesinden önce.....	86
Resim4.67. Molla Rüstemi Meydanı düzenleme projesinden önce.....	87
Resim 4.68. Molla Rüstem Meydanı düzenleme projesinden sonra.....	87
Resim 4.69. Molla Rüstem Meydanı düzenleme projesinden sonra.....	88
Resim 4.70. Molla Rüstem Meydanı düzenleme projesinden sonra	88
Resim 4.71. Molla Rüstem Meydanı düzenleme projesinden sonra	88
Resim 4.72. Nasîrüddin Tûsî Hamamı onarımdan önce	89
Resim 4.73. Nasîrüddin Tûsî Hamamı onarımdan sonra.....	89

HARİTALAR LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 4.1. Arazi kullanım paftası.....	49
Harita 4.2. Çalışma alanında kültürel miras paftası.....	50

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

EDEN

European Destinations of Excellence

GEEAYK

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Kurulu

ICOMOS

International Council on Monuments and Sites

UNESCO

United Nations Educational Scientific and Cultural Organization

1. GİRİŞ

Kent varlığının en önemli bileşenlerinden kent tarihidir. Tarihi yapıtlar, mimari eserler ve tarihi dokular kent tarihini ve gelişimini gösteriyor. Tarihi ve arkeolojik yapılar ve dokular kentlerin kimliğini, tarihini ve en önemlisi kent belleğini oluşturmaktadır. Kentin değerli ve önemli parçaları olarak tarihi kent dokuları eski ve geleneksel mimari akımını ve örneklerini göstererek alanda yaşanan tarihi olaylara tanıklık etmiş ve kente kimlik kazandırmış.

Kentsel tarihi çevre koruması kentlerin önemli parçalarını kentlere yeniden kazandırmaktır. Koruma kavramı sadece tek yapını onarma ile sınırlı değil tarihi yapıların çevresini, kentlerin tarihi alanlarını ve tarihi kentsel peyzajları kapsamaktadır. Tarihi kentsel alanları yenileme ve canlandırma kentlere yeni bir alan kazandırmakla beraber kent kimliğinin tarihi yanını güçlendirmek, kentte yeni iş imkanlarını sağlamak kente yeni yaşam alanı kazandırmak ve kültürel turizm çerçevesinde sürdürülebilir kalkınma sürecine dahil olmaktır.

Ankara Hamamönü yenileme projesi Türkiye'de yapılan önemli kentsel yenileme projelerinden biri olarak biliniyor. Bu projenin yapılması ve yapıldıktan sonra sonuçları kentsel koruma uzmanları ve araştırmacıları için araştırma konusu olmaktadır.

Bu çalışmada koruma kavramı ve uluslararası koruma politikaları (2. Bölüm) değerlendirdikten sonra örnek yenileme alanı olarak seçtiğimiz Ankara Hamamönü yenileme alanını (3. Bölüm) değerlendirildi. Hamamönü yenileme ve sağlıklılaştırma projesinin nasıl yapıldığı tartıştıktan sonra Hamamönü yenileme alanının mekansal, sosyal ve ekonomik etkileri değerlendirildi ve son olarak genel bir değerlendirme yapıldı. Çalışma alanı olarak seçtiğimiz Meraga Molla Rüstem-Hamam tarihi alanı tanımlandıktan (4. Bölüm) sonra kentsel koruma odaklı uluslararası belgeler ve değerlendirdiğimiz Ankara Hamamönü canlandırma projesi sonuçlarına dayanarak Meraga Molla Rüstem-Hamam tarihi alanı için koruma ve canlandırma önerileri geliştirildi (5. Bölüm).

Çalışmanın amacı

Çalışmanın amacı Türkiye'de yapılan önemli bir kentsel koruma projesini değerlendirerek Molla Rüstem-Hamam tarihi çevre için koruma önerileri geliştirmektir. Bu çalışmada Ankara Hamamönü sokak sağlıklılaştırma projesinin güçlü yanlarından faydalanarak fiziksel olarak çökmek üzere olan Meraga şehrinin tarihi alanı için koruma önerileri geliştirmektir. Bu amaca varmak için ilk önce konu üzere kavramsal çerçeve ele alınmış özellikle uluslararası belgeler değerlendirilmiştir.

Çalışmanın kapsamı

Bu çalışma kapsamında Türkiye'de yapılan Ankara Hamamönü sokak sağlıklılaştırma projesi değerlendirilerek, koruma ve özellikle kentsel koruma odaklı uluslararası tüzük ve belgelere değerlendirilerek Meraga kentinin Molla Rüstem-Hamam alanı için koruma ve canlandırma önerileri geliştirilmiştir.

Çalışmanın yöntemi

Bu araştırmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Kurumsal çerçeve olarak kentsel koruma, kentsel kültürel miras korunması, uluslararası tüzük ve belgeler incelenmiş ve Ankara Hamamönü üzerinde çalışılmış bilimsel makaleler, doktora ve yüksek lisans tezleri incelenip değerlendirilmiştir. Meraga tarihi çevresi hakkında bilgiler Meraga Belediyesi ve alana giderek toplanmıştır. Molla Rüstem-Hamam tarihi çevresinin fotoğrafları çekilerek alanın durumu tespit edilmiştir. alanın Google Earth görüntüleri alınmış ve belediyeden alanla ilgili paftalar ve belediyenin yaptığı/yaptırdığı bilimsel çalışmalar toplanılmıştır.

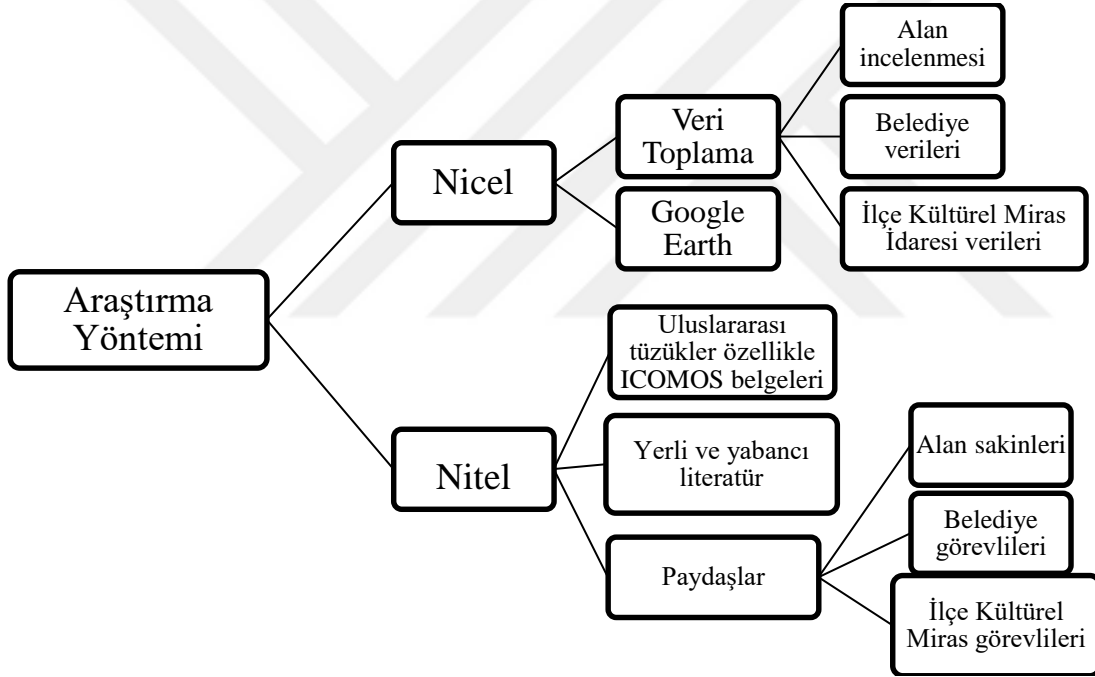
Nicel araştırma

Araştırma alanına dair genel bir çerçeve ortaya koymak için Google Earth ile elde edilen uydu fotoğraflarından yararlanılmıştır. Alanın durumunu daha iyi değerlendirmek için İl Mirase Farhangi ve Gardeshgari (Kültürel Miras ve Turizm İdaresi) İdaresi, Meraga Belediyesi Plan ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü'nden alınan veriler analiz edilmiş ve yeni paftalar üretilmiştir.

Nitel araştırma

Nitel araştırmada, konunun temelini oluşturan kültür ve kültürel miras yönetimi, kentsel tarihi evre koruma ve sokak sağlıklaştırma ile ilgili uluslararası tüzükler özellikle ICOMOS belgeleri, yerli ve yabancı literatür incelenmiştir. Bununla birlikte, araştırma alanına ait bilgiler Mearaga Belediyesi ve İlçe Kültürel Miras İdaresi'nden toplanmıştır. Elde edilen bilgilerle birlikte, araştırma alanında gözlem ve paydaşlar ile görüşmeler yapılmıştır. Alan sakinleri, esnaf, belediye görevlileri ve İlçe Kültürel Miras İdaresi görevlileriyle görüşmeler yapılmış ve alan hakkında görüşleri alınmıştır.

Çizelge 1.1 Araştırma Yöntemi

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çalışma konusu ile ilgili kavramlar değerlendirilmektedir, kültürel miras, koruma, kentsel koruma gibi kavramlar tartışılmış ve kültürel mirasın kent üzerinde etkisi, koruma politikaları ve yöntemleri değerlendirilmiştir.

2.1. Kültürel Miras Kavramı

Kültür, toplumun kolektif ve bireysel olarak insan hayatına kattığı tüm normların ve deneyimlerin bir ifade şeklidir (Günay, 2012: 418). “Kültürel miras veya kültür mirası daha önceki kuşaklar tarafından oluşturulmuş ve evrensel değerlere sahip olduğuna inanılan eserlere verilen genel bir isimdir” (Tunçer, 2017: 4). Kültür varlıkları, en kapsamlı anlamıyla, yer üstünde, yer altında ya da su altında var olan, geçmiş dönemlerin kültürlerine ait değerli bilgiler veren belge niteliğindeki taşınır ve taşınmaz eserler olarak tanımlanabilir (Asatekin, 2004: 22). “Venedik Tüzüğü'nün genişletilmiş anıt kavramı 1976'da UNESCO tarafından daha farklı bir terminoloji içinde yoğunlaştırılarak kültürel geleneklere ilgili bütün maddi varlıkları kapsamak üzere “kültürel varlık” (cultural property) deyimini ortaya atılmıştır” (Ahunbay, 1996: 22).

“Kültürel ve doğal varlıklar, geçmişin yaşamsal gelişmişlik düzeylerini sanatsal, teknik ve öteki yönlerden somut olarak göstermekte olduklarından, bir kültür birikimi olarak korunmaları ve yaşatılarak gelecek kuşaklara aktarılmaları gerekmektedir” (Kocalar, 2009: 82). Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) tarafından 1964 yılında yayınlanan Venedik Tüzüğü'nde "kültür varlığı" kavramı sadece büyük sanat eserinin olmadığı, tarihi kentsel ve kırsal alanlar ve daha basit eserleri de kapsadığı belirtilmiştir. Bu tüzükte koruma alanının genişletilmesine ilave koruma kavramında önemli bir değişim olmuş, “kültürel miras” kavramı “kültür varlığı” kavramının yerini almıştır. Kültürel miras ve kültürel varlık sözcüğünün en önemli farkı kültürel miras kavramında bulunan nesiller arası bağ kurma ve kuşaktan kuşağa aktarılma anlayışıdır.

Tarihsel-kültürel miras; geçmişle gelecek arasında bağ kuran, kimlik sorununu çözebilen, tarih derinliği ve bilinci yaratan, kuşaklararası iletişimi sağlayabilen; yenilenemez, sınırlı kaynak niteliği olan değerlerdir. Bu değerlerin yok olması,

toplumlar arasındaki bağı, iletişimi ve dayanışmayı zayıflatmakta, giderek kimlik bunalımı ya da bir yere ait olamama “aidiyetsizlik” duygusu gibi sorunlar ortaya çıkarmaktadır (Kiper, 2004: 9).

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi(Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Konferansı 17 Ekim-21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris'te toplanan onyedinci oturumunda) birinci maddesinde sözleşmenin amaçlarına uygun olarak kültürel miras üç farklı grupta tanımlanmıştır :

Anıtlar: tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.Yapı toplulukları: mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.Sitler: tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnaî evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar olarak tanımlanmaktadır.

Bu sözleşme kültürel miras kavramını anıtlar, yapı toplulukları ve sitler olarak ayırmıştır. Anıtlar sanat eserleri olarak bir toplumun ve ülkenin simgesi olabilirler ama yapı toplulukları ve sitler sadece bir tarihi eser ve sanat eseri değil bir uygarlığı veya bir tarihi dönemi yansıtan toplu eserlerdir. Bu eserler bir toplumun geçmişini geleceğine bağlayan önemli öğelerdir. Kültürel miras sadece tarihi bir eser olarak değere sahip değil, bir toplumun ekonomik, kültürel ve sosyal gelişme sürecini daha doğrusu toplumsallaşmasını gösteren ve kuşaktan kuşağa aktarılan önemli eserdir. Kültürel miras geniş bir alanı kapsamaktadır, Kiper (2004: 12) bu kavramı:

Kültürel Miras, anıtlar, tarih, sanat veya bilim açısından evrensel değeri bulunan mimari yapıtlar, heykel ve resim çalışmaları, arkeoloji, mağara vb. yapıların elemanları ya da bunların birlikte topluca oluşturduğu eserler; yapı grupları- mimari, özgünlük ya da peyzaj olarak tarih, sanat veya biçim açısından evrensel önemi olan, ayırık ya da bitişik yapı grupları, sit alanları- (tarihi, estetik, etnolojik veya antropolojik özellikleri ile evrensel değeri olan arkeolojik ve tarihsel sit alanları ile, insanların kendilerinin ya da doğa ile birlikte oluşturduğu kentsel sit alanları) olarak tanımlanmaktadır.

Kentler üzerinde bulunan kültürel mirasın önemli kısmını mimari miras oluşturmaktadır. Mimari mirasın önemi Amsterdam Bildirgesin'de (1975) belirtilmiştir :

Kültürel mirasın önemli bir kısmını mimari miras kapsamaktadır. Mimari miras dönemin sadece mimari tarihi ve tekniklerini göstermiyor, yaşam tarzı, ilişkiler,

eğlenceler, meslekler, dini törenler ve ekonomi tarihini gelecek kuşaklara aktarıyor. Mimarlık mirası ancak, halk ve özellikle de genç kuşak onun değerini bilirse yaşayacaktır. Bu nedenle her düzeydeki eğitim programları bu konuya artan bir ilgi göstermek zorundadır diye açıklamıştır.

Amsterdam Bildirgesinden sonra 1985 yılında Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesinde mimari mirası kapsamlı olarak tanımlanmış ve kent üzerinde olan etkisi ve önemi vurgulanmıştır. Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi (1985) tanımı ile mimari miras:

Anıtlar: Tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal ve teknik bakımlardan önemleri nedeniyle dikkate değer binalar ile diğer yapılar ve bunların müstemilatı ile tamamlayıcı kısımları;

Bina Grupları: Topoğrafik olarak tanımlanabilecek birimleri oluşturmaya yeterince uygun olan ve tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan önemleri nedeniyle dikkate değer, kentlerde veya kırsal bölgelerdeki mütecanis bina grupları;

Ören Yerleri (Siteler): Topoğrafik olarak tanımlanabilecek derecede yeterince belirgin ve mütecanis özelliklere sahip, aynı zamanda tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan dikkate değer, kısmen inşa edilmiş, insan emeği ile doğal değerlerin birleştiği alanlar kapsayacaktır şeklinde geçmiştir.

Bu sözleşmede mimari miras geniş bir yelpazeni kapsamaktadır. Anıtlar, Bina Grupları ve Ören yerleri olmak üzere mimari mirasın sadece tek bir yapı/eser olmadığı belirlenmiştir.

2.2. Koruma Kavramı ve Kültürel Mirasın Korunması

Keleş (1998: 93) koruma (Conservation, Preservation) kavramını “kentlerin belli kesimlerinde yer alan çağbilimsel ve yapıtasarıcılık değerleri yüksek yapılarla, anıtların ve doğa güzelliklerin – kentte bugün yaşayanlar gibi- gelecek kuşaklarında yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve dokunmalı eylemler karşısında güvence altına alınması” olarak tanımlamıştır anlaşıldığı gibi bu tanımda koruma kavramı sadece muhafaza olarak belirtilmiştir ama Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlüğünde koruma ve korunma kavramını Duyguluer (2012: 297) “Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri, taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza,bakım, onarım ve restorasyon işleri” olarak tanımlamıştır bu tanım daha geniş bir alanı kapsamakta ve sadece muhafaza kavramı ile sınırlanmamış koruma kavramı çerçevesine bakım, onarım, restorasyon gibi kavramları da dahil etmiştir. Günümüzde koruma kavramının kapsamı daha genişletilmiştir Altınöz (2012: 302):

(...)bugün koruma,doğal ve yapılı çevrelerin farklı ölçek ve nitelikteki bileşenlerinin, sosyal, kültürel, ekonomik, tarihsel, anlamsal, işlevsel, görsel ve fiziksel bağlamları ve somut ve somut olmayan özellikleriyle bütünleşik olarak korunmalarını geliştirilmelerini, yönetilmelerini ve gelecek nesillere aktarılabilmelerini amaçlayan kapsamlı ve çok yönlü bilgiye dayalı disiplinlerarası ortak çalışma ile yürütülen katılımcı ve bilimsel bir araştırma ve eylem alanı olarak tanımlanabilir” diye koruma kavramının ne kadar geniş bir yelpazeni kapsamasını ortaya koymuştur.

Koruma sürecinde neden korumalıyız sorusunun yanısıra “Korumanın temel sorunlarından biri neyin korunacağıdır” (Ahunbay, 1996: 22). Neyin korunacağı koruma teriminin tanımında belirtilmiştir, taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları veya daha bir geniş kapsamda doğal ve yapılı çevrelerin farklı ölçek ve nitelikteki bileşenleri. Koruma tanımında neden korumalıyız sorusunun yanıtı çok açık bir şekilde verilmiştir gelecek kuşaklarında bu mirastan yararlanması için kültürel mirası korumalıyız, “Toplumun kendi tarihini ve dünya tarihini bilinçlendirmesi bugünkü varlığı ile geçmişi arasında, hikayeyi aşan, nesnel bağlantılar kurmasına bağlıdır” (Kuban, 2000: 61) “Kültürel mirasın korunması aynı zamanda kent kültürü ve kent kimliğinin de korunması ve sürdürülmesidir” (Tunçer, 2017: 5). “Kültürel ve doğal değerler yalnız bulunduğu yerin, malikinin, ulusunun ve hatta uluslararası değil, tüm insanlığın temelde ortak malıdır” (Kocalar,2009: 79). Tarihsel ve kültürel özelliği olan kentsel ve kırsal alanlar ortak bir varlık ise bütün insanlar üzere ortak bir koruma sorumluluğu taşımaktadır.

2.3. Kentsel Koruma Kavramı

Kentsel koruma, kentbilim Terimleri Sözlüğünde, kentlerde yer alan tarihsel ve mimari değerleri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün yaşayanlar gibi – gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve dokuncalı eylemler karşısında güvence altına alınması olarak tanımlanmaktadır (Güzay, 2012: 232). “Kentsel alanların korunması uluslararası düzeyde ilk kez 1904’te Madrid’deki Mimarlar Kongresi’nde ele alınmıştır. 1930’larda İtalya, Fransa ve Polonya’da sitlerin korunmasına ilişkin ilk yasalar yürürlüğe girmiştir. 1933’te yayınlanan Atina Antlaşması ile de koruma ilkeleri geliştirilmiştir” (Yürü, 2009: 15). “Dünya’da koruma kavramının kentsel ölçeğe evrilmesini büyük ölçüde Avrupa kentlerinin II. Dünya Savaşı sırasında tahrip olmasının yarattığı tepkiler ve kentlerin yeniden yapılanması tartışmaları belirlemiştir” (Dinçer, 2012: 228).“Kentsel koruma kültürel ve mimari değere sahip varlıkların sosyal ve ekonomik

potansiyellerinin göz önüne alınarak yeniden canlandırma sürecinin bütünleşik bir parçası olarak anlaşılmalı ve yorumlanmalı” (Günay, 2010: 2). “Kentsel koruma ,kentsel yenilemenin bünyesinde barındırdığı ve aralarında sıkı bir ilişkinin var olduğu önemli bir dinamiktir (Pınar Özden, 2008: 46). “Kent ve kentlerdeki kültürel mirasın ve kültürel ve tarihi değeri olan kentsel alanların korunmasına ilişkin genel kavramsal ve tarihsel çerçevenin oluşturulması, kavramsal birlik ve uygulama bütünlüğü sağlama yönünden önem kazanmaktadır” (Tiryaki, 2014: 10). Kentsel koruma politikalarının özellikleri arasında, tarihi çevrenin tarihi belge niteliği ve estetik değeri yönünden sahip olduğu önemin ön plana çıkarılması, tarihi çevrenin sembolik değer ve kolektif kimlik yaratmada rolünün vurgulanması sayılabilmektedir" (Günay, 2012: 232).

2.4. Kentsel Tarihi Çevre Kavramı

“Tarihi çevreler bir toplumun tüm tarihini, gelişme sürecini, kentin tüm hikayesini fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik boyutlarıyla gözler önüne sererler. Bu nedenlerle tarihi çevreler, toplumsal kimliğin aynalarıdır” (Özen, 2009: 1). Kentsel tarihi çevre kentin en önemli, anlamlı ve korunması gereken parçasıdır. Bu alanlar gelişmekte olan kentleşme ve betonlaşmaya karşı savunmasız ve kırgındırlar. “Hızlı teknolojik gelişmeler sonucunda geçmişle bağları kopmaya başlayan günümüz toplumları için, geçmişlerini tanımlamak ve tanıtmak, bunu somut belgelerle ortaya koymak, diğer uluslara ve gelecek nesillere aktarmak önemli bir ihtiyaçtır” (Özen, 2009: 20). “Tarihi çevre, farklı öğelerin/parçaların oluşturduğu anlamlı bütün ve/veya bir sistem olarak değerlendirildiğinde bu sistemin oluşturduğu bütünü kavranması gerekmektedir” (Günay, 2010: 7). “Özetlemek gerekirse toplumların geçmişteki sosyo-kültürel, ekonomik ve politik özelliklerini yansıtan belgeleri oluşturan tarihi çevreler, kentlerin kimliğini belirleyen ve bir daha üretilmeyecek olan çevreyi biçimsel ve mekansal olarak zenginleştiren veriler içermektedir” (Özen, 2009: 20). Tarihi çevrelerin tanımı daha çok kültürel mirasın tanımına bağlıdır kültürel mirasın kazandığı yeni tanım tarihi çevrenin üzerinde etkili olmaktadır, günümüzde tarihi çevrenin tanımının değiştiğini görmekteyiz “Tarihi çevrenin, yeni kazandığı anlam çerçevesinde, tanımını, ekonomisi büyük ölçüde turizme bağımlı, tarihi karakteri ile öne çıkan ve sunum ve yorumlama teknikleri ile kültürel mirasın ekonomik kullanımını teşvik eden, tüketim için yeniden düzenlenen ve örgütlenen tüketim mekanları olarak yapmak mümkündür” (Günay, 2012: 419). Bu tanımında kentsel tarihi çevrenin bir tüketim mekanı olma niteliği kazanması belirlenmiştir.

2.5. Kentsel Tarihi Çevrelerde Koruma Yöntemleri

Kentsel tarihi çevrelerin korunmasında farklı yöntemler kullanılmaktadır bir tarihi alanın hangi yöntemle korunmasında korunması gereken alan ve korumanı gerçekleştiren yöneticiler başta olmak üzere bir çok ulusal ve yerel etken ağırlık kazanmaktadır.

2.5.1. Alansal temizleme (Urban clearence)

“Temizleme, çöküntüye uğrayan bir kentsel alan parçasındaki fiziksel dokunun tümüyle ya da kısmen yıkılıp yerine yeni bir doku getirilmesi olarak tanımlanabilir” (Pınar Özden, 2016: 146). Temizleme yöntemi kentsel tarihi alanların bütün parçalarında uygulanamaz ama tarihi alanlarla iç içe olan kaçak ve kalitesiz, tarihi alan görüntüsünü bozan insan yaşamı için tehlikeli yapılar, tarihi ve kültürel değer taşımayan alanlar ve yapılar üzerinde küçük ölçekte uygulanabilir.

2.5.2. Yeniden canlanma/canlandırma (Revival/Revitalization)

Yeniden canlanma/canlandırma, ekonomik, sosyal ya da fiziksel boyutlardan bir çöküntü dönemi yaşayan ya da bu çöküntü dönemi sonucunda terk edilmekte olan veya terk edilmiş, başboş bırakılmış kent parçalarının, özellikle de kent merkezlerinin ve kentsel tarihi alanlarının, çöküntünün kaynağı olan faktörlerin ortadan kaldırılması ya da değiştirilmesiyle tekrar hayata döndürülmesi anlamına gelmektedir (Pınar Özden, 2016: 151). Canlandırma eylemi çöküntü alanında ağırlıklı olarak sosyal yapının yenilenmesi ve değiştirilmesi veya ağırlıklı olarak alanın fiziksel boyutunun iyileştirilmesi üzere yapılır.

2.5.3. Soylulaştırma (Gentrification)

Kentsel yenileme yöntemlerinin büyük sosyoekonomik sonuçlara yol açmasından dolayı en çok tartışmaya neden olan soylulaştırma “meslek sahibi, üst-orta sınıftan konut sahiplerinin, kentin belli semtlerine yeniden yerleşmesini ifade eden bu eylem türünde fiziksel çevrenin iyileştirilmesi de önemlidir;ancak,nüfus dönüşümleri, fiziksel dönüşümlerden daha büyük önem taşımaktadır” (Pınar Özden, 2016: 152).

2.5.4. Sağlıklaştırma (Rehabilitation)

“Sağlıklaştırma eylemi tek yapı ölçeğinin dışında, korunması gereken taşınmaz kùltür mirası niteliğindeki yapıların tipoloji oluşturacak biçimde sokak ya da doku ölçeğinde bir arada olmasına bağlı olarak, sağlıklaştırma eylemi sokak sağlıklaştırma (street rehabilitation) ya da kentsel sağlıklaştırma (urban rehabilitation) olarak tanımlanmaktadır” (Arslan, 2012: 25). Başka bir ifade rehabilitation kavramını “bir yerleşim yerinin tümünü ya da bir bölümünü,işlevlerini gereği gibi yerine getiremez durumdan kurtarmak, özellikle oturabilirlik niteliklerini yitirmiş ve eskimiş konut alanlarını daha üstün işgörü ölçünlerine kavuşturmak” (Keleş, 1998: 49) olarak tanımlamıştır.

2.6. Uluslararası Belgelerde Koruma Politikaları

Bu bölümde ICOMOS tarafından yapılan toplantıların koruma üzere uluslararası kabul edilmiş ve tüzük ve tavsiye kararı olarak yayınlanmış sonuçları değerlendirilmiş, çalışma alanı koruma planlamasında faydalanılmıştır.

2.6.1. Venedik tüzüğü (1964)

Venedik Tüzüęünün (1964) koruma politikalarını değerlendirdiğimizde kùltür varlığının korunmasında kalıcılık ve süreklilik kavramlarıyla karşılaşırız. Bu kavramlar Venedik Tüzüğü koruma politikasının en önemli konusu olabilir.

Koruma kalıcı ve sürekli olmadığı sürece içinde taşıdığı sıyanet kavramına karşıt bir kavram olmaktadır. Korumanın amacı tehlikeden muhafaza etmektir, tehlike sürdüķe korumada sürekli olmalıdır.

“Kùltürel süreklilik geçmişle bugün, bugünle gelecek arası bağ kurmayı sağlamaktadır. Bu alanlar, üzerinde barındırdıkları toplumların oldukları kadar farklı toplumlara ait göstergelerin yansımaları nedeniyle kùltürler arası köprü kurma görevinin de üstlenmektedirler” (Özen, 2009: 28-29).

Venedik Tüzüğü'nün başka bir önemli konusu kültür varlığının korunmasında çevrenin de bakımını kapsamıştır, korunma sadece tek yapı üzerinde yapılmamalıdır. Kültür varlığının çevresi kendine uygun bir şekilde korunmalıdır .

Venedik Tüzüğü (1964) birinci maddesi “ Tarihi kültür varlığı kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar” olarak beyan edilmiştir. Tarihi kentsel alanların ve geleneksel mimari eserlerin korumaya değer oldukları ve tarihi kırsal çevrelerin önemli olduğunu ve koruma planlaması kapsamına girmesini sağlayan önemli bir tanımdır. Bu tanım kültürel varlığın sadece büyük sanat eserleri olmadığını vurgulamakla beraber tarihi olaylara, uygarlıklara tanıklık yapan kentsel ve kırsal yerleşimleri de kapsadığını açıklamaktadır.

2.6.2. Amsterdam bildirgesi (1975)

Amsterdam bildirgesinde koruma ve korunma kavramını değerlendirdiğimizde korunma sorununun marjinal bir sorun olmadığı, kent ve ülke planlamasının ana hedefi olarak ele alınması görünüyor. Koruma kent ve ülke planlamasının ana hedefi olduğunda koruma planları kent ve ülke planlarına uygun yapılır, koruma planı kent planları çerçevesinde yapıldığında kentin kalkınma ve gelişme unsuru haline gelir ve önemi artır .

Koruma planlamasında yerel yetkililerin özel sorumluluğu olduğu ve merkezi yönetimle fikir ve bilgi alışverişi yaparak birbirine yardımcı olmalıdırlar.

Mimarlık mirası ve kültürel mirasın korunmasında genç kuşakların duyarlı olması için her düzeyde eğitim programları artırılmalı ve kamunun ilgisini uyandırmak için bağımsız örgütler kurulmalıdır. “Ulusal eğitimin tüm düzeylerinde, kültürel ve doğal varlıkların korunması bilinci en alttan başlayarak, toplumun tüm kesimlerine kesintisiz ve sürekli biçimde kazandırılmalıdır” (Kocalar , 2009 : 84).

Amsterdam bildirgesinin (1975) koruma politikalarına artırdığı önemli kavramlardan biri bütünleşik korumadır:

Yeni bir koruma politikası ve bütünleşik koruma uygulanmazsa, toplumumuz çok yakında geleneksel çevresini oluşturan yapı ve sit mirasının çoğunu yitirmiş olduğunu görecektir. Koruma bugün tarihi park ve bahçelerin yanı sıra, tarihi kentler, kentlerin eski mahalleleri ve geleneksel karakteri olan kent ve köyler için de gereklidir. Bu mimarlık ürünlerinin korunması en büyüğünden en alçak gönüllülerine kadar, günümüz yapılarını da unutmadan, kültürel değer taşıyan tüm yapıları çevreleriyle birlikte kapsayan geniş bir perspektif içinde görülebilir.

“Mimarlık mirasının korunması kentsel ve bölgesel planlamanın önemli hedeflerinden biri olmalıdır. Bölgesel planlama politikası, mimarlık mirasının korunmasını hesaba katmalı ve ona katkıda bulunmalıdır” (Amsterdam bildirgesi, 1975). Amsterdam Bildirgesinde yerel kültür ve halkın kalıcı bir koruma politikasının dikkate alınmasının yanı sıra korumanın merkezden uzaklaştırılmasının önemli olduğu vurgulanmaktadır.

2.6.3. Tarihi veya geleneksel alanların korunması ve çağdaş yaşamdaki rolleri konusunda tavsiye kararı (1976)

Bu Tavsiye kararında arkeolojik, tarihî, mimari, teknik ve iktisadi verilere dayalı bölgenin bütününe kapsayan ve mekânsal gelişiminin tahlilini yapan bir çalışmanın hazırlanması istenilmiştir.

Tavsiye kararının önemli unsurlarından koruma bölgesinde çok kapsamlı ve detaylı bir tarama yapmak ve veri toplamaktır “Söz konusu mimari taramaya ek olarak, daha geniş bir kentsel ve bölgesel bağlamda sosyal, iktisadi, kültürel ve teknik verilerin detaylı taramasının yapılması şarttır. Bu çalışmalar, mümkün olduğu takdirde, demografik veri ve iktisadi, sosyal ve kültürel eylemleri, hayat şekilleri ve sosyal ilişkileri, toprak kullanım hakkı problemleri, kentsel altyapı, yol sisteminin durumu, iletişim ağları, korunmuş alanlar ve çevrelerindeki bölgeler arasındaki karşılıklı ilişki hakkında tahliller içermelidir” ve “koruma işlemleri tüm dönemleri göz önüne alarak yapılmalıdır” (Tarihi veya Geleneksel alanların korunması ve çağdaş yaşamdaki rolleri konusunda tavsiye kararı, 1976). Bu tavsiye kararında koruma planları ve uygulamalarında maddi gücü düşük vatandaşların zor durumda bırakılması engellenmektedir.

2.6.4. Avrupa mimari mirasının korunması sözleşmesi (1985)

Mimari mirasın korunmasında ilk adım korunacak varlıkların tespitidir. “Korunacak anıt, bina grupları ile öğren yerlerinin kesin olarak tespit edilebilmesi için her bir taraf bu tarihsel

varlıkların envanterlerini oluşturur ve bu tarihsel varlıklara zarar verebilecek tehlikeli durum doğduğunda, en kısa zamanda gerekli dokümanları hazırlamayı taahhüt eder” (Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, 1985).

Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesinin koruma politikalarında kırsal yöreler ile kent mimari mirasının korunmasının başlıca hedeflerin arasına girmesi ve uygulamaya konulması vurgulamaktadır. Mimari mirasın korunmasında restorasyon programları teşvik edilmelidir. Mimari mirasın korunması ve teşviki kültürel ve çevresel planlama politikalarının önemli unsuru olarak kabul edilmelidir.

2.6.5. Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması tüzüğü (Washington tüzüğü – 1987)

Washington Tüzüğü (1987) küçük veya büyük tarihi kentsel alanlarla ilgilidir; kentleri ve tarihi merkezleri saran doğal ve insan yapısı çevreyi de kapsamaktadır. “Bu alanlar tarihi belge olma özelliklerinin yanı sıra, geleneksel kent kültürüne ait değerleri de barındırırlar. Endüstrileşmeyi izleyen kentsel değişimlerin etkisiyle günümüz dünyasında tarihi kentler ve kentsel alanlar tehdit altındadır; ihmal edilmekte, harap olmakta, hatta yok edilmektedirler” (Washington Tüzüğü, 1987).

Tarihi alanların korunması kent ve bölge planlamanın ayrılmaz bir parçası olmalı ve koruma programlarının başarılı olması kentlilerin katılımı ve görev almasıyla mümkündür, Washington Tüzüğü'nün kent ve tarihi alanların korunmasında başka ilkeleri sağduyu, sistemli yaklaşım ve disiplinin gerekmesidir. “Kentlerin sağlıklı gelişebilmesi için kentlerde var olan tarihsel-kültürel değerlerin korunarak yaşatılması ve bu değerlerin çağdaş yaşam koşulları doğrultusunda geliştirilmesi önemli olmaktadır” (Kiper, 2004 : 301).

Washington Tüzüğü'nde korunması istenen kent ve kentsel alanı oluşturan maddi ve tinsel bileşenler açıklanmıştır :

- a) Parsel ve sokakların tanımladığı kent dokuları,
- b) Binalarla yeşil ve açık alanlar arasındaki ilişkiler,
- c) Binaların ölçek, boyut, üslup, yapım tekniği, kullanılan malzemeler, renk ve bezemeler ile tanımlanan biçimleri, iç ve dış görünüşleri,

- d) Kent veya kentsel alanın doğal ve insan yapısı çevresi ile arasındaki ilişki; ve
- e) Kent veya kentsel alanın zaman içinde yüklendiği değişik işlevler.

2.6.6. Nara özgünlük belgesi (1994)

Nara özgünlük belgesinde (1994) Koruma “Bir yapıtı anlamaya, tarihini ve anlamını tanımaya, maddi olarak korunmasını sağlamaya ve gerektiğinde restore ederek değerlendirmeye yönelik tüm işlemleri içerir” diye tanımlanmıştır. Bu belgede kültürlerin çeşitliliği ve özgünlüğü önemseniyor ve bu çeşitliliğin kabul görmesinin gerektiğine vurgu yapılıyor.

Nara özgünlük belgesi UNESCO'nun “birimizin kültür mirası, hepimizin mirasıdır” anlayışının önemli olduğunu ve mirasla ve onun yönetilmesiyle ilgili sorumlulukların, öncelikle o mirası yaratmış olan kültürel topluluğa, sonra da onun korunmasına emek verenlere ait olduğunu vurgulamaktadır.

Bu belgede kültürel mirasın korunmasında uluslararası tüzük ve sözleşmelerin kabulü ve bunlarda getirilmiş olan ilke ve sorumlulukların dikkate alınmasının zorunlu olduğu söylenmektedir yanı sıra bu belgede kendi gereksinmelerini diğer kültürel toplulukların gereksinmeleriyle dengelemek, ancak bunu yaparken ana kültürel değerlere ters düşmemek her toplum için arzu ediliyor.

Nara özgünlük (1994) belgesinde “her kültürde kendi miras değerlerine özgü niteliklerin tanınması ve ilgili bilgi kaynaklarının inanılabilirliği ve doğruluğu, en önemli ve acil olan konudur” geçen ifade kültürel mirasta özgünlüğün önemi vurgulanmaktadır.

2.6.7. Avrupa peyzaj sözleşmesi (2003)

Bu sözleşmede “Peyzaj”, insanlar tarafından algılandığı şekliyle, karakteri doğal ve/veya insani unsurların eyleminin ve etkileşiminin sonucu olan bir alan anlamına gelir; ve “Peyzaj korunması”, bir peyzajın önemli ve tipik hatlarının korunması ve devamı için yapılan, peyzajın doğal biçiminden ve/veya insan faaliyetinden kaynaklanan miras değerinin haklı kıldığı eylemler anlamına gelir (Avrupa Peyzaj Sözleşmesi,2003).

Avrupa Peyzaj sözleşmesinde peyzaj ve özellikle peyzaj korunması kavramları kültürel miras korunması kavramına dahil olmaktadır. Doğal peyzaj ve/veya insan tarafından şekillenen peyzaj bir miras olarak tanımlanmaktadır . Peyzaj kültürel miras gibi korunmalı ve gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.

2.6.8. İnsani değer olarak miras ve peyzaj , Floransa bildirgesi (2014)

Floransa Bildirgesi (2014) katılımcılara bu eylemleri tavsiye etmektedir :

- 1-Turizm ve yorumlama yoluyla toplulukların kimliklerinin paylaşılması ve deneyimlenmesi
- 2- Kültürel habitat olarak peyzaj
- 3- Geleneksel bilgi yoluyla sürdürülebilirlik
- 4- Toplum odaklı koruma ve yereli güçlendirme
- 5- Koruma uygulamaları için gelişmekte olan araçlar

Bu bildirgenin turizm yoluyla toplumların kimliklerinin paylaşılması, peyzajın önemli olduğu ve geleneksel bilginin korunmasının yanısıra kentsel tarihi alanları hakkında önemli tavsiyeleri bulunmaktadır. Korumanın toplum odaklı olması, yerel halkın korumanın bütün aşamalarında etkili olması, kültürel mirasın yönetiminde “tabandan yukarı” yaklaşılmalı gibi çok önemli hususlar bu bildirmede bulunmaktadır. “Yaşam kültürüne, ulus düzeyindeki kültür varlıkları ve değerlerini korumanın tüm toplumun görevi olduğu bilinci kitlelere işlenerek yoğunluk kazandırılacağı ve zenginleşeceği bilinmeli, eğitim bu yönde etkinleştirilmelidir” (Kocalar, 2009: 84).

Floransa Bildirgesinde miras korunmasının sürdürülebilir yerel sosyo-ekonomik gelişme ile bağlantısının kurulması yerelin gelişme sürecine dahil olması ve korumanın sürdürülebilirliği yanısıra sosyo-ekonomik gelişmeye bağlantılı olarak devam etmesi tavsiye edilir. “Koruma özünde, ekonomik, politik, toplumsal ve mekansal boyutları da olan kültürel bir eylemdir. bir bilinçlenme ve kültür sorunudur” (Kiper, 2004 :13).

2.7. Uluslararası Belgelerde Koruma İlkeleri

Uluslararası koruma odaklı belgeler değerlendirildiğinde öne çıkan ilkeler koruma önerilerinin geliştirilmesinde esas alınmıştır. Öne çıkan kavramlar belgelerin yayın tarihi

esas alınarak (Bkz, Çizelge 2.1) sıralanmıştır. Bu sıralama koruma kavramında olan gelişmeyi anlatarak koruma kavramına dahil olan ilkeleri göstermektedir.

Çizelge 2.1. Uluslararası belgelerde öne çıkan ilkeler

1964	1975	1976	1985
Venedik Tüzüğü	Amsterdam Bildirgesi	Tarihî Veya Geleneksel Alanların Korunması Tavsiye Kararı	Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi
Süreklilik	Koruma Planlamanın ana hedefi olmalıdır	Kapsamlı mevcut durum tespiti	korunacak varlıkların tespiti
Kalıcılık	Koruma eğitim süreçlerine dahil olmalıdır	Koruma tüm dönemleri göz önünde bulundurulmalı	Korumaya teşvik
Çevre korunması	Butunleşik koruma	Madi gücü düşük vatandaşların zor durumda bırakılmamalı	Çevresel planlama korumaya dahil olmalı
	Korumanın merkezden uzaklaşması		
	Yerel yetkililerin özel sorumluluğu		
	Merkezi yönetim ile yerel yönetimin bilgi alışverişi		
	Eğitim		
1987	1994	2003	2014
Washington Tüzüğü	Nara Özgünlük Belgesi	Avrupa peyzaj sözleşmesi	Floransa Bildirgesi
Kalıcılık	Kültürlerin çeşitliliği	Peyzaj kültürel mirasa dahil olmalıdır	Peyzaj
Çevre korunması	Özgünlük		Sürdürülebilirlik
	Uluslararası tüzük ler önemlidir		Toplum odaklılık
			Geleneksel bilginin korunması
			Turizm

3. KENTSEL YENİLEME: ANKARA KENTİ HAMAMÖNÜ ÖRNEĞİ

Tarihi çevre yenileme ve koruma konusunda yapılan Ankara Hamamönü canlandırma projesi sokak sağlıklılaştırma önerilerini geliştirmek istediğimiz Molla Rüstem-Hamam tarihi alanı için örnek alan seçilmiştir. Ankara Hamamönü yenileme alanını değerlendirdikten sonra çalışmak istediğimiz alana uygun bir örnek olduğunu düşünerek Hamamönü projesinin mekansal, sosyal ve ekonomik boyutlarını değerlendirdik. Hamamönü yenileme projesini değerlendirerek güçlü ve zayıf yanlarını kendi açımızdan belirterek çalışmamızda faydalandık.

3.1. Hamamönü'nün Tarihi

Ankara ve çevresi tarih öncesi çağlardan itibaren sürekli yerleşim yeri olmuştur. “Ankara çok eski bir kenttir.iki bin beş yüz yılı aşkın bir geçmişe sahip.İsa’dan önce 8. Yüzyılda kurulmuş” (Şimşir,1988: 21). Ankara “İlkçağlardan itibaren Kral Yolu’nun üzerinde bulunmasıyla başlayan önemini, günümüz Türkiye’inde başkent olarak sürdürmektedir” (Sargın, 2013). Ankaranın başkentlik yaptığı dönemleri Özkan (2013) sıralamaktadır,

İlk defa Galatlar’ın üç kolundan biri olarak Ankara’ya yerleşen Tektosaglar’ın başkenti olan Ankara M.Ö.21’de Roma İmparatorluğu’na bağlı Galatya Eyaleti’nin başkenti olarak tarihindeki ikinci başkentliğine erişir. Ankara’nın üçüncü başkentlik deneyimi M.S. 7. ve 8. Yüzyıldaki Bizans’a (Doğu Roma) bağlı Opsikion ve Bukellarion themalarının başkentliğidir. Dördüncü olarak, Türk tarihindeki ilk ve tek kent-devlet örneği, Ankara (Ahi) Cumhuriyeti’nin başkenti olan Ankara, son defa modern Türkiye Cumhuriyeti’nin başkenti olarak bir kez daha tarih sahnesine çıkar.

“Türklerin Anadolu’ya egemen olmalarından sonra da Ankara, kale içindeki yapısını sürdürmüş, ayrıca şehir güney-doğu yönünde gelişme göstermiştir. Özellikle XIII. yüzyıldan itibaren tamamen Türk-İslam karakterine bürünmüştür” (Ergenç,1980). “Ankara Kalesi ve eteklerinin sarp yamaçlı olması, tarihte bölgeyi düşman saldırılarına karşı korunaklı kılmaktaydı. Bentderesi’nin dar vadisi, Ankara Kalesi’nin bulunduğu lav tepesini yaylanın ovaya hâkim dik kenarından ayırdığından askeri önemi olan bir mevki oluşturmuştur” (Günel, 2015).

Ankara 14. Yüzyılda Osmanlıların eline geçmeden önce önemli bir kent olarak bir çok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır . “14. ve 15. yüzyıllarda kent merkezden çevreye doğru genişleme göstermiştir. Bu dönemlerde yeni yerleşim alanı olan Hacettepe, Kızıl Derviş,

Molla Büyük, Karacabey tarafından inşa ettirilen-Hamamönü ve çevresinde bulunan-cami, türbe ve çifte hamamdan oluşan külliye gibi yerleşmelerle kent güneye doğru yayılmıştır” (Kurtar, 2012: 43). Ankara, 16. ve 17. yüzyıllarda hayvancılık ve dericiliğe dayanarak bölgede önemli bir sanayi ve ticaret merkezi olmayı başarmıştır. “Tiftik keçisinin kılına dayanan “sof” ve “şali” kumaşı dokumacılığı konusunda dünyada tekel olmuştur. Bu yüzyıllar arası canlı bir sanayi ve ticaretin olması nedeniyle 25 000 nüfusu ile Ankara, o döneme göre yoğun nüfuslu bir kentti” (Sargın, 2013). Osmanlı dönemi Ankara ticaret ve sanayi açısından önemli bir potansiyele sahipti. “Özellikle sof üretiminde uzmanlaşan şehir, üretimde o kadar ileri düzeye ulaşmıştı ki burada üretilen soflar, Osmanlı sınırları içerisindeki pazarlarda satıldığı gibi yabancı pazarlara da satılmaktaydı” (Özünlü, 2010). XVI.yüzyıl boyunca Ankara sanayi kenti olarak bilinmektedir. Ankara’da “16. yüzyıldaki Celali isyanları, Samanpazarı, Karacabey ve Hamamönü ile çevresini yıkıp yakmış, kentin neredeyse 2/3’sini yok etmiştir. Eski Ankara’yı kuzeyde Ahi Yakup, doğuda Cenabi Ahmet Paşa Camisi, güneyde Hacettepe ve batıda Hacı Doğan Mahallesi ile sınırlayabiliriz” (Sargın, 2013).

Ankara Altındağ İlçesi, sayısız medeniyetlere ev sahipliği yaparak Ankaranın tarihinin özetidir. “Cumhuriyet’in kurucularının özellikle bir model olarak kurmaya çalıştıkları şehir merkezi bugünkü Altındağ ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Roma İmparatorluğu’ndan Bizans’a Selçuklu’dan Osmanlı’ya ve nihayet Cumhuriyet tarihine uzanan çok geniş bir birikimin en temel yapıları yine Altındağ’ın temel görünümünün parçalarıdır” (Tiryaki, 2014: 115-116). Ankara’nın yeni başkent olduğu tarihlerde Hamamönü çoğunlukla esnaf ve zanaatkârlardan oluşan yerli halkın yaşadığı önemli bir yerleşim alanıymış (Arslan, 2012: 80).

Altındağ ilçesinde Ankara Kalesi, Augustus Tapınağı, Julianus Sütunu, Roma Hamamı ve Roma Tiyatrosu, Cumhuriyet Anıtı, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Etnografya Müzesi, Kurtuluş Savaşı Müzesi ve Cumhuriyet Müzesi, Mehmet Akif Ersoy Müze Evi, Çengelhan Rahmi Köç Müzesi ile Hacı Bayram Veli, Karacabey, Ahi şerafettin, Karyağdı, Gülbaba, İzzettin Baba türbeleri ve bir çok cami yer almaktadır. İlçenin yüzölçümü 174 kilometrekaredir.

Ankara Hamamönü “ Ankara Kalesi’nin güneyinde kalan Talatpaşa Bulvarı, Hacettepe Hastane Kampüsü ve Cebeci Senti ile çevrili olan bölgenin adıdır” (Tiryaki, 2014: 119).

Hamamönü Bölgesi “adını; 1440 yılında Osmanlı Döneminde Komutanlık yapmış olan Karacabey tarafından yaptırılan cami, hamam ve çeşmeden oluşan kampüsün bir parçası olan; Karacabey Hamamı’ndan almaktadır” (Tiryaki, 2014: 119).

Resim 3.1. Ankara Karacabey Hamamı, 2018 (İraj Mohseni Arşivi)

Eski Ankara evleri ve konakları Hamamönü’nü simge haline getiren en önemli unsurlardır. Maviyağ tarafından 19.yüzyılın sonlarında yaptırılan, daha sonra Ankara Merkez Kumandanı Kamil Paşa’ya verilen ve son olarak Birinci Meclis’in Zabıt Müdürü olarak görevlendirilen Zeki Öğretmenoğlu ve ailesinin yaşadığı Kamil Paşa Konağı Hamamönü’nün simgelerinden biri’dir (Tiryaki, 2014: 119).

Resim 3.2. Ankara Hamamönü tarihi konak, 2018 (İraj Mohseni Arşivi)

Hamamönü tarihi ve geleneksel dokuları Ankara tarihi ticaret merkezi (Samanpazarı, Hergelen Meydanı bitişinde) sınırı içerisinde yer almaktadır. “Bu konumu ve yerleşim düzeni ile Anadolu’da sanayi öncesi kentsel yerleşme biçiminde konut alanlarının (mahallelerin) yer seçimini ve tarihi ve geleneksel yapılar ile anıtsal döneminin gelişmişlik düzeyini (sosyal, ekonomik, yapı üretim teknolojisi gibi) açıklamaktadır” (Arslan, 2012: 73). Hamamönü Ankara kenti için önemli bir kültürel miras değeri taşımakta bu alanın korunması yani sürdürülebilirliği çok önemlidir. Hamamönü’nde birçok sivil mimarlık örneklerin ve anıtsal yapıların yer alması Ankaranın tarihi kimliğini güçlendirmektedir. “Çünkü sahip olduğu tarihi değerlerle yeni kent ile eski kent arasında bir ortak nokta oluşturmaktadır. Kentlerde eskiye ait olanın ortaya çıkarılması, mekâna bir kişisellik kazandırarak, kentin diğer alanlarından ayrılacak bir özelliğe sahip olur” (Kurtar, 2012: 99). “Hamamönü, tarihsel-kültürel değerleriyle hem cumhuriyet öncesinin hem de sonrasının kesişme noktası olarak, Ankara’nın hafızasıdır” (Altınışık, 2015: 148). “Hamamönü semti İç Kale ile birlikte geleneksel konut dokusunun en yoğun olduğu yerdir” (Öztürk, 2007: 89).

3.2. Hamamönün'de Kültürel Miras

Hamamönününde mahallenin, yerleşim dokusu geleneksel Türk mahallesi özelliği taşımaktadır. Türk mahallesi özelliğinin yanı sıra parsel kullanımları, cephe düzenleri, mimarlık tarihinde “Türk Evi” olarak bilinen 17.yy Osmanlı Dönemini yansıtır. Geleneksel Türk Evi olarak bilinen konutlar ve çoğu zaman bu konutlardan/konaklardan bozma dükkan, kafe, pastane, eczane, restoran, lokantalar yapılmıştır. “Tüm yapılar, iki ya da üç katlı, zemin katları taş, üst katları ise ahşaptır. Genellikle avluları bulunmaktadır” (Kale, 2011: 56). “Hamamönü’ndeki geleneksel konutlar, Anadolu’daki konut mimarisinin iklimsel, bölgesel ve sosyal koşulların etkisiyle farklı yöresel özelliklerine göre yapılan ayrışmada “İç Anadolu Bölgesi” konut mimarisinin özelliklerini taşımaktadır” (Arslan, 2012: 91).

Hamamönü’nde Cumhuriyet dönemi yanı sıra Selçuklu ve Osmanlı dönemlerindeki gelişmenin izini taşıyan bir çok cami, mescit, türbe ve hamam bulunmaktadır,

- 1- Hacı İlyas Camii
- 2- Hacı Seyit Mescidi

- 3- Hacettepe Camii
- 4- Karacabey Camii ve Türbesi
- 5- Sarıkadı (Mimarzade) Camii
- 6- Taceddin Cami
- 7- Çelebi Mehmet Camii
- 8- Hacı Musa(Seyfeddin) Camii
- 9- Karacabey Hamamı
- 10- Beynamlızade Konağı
- 11- Tarihi Kabakçı Konağı
- 12- Kamil Paşa Konağı
- 13- Mehmet Akif Ersoy Müzesi

3.3. Hamamönü Sokak Sağlıklaştırma Projesi

Tiryaki (2014:120) çalışmasında Hamamönü canlandırma projesi süreci hakkında,

Ankara tarihinde bir ilk olan ve Altındağ Belediyesi'nin 2008 yılında Hamamönü'nde başlattığı koruma ve canlandırma çalışmaları, gerek kapsamı ve sonuçları itibarıyla, gerekse de karşılaşılan sorunlar ve geliştirilen çözüm yolları ile incelenmeye değer bir özellik taşımaktadır. Çok uzun yıllar boyunca çöküntü alanı özelliği sergileyen bölge, bir yandan bu uzun yılların olumsuz birikimini üzerinde taşımakta, diğer yandan da tarihsel önemi ile doğru orantılı olarak birçok kamusal, tüzel ya da tikel öznenin ilgi alanını oluşturmaktadır. Ankara'nın bütününe yönelik bir planlama ve koruma anlayışının eksikliği, Altındağ ve Hamamönü yerelinde girişilen koruma ve canlandırma faaliyetlerinin özgün bir örnek oluşturmasına sebep olmuştur.

Hamamönü semtinin korunmasına ilişkin kararları Arslan (2012: 73-74) çalışmasında sıralamıştır:

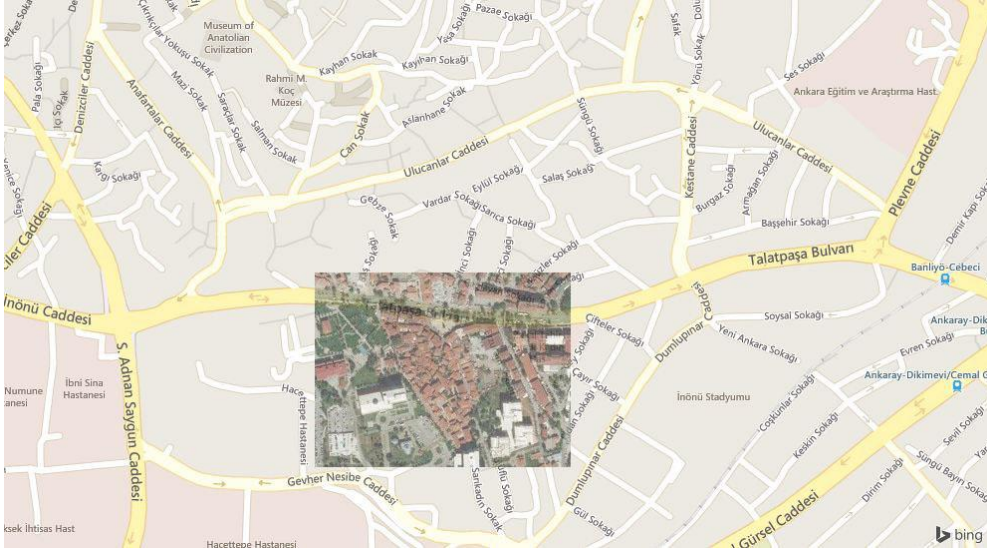
Hamamönü semtinin korunmasına ilişkin Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Kurulu'nun (GEEAYK) 14.10.1972 tarih ve 6691 sayılı kararı ile başlamaktadır. İlk olarak bu kararda 43 adet taşınmaz kültür varlığı Hamamönü'nde bulunmaktadır. "Daha sonra GEEAYK'nun 12.04.1980 gün ve A-2167 sayılı kararı ile Ankara genelinde 353 adet yapı tescillenmiş ve sit sınırları belirlenmiştir. Bu kararda Hamamönü bölgesinde 55 adet yapı tescil edilmiştir. Ankara genelini içeren 10.07.1986 tarih ve 2458 sayılı GEEAYK kararı ile sit sınırları yenilenmiş ve 43 adet yapının tescil kaydının kaldırılmış, 310 adet yapının tescilinin devamına ek olarak 23 adet yapının daha tescil edilmelerine karar verilmiştir.

Ankara Hamamönü geçmişine bakıldığında 2008 yılında Altındağ Belediyesi tarafından başlatılan çalışmalara kadar kendi başına bırakıldığı görülmektedir. 1920’li yıllarda Ankara’nın merkezi olan Hamamönü, hiçbir planlı koruma faaliyetinin konusu olmadığı için uzun yıllarca çöküntü ve köhneleşme içerisinde olmuştur (Tiryaki, 2014: 119).

Altındağ Belediyesi, herhangi bir imar planı olmamasına rağmen alanda yaptığı çalışmalarda bölgenin problemlerini ve eksiklerini göz önünde bulundurularak koruma ve canlandırma faaliyetlerine sürdürmüştür. “Söz konusu çalışmalar, ilk olarak 2008 yılında, Dutlu ve İnci sokakların sağlıklılaştırılması amacıyla ve geçiş dönemi yapılaşma şartları çerçevesinde gerçekleştirilmiştir” (Tiryaki, 2014: 126). “Canlandırma bölgesi içinde kalan; Karacabey Hamamı ile birçok tescilli sivil mimarlık örneklerinin bulunduğu proje inci ve dutlu sokaklarını ve meydanlarının altyapı, zemin düzenlenmesinin yanı sıra alan kapsamındaki 36 adet yapının cephe sağlıklılaştırılmasını kapsamaktadır” (Kurtar, 2012: 118). “Binaların tüm dış cephelerinin ve müstemilatlarının (çatı, kapı, bahçe vb.) giderleri belediye tarafından karşılandıysa da, binaların içlerindeki canlandırma faaliyetlerinin mülk sahipleri tarafından yapılması teşvik edilmiştir” (Tiryaki, 2014: 137). Altındağ belediyesinin Hamamönü’ndeki uyguladığı sağlıklılaştırma projesiyle, o semtin dini ve tarihi değerlerini ön plana çıkararak bölgede turistik bir canlılık kazandırmayı hedeflediği söylenebilir. “Bölgenin en kalabalık olduğu dönemin Ramazan ayı olduğu görülmektedir. Ramazan’da eski Osmanlı döneminde yaşanan iftar ve sonrası ritüelleri ve motifleri kullanılarak eğlenceler düzenlenmektedir” (Altınışık, 2015: 216).

3.4. Hamamönü Yenileme Alanı Mekansal Etkileri

“Planlanan kentlerin gelişim sürecinde temel yaklaşım üst ölçekte kenti düzenli ve anlaşılabilir düzeyde basit bir mekansal yapı haline getirmek şeklindedir.” (Kaya. Bölen, 2006). Hamamönü canlandırma projesi Ankaranın çöküntü halinde olan en değerli tarihi bölgesini kente yeniden kazandırarak Hamamönünü anlaşılabilir bir mekan haline getirmektedir.

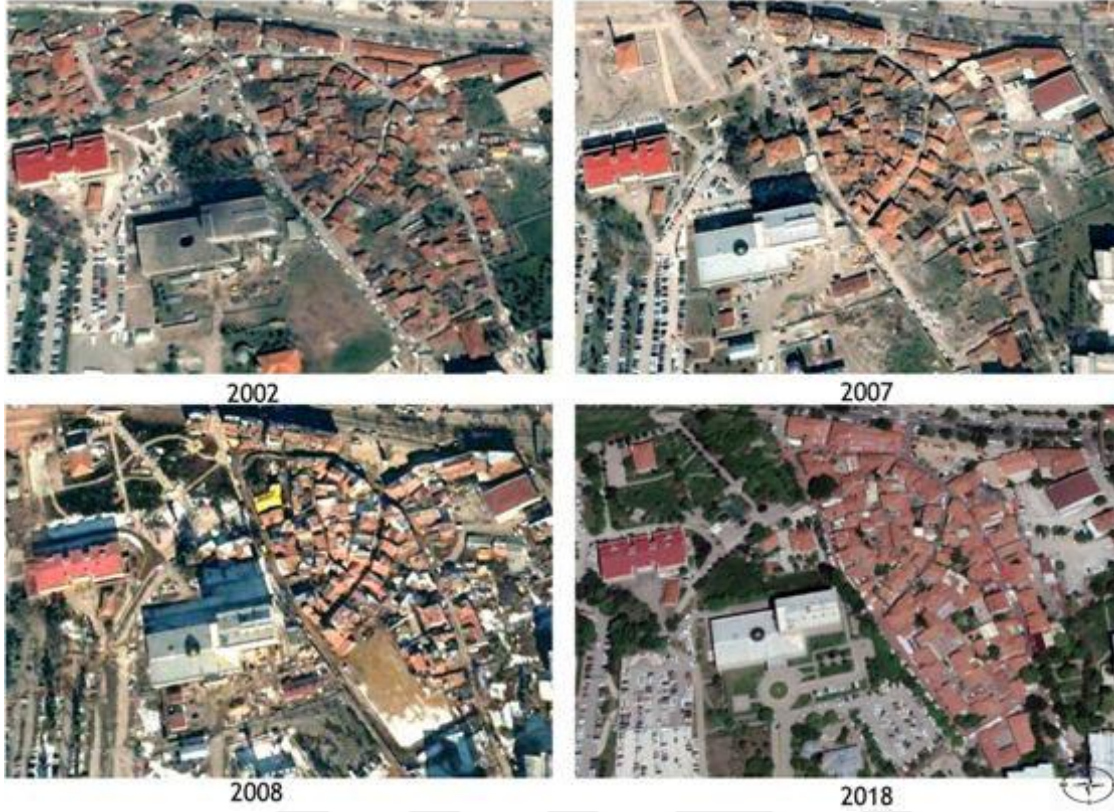

Şekil 3.1. Hamaönü canlandırma alanı konumu, 2018

“Hamamönü mevki, kuzeyde Talatpaşa bulvarı sınırından aşağı Cebeci’ye doğru düzgün, hafif bir eğimle (yaklaşık % 4) iner; Ankara Kalesinin yer aldığı tepenin güneye bakan yamacında yer alır. Alanda göze çarpan, dikkate değer engebe, tepe, çukur bulunmamaktadır” (Kale, 2011: 51).

“Hamamönü’nde tarihi ve geleneksel doku Ankara tarihi ticaret merkezi (Samanpazarı, Hergelen Meydanı bitişinde) sınırında yer almaktadır” (Arslan, 2012: 73). “Müdahale alanının belirlenmesinde, mevcut ticari canlılık, göz önünde olma, erişim kolaylığına sahip olma gibi kriterlerin ön planda olduğu anlaşılmakta, özgün yapıların yoğunluğu, yıpranmışlık, yetersiz teknik ve sosyal altyapının bulunması gibi kriterlerin başlangıçta dikkate alınmadığı düşünülmektedir” (Arslan, 2012: 82).

Hamamönü tarihi alanı yenileme projesi yapılmadan öncesine ait (2002-2007) uydu görüntüleri değerlendirildiğinde o süreçte alanda fiziksel ve mekansal değişimlerin ortaya çıktığı görülmektedir, 2002 yılına ait uydu görüntülerinde alanın kuzeybatısında var olan yapılar 2007 yılında tamamen yıkılmıştır ve orada 22 bin metrekarelik Mehmet Akif Ersoy Kültür Parkı inşa edilerek Hamamönü bölgesinin yeşil alan eksikliği giderilmiştir. Hamamönü sağlıklaştırma projesi sadece tarihi ve geleneksel yapıların restorasyonu ile sınırlı kalmamış yanı sıra çevre düzenleme projeleri de yapılmıştır.

Şekil 3.2. Hamamönü değişim süreci uydu görüntüsü, 2018 (Google Earth, 2018)

Hamamönü tarihi alanı kuzeydoğusunda 2002 tarihine ait uydu görüntülerinde bulunan yapılar yıkılarak Hamamönü ve Dutlu sokak karşısında Hamamönü meydanı inşa edilmiştir. Meydanda Mehmet Akif Ersoy heykeli yanı sıra saat kulesi ve oturma bankları yerleştirilerek Hamamönü ziyaretçilerine dinlenme ve nefes alma imakı sağlanmıştır. Hamamönün'de inşa edilen ikinci meydan Çelebi Mehmet Camii önünde yer almaktadır. Hamamönü sağlıklaştırma projesi kapsamında inşa edilen Sanat sokağının yeri 2002 yılı uydu görüntülerinde yapılı alan olarak gözükürsede 2008 yılında boş arazi olarak gözükmemektedir ama 2011 yılı uydu görüntüsü itibariyle Sanant Sokak olarak Altındağ Belediyesi ve Hacettepe Üniversitesi anlaşması üzere belediye tarafından aslına uygun inşa edilmiştir. Hamamönü sokak sağlıklaştırma projesi tarihi yapıların restorasyonu ile beraber çevre düzenleme projeleri ve alanın üst ve altyapısı sağlıklaştırılmıştır. Kamil Paşa Konağı (kültür evi), Kültür ve Sanat evi ve restore edilen Kabakçı Konağı (kültür evi) ile Hamamönü bölgesine kültürel ve sanatsal kimlik kazandırmıştır. “Hamamönü’nde kadınların ürettikleri ürünleri satabilmek için El Ürünleri ve Gıda Pazarı olarak adlandırılan mekanlar bulunmaktadır” (Kurtar, 2012: 155). Bu mekanlar yarattığı iş fırsatlarından dolayı bölge kadınları için çok önemlidir.

3.5. Hamamönü Yenileme Alanı Sosyal Etkileri

Hamamönü yenileme alanı sosyal etkileri kapsamlı olarak değerlendirilmiştir, alanın yenilenmeden önceki sosyal durumu zaman zaman yenilenmeden sonraki durumla kıyaslanmış ve sağlıklılaştırma projesinin sonuçları belirlenmiştir.

3.5.1. Güvenlik ve yaşanılabilirlik

Ankara'nın eski ve tarihi yerleşimlerinden biri olan tarihi Hamamönü bölgesi geleneksel konut dokusunun en yoğun olduğu yerlerdendir. "Sit alanı ilan edilmesinin üstünden on yıllar geçmesine rağmen uygulanan bir plan elde edilememiş olması, gelir grubu daha iyi olan kesimin bölgeyi terk etmesi ve yapıların onarım ve bakımlarının çok az yapılması bölgeyi giderek çöküntü mahallesi konumuna getirmiştir" (Öztürk, 2007: 89), bu durumda "kullanıcıların bölgeyi terk etmeleri, özgün dokunun hızla çöküntü bölgesine dönüşmesine neden olmuş, kentsel çevre hızla değişirken, bölgedeki yapılar ve sokaklar çevreye uyum sağlayamamıştır" (Tiryaki, 2014: 125). "Yenileme çalışmaları olmadan önceden bu alan sarhoşların, marjinal grupların yeri olarak adlandırılırdı" (Kurtar, 2012: 157). "Yapılar fazla kişiye kiralanabilmek amacıyla bölünmelere uğramış, yeni kullanıcılar olan alt gelir gruplarının ihtiyaçlarına göre bozulmaya başlamıştır. Türkiye'de yaşanan kentleşme ve özellikle 1950'lerden sonra hızlanan göçle beraber, Hamamönü ve çevresinde gecekonduların yerleşen yurttaşların" (Tiryaki, 2014: 125) mekanı olmuştur.

"Yapılan çalışmalarda dokuya zarar veren, niteliksiz ve kaçak yapılar yıkılmış, kamuya ait parsellerde yapılan sosyo-kültürel fonksiyon kullanımlarıyla desteklemek suretiyle alanın doğal süreci içerisinde arazi kullanımının yapılanmasına (koruma-kullanma ilişkisi) çalışılmıştır" (Tiryaki, 2014: 121). Çöküntü haline dönüşen Hamamönü alanı, sokak sağlıklılaştırma ve çevre düzenleme projeleri sonucunda güvenli ve yaşanılabilir bir alan haline gelmiştir, alan sakinlerinin yanı sıra girişimcilerin ve turistlerin gelebileceği bir alan olmuştur. Bölgede bulunan işletmelerin varlığıyla fiziksel iyileştirmeye eşit bir şekilde, sosyo-kültürel yapıda da önemli dönüşüm meydana gelmiştir. Dönüşümden birkaç sene öncesinde, kentin diğer kullanıcıları tarafından girilemez olduğu düşünülen Hamamönü bölgesi, hem Ankaralılar hem de yerli ve yabancı turistler için bir cazibe merkezi haline gelmiştir (Altınışık, 2015: 218).

“Bölgede yapılan kentsel tasarım ve çevre düzenleme projelerinde engelli, yaşlı ve çocuklar da düşünülmüş, alana ve yapılara giriş çıkışlar bu çerçevede düzenlenmiştir. Sokaklar taşıt trafiğine kapatılarak yayalaştırılmış” (Tiryaki, 2014: 122). “Hamamönündeki yenileme çalışmaları alanı eski, çöküntüleşmiş halinden kurtarılmasını sağlamıştır. Burada yaşayan insanlar bu çevrenin güzelleşmesi, güvenliğinin sağlanmasından memnundur” (Kurtar, 2012: 158). “Bölgenin suçla ilişkilendirilen kimliği değişmiş, birçok kişi için güvenli bulunan bir bölge haline gelmiştir” (Altınışık, 2015: 218).

3.5.2. Sosyalleşme, toplumsallaşma ve sanat

“Toplumsal organizmanın mekanla bağlantıya ve ilişkiye girmesinde çeşitli faktörler rol oynamaktadır. Bu faktörlerden bir tanesi de sosyalleşme olgusudur” (Çağlayan, 2012). “İnsan ve toplumun bir mekan üzerinde var olma ve yaşamını sürdürebilme gerekliliği bir mekan üzerinde topluma ait bir bilinç oluşumunun da nedenidir. Mekanın sahip olduğu bu gelenek ve bilinç oluşturma özelliği mekan insan etkileşimin önemli bir boyutudur” (Baday, 2011: 7).

“Hamamönü sahip olduğu yaklaşık 45 adet kafe-restoran ile haftaiçi ve haftasonu eski Ankara evlerinin değişik atmosferinde yeme-içme faaliyetlerinden yararlanmak isteyen ziyaretçiler için önemli bir rekreasyonel çekim alanıdır” (Kurtar, 2012: 180). Kafe-restoranlar yerli ziyaretçi ve yabancı turistlerin kısa süre dinlenme ve sohbet etmeye tercih ettikleri yerlerdir. Kafe, çay ocakları ve restoranlar yabancı turistlere sadece dinlenme ve ihtiyaçlarını giderme mekanları olursada yerli ziyaretçiler için sıradan bir yer değil , buluşma , eğlenme ve toplumsallaşma mekanıdır.

Hamamönü yenileme projesi kapsamında inşa edilen Sanat Sokağı alan üzerinde büyük bir etki yaratmıştır, “Altındağ Belediyesi ve Hacettepe Üniversitesi arasında imzalanan protokol uyarınca Hamamönü’nde 22 Ankara Evinden oluşan bir “Sanat Sokağı” inşa edilmiş ve 2010 yılında hizmete açılmıştır. Restore edilen konaklar, geleneksel ve modern sanat dalları ile uğraşan onlarca sanatçıya tahsis edilmiş ve işlev kazandırarak koruma ilkesi hayata geçirilmek istenmiştir” (Tiryaki, 2014: 122). “Bu sokakta resim, ebru, heykel-seramik, minyatür, tezhip, hat, çini, takı, katı, kaligrafi sanat dallarında faaliyet gösterilmekte ve aynı zamanda eğitim verilmesi de Hamamönü'nü öne çıkaran bir özellik olmuştur” (Kurtar, 2012: 183-184). “Hamamönü'nde yapılan çeşitli sanatsal ve sportif

etkinlikler hafta içi ve hafta sonunda ziyaretçi çekmektedir. Bu etkinlikler arasında Türk Sanat müziği, Türk Halk Müziği, Ortadoğu ve dünya müzikleri gibi müzik dinletileri bulunmaktadır. Aynı zamanda açık hava sineması, çeşitli konularda yapılan Hamamönü söyleşileri yapılmaktadır” (Kurtar, 2012: 181).

3.5.3. Hamamönü ve kentsel kimlik

Geçmişten günümüze gelen arkeolojik, kültürel, toplumsal, ekonomik ve estetik değerleri ile korunması gereken tarihi çevreler kent kimliğinin oluşmasında en önemli role sahiptir.

“Bu alanlar, yapıldıkları devirlerin, duygu, düşünce, eğitim, toplumsal yaşam, deneyim ve birikimlerini bugüne aktararak, kent kimliklerinin gelişim sürecinde önemli rol oynarlar” (Kiper, 2004: 300). “Kimliğimizin kültürel dayanağını oluşturan fiziksel tanıkların yaşatılması ve gelecek kuşakların da bu tanıklıktan yararlanabilmeleri için içerdikleri/sergiledikleri bilgileri yanılığa neden olmayacak bir biçimde aktarmaya yönelik müdahalelerin tümü "koruma" olgusunu tanımlar” (Asatekin, 2004). “Doğal, tarihsel-kültürel değerlerin korunamadığı kentlerde, kent kimlikleri giderek yok olmakta ve yeryüzünde birörnekleşen kentsel gelişmeler ile kentliler yaşadıkları çevrelere yabancılaştırılmaktadır” (Kiper, 2004 : 306). “Kentsel kimliğin oluşumunda hem çevresel kimlik hem de toplumsal kimlik etkili olmaktadır. Çevresel kimlik; doğal çevre özellikleri (coğrafi konum, topografik durum, iklim ve bitki örtüsü, jeolojik ve jeomorfolojik durum ve su ögesi) ve yapay çevre özelliklerinden (binalar, sokaklar ve caddeler, meydanlar vb.) oluşmaktadır” (Altınışık, 2015: 198). “Kent ve kent kimliği ile mekân arasındaki ilişki, ne kadar ekonomi ya da siyaset disiplinlerinin içinden tanımlanmaya çalışılırsa çalışılınsın, işaret ettiği temel unsur ‘kimlik’ olduğu sürece mutlaka ‘kültür’ üzerinden okunması zorunlu olmaktadır” (Tiryaki, 2014: 10).

Hamamönü tarihi alanı Ankaranın hafızasıdır. Bu alanda anıtsal yapılar ve sivil mimari eserleri bulunmaktadır. Hamamönü yenileme projesi tarihi çevrenin korunması amacı ile yapılmıştır. Bu proje Ankaranın kentsel kimliğinin tarihi yanını güçlendirmektedir ama yenileme uygulamasında yapılan koruma ve canlandırma projelerinde geleneksel mimari eserler özgünlüğünü kaybetmiştir, “Hamamönü yenileme projesinin kent kimliği üzerinden değerlendirdiğimizde binaların tektipleşmesi önemli olmaktadır. Dış cephe yenilemesinde ise en dikkat çekici olan nokta ise, koruma amaçlı ve aslına uygun olarak yapıldığı

söylenen bu projeye evlerin özgün özelliklerinin korunmadığı” (Altınışık,2015:158) ve binalar aynı renge boyanarak sokakların tektipleştirildiği görünmektedir.

3.5.4. Hamamönün'de soylulaştırma

“Soylulaştırma, politik olarak nereden bakıldığına göre farklı şekillerde değerlendirilmektedir. Kimilerine göre, bir yerinden etme ayrımcılık ve mekânsal ayrımlaşma süreci; kimilerine göre, kentin yeni koşullara ve zamanın şartlarına uyarlanmasının bir yolu; kimilerine göre ise tarihsel-kültürel değerleri korumak için alternatif bir modeldir” (Altınışık, 2015: 209). “Kentlerin pazarlanması, yerel ve uluslararası sermayenin yatırımları için hazır hale getirilmesi, kent merkezlerinin turizm için bir çekim alanı olacak şekilde yeniden düzenlenmesi gibi uygulamalarla kent merkezleri ağırlıklı olarak orta ve üst sınıfların yaşam ve tüketim alanlarına dönüştürülürken, alt gelir grupları” (Sönmez, 2014), kent merkezinden uzaklaşmaktadır.

Sönmez (2014) çalışmasında soylulaştırmanı geleneksel ve devlet eliyle olarak ikiye ayırmış:

Geleneksel soylulaştırma, orta sınıfların bireysel olarak kendi kullanımları için daire ve bina olarak yenilemeleriyle ilerleyen, sonuçları itibarıyla o alanda bir burjuvalaşma sürecini başlatan ve eski sakinlerin teker teker ve zaman içinde yer değiştirmelerine ya da yerinden edilmelerine yol açan bir süreçtir. 1960'larda başladığı söylenen bu süreç günümüzde de varlığını korumaktadır. Devlet eliyle soylulaştırma merkezi ve yerel yönetimlerin, geliştirdikleri politikalarla etkin şekilde soylulaştırmayı destekledikleri hatta belli alanlarda doğrudan başlattıkları bir süreci tanımlamaktadır.

“Soylulaştırmanın şartlarından biri olan, “yerinden etme süreci” soylulaştırmanın en önemli olumsuz sonucudur. Evlerinden edilen alt gelir grubundakilerin mülksüzleştirilirken, onların bu mülksüzleşmesiyle birlikte bir başka grubun birikim yapması ve mülk sahibi olması sağlanmaktadır” (Altınışık, 2015: 209).

Hamamönü'nde soylulaştırma süreci başlamıştır. Diğer ülke örneklerin de ya da İstanbul'da olduğu gibi, memur kenti Ankara'da söz konusu “yeni orta sınıfın varlığı tartışmalı olsada; Hamamönü zaten restoranları, kafeleri ve bölgenin niteliklerine uygun işletmeleriyle soylulaşmaktadır” (Altınışık, 2015: 218). “Yenileme çalışmalarıyla konutların işyeri

yapılması ve bu nedenle burada oturan insanların evlerinden çıkarılmasıyla uzun yıllardır burada oturan insanların Hamamönü ile beklentileri kalmamıştır. Her ne kadar kimlik duygusu yaratılmaya çalışılsa da bir kısım için sadece eskiden oturdukları ve yenileme çalışmalarından sonra çıkarıldıkları bir semt olarak kalacaktır” (Kurtar, 2012: 158). “Alandan başka bölgelere göçe zorlanan kesimlerin ne olacağı; yada bu kesimlerin taşındıkları kentin diğer bölgelerinde ne gibi etkiler yaratacağı düşünülmektedir. Tüm dönüşüm projelerinde olduğu gibi sağlıklılaştırma ve yenileme eksenli proje uygulamalarında da projenin sosyal yönü bulunmamakta; ya da birkaç kültür merkezi yapılmakla karşılanabileceği düşünülmektedir” (Arsalan, 2012: 276).

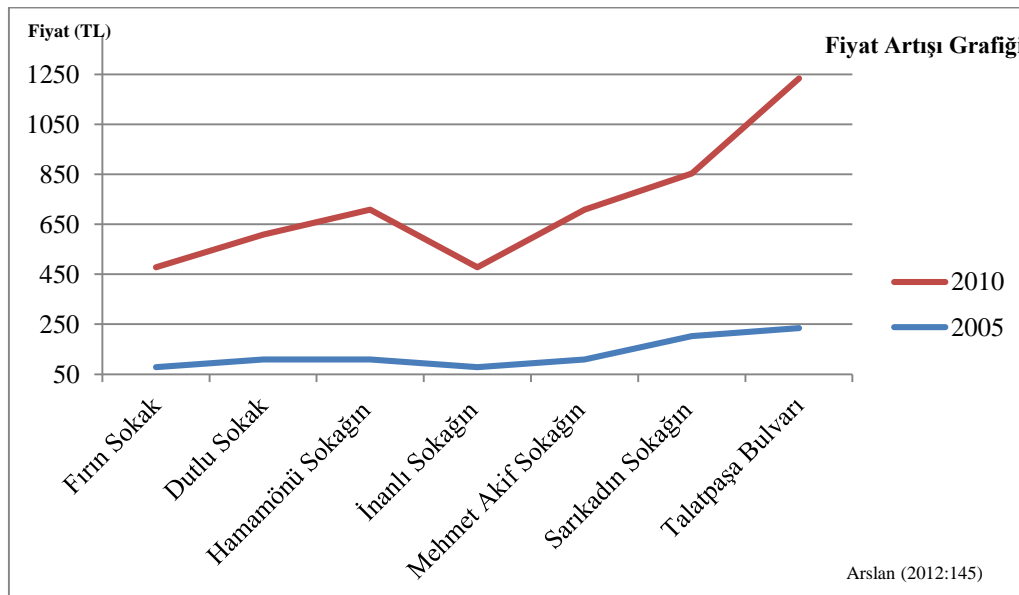
3.6. Hamamönünün Yenileme Alanı Ekonomik Etkisi

Hamamönü yenileme ve sokak sağlıklılaştırma projesinin ekonomik etkisi iki farklı başlık altında değerlendirilmiştir. İlk başlık Hamamönü'nde yenileme projesinden sonra gayrimenkul satışı ve fiyatlarında olan fark değerlendirilmiş ve ikinci başlık Hamamönü yenileme alanının turizm üzerinde olan etkisi değerlendirilmiştir.

3.6.1. Hamamönünde gayrimenkul satışı ve fiyat artışı

Hamamönü'nde yenileme ve sağlıklılaştırma projesinin başlanması ile beraber alanda satış oranının ve kira fiyatlarının artışı tespit edilmiştir.

Çizelge 3.1. Fiyat artışı grafiği

Arslan (2012: 145) Atındağ Belediyesi Hesap İşleri Kayıtları verilerine dayanarak çalışmasında Hamamönü yenileme projesinden önce ve sonraya ait fiyatları karşılaştırmıştır:

Arsa m² birim fiyatları incelendiğinde uygulama öncesinde 2005 yılında Dutlu Sokağın 109,37 TL, Fırın Sokağın 78,12 TL Hamamönü Sokağın 109,37 TL İnanlı Sokağın 78,12 TL Mehmet Akif Sokağın 109,37 TL, Sarıkadın Sokağın 203,11 TL ve Talatpaşa Bulvarı'nın 234,36 TL olan m² fiyatları; 2010 yılına gelindiğinde Dutlu Sokağın 500,00 TL, Fırın Sokağın 400,00 TL Hamamönü Sokağın 600,00 TL İnanlı Sokağın 400,00 TL Mehmet Akif Sokağın 600,00 TL, Sarıkadın Sokağın 650,00 TL ve Talatpaşa Bulvarı'nın 1000,00 TL'ye yükseldiği görülmektedir. Yaklaşık %400'ü aşkın bir oranda artış görülen arsa m² değerleri; Ankara'nın genel emlak değerlerinin düştüğü ya da en azından sabit kaldığı bir dönemde yaşanıyor olması anlamlıdır.

“Hamamönü'nde sağlıklılaştırma uygulamalarının başlatıldığı 2006 yılı sonrasında dikkat çeken, şahıslar arasında satışlarda artış olmasıdır. 2002 yılında 2 parselde 474 m²'lik bir satış haricinde bir alım satım işlemi olmamış, 2006-2010 yılları arasında 11 parselde 2149 m²'lik satış işlemi gerçekleşmiştir” (Arslan, 2012: 102). “Bunun yanında proje uygulaması neticesinde arsa ve arazi değerlemeleri artış oranları ile doğru orantılı olarak kira bedellerin de Hamamönü'nde 10 kat” (Arslan, 2012: 276) artış görünüyor. “Yenilenmeden önce konut alanı olan Hamamönü, yenilenmeden sonra işyerlerinin yoğunlaştığı bir alana dönüşmüştür” (Kurtar, 2012: 140).

Hamamönü'nde yenileme ve canlandırma başlamadan önce mülk sahibi olanların ödedikleri miktarla, yenilenmeden sonra mülk sahibi olanların ödediği miktar arasındaki fark oldukça fazladır. “Bölgede uzun süredir ikamet eden bazı sakinler, bölgede dönüşüm çalışmaları başlamadan tanınmış isimlerin özellikle siyasilerin bölgede mülk edindiğini ancak bunun gizli kalmasını istediklerini ifade etmişlerdir” (Altınışık, 2015: 215-216).

3.6.2. Kültürel turizm destinasyonu olarak Hamamönü

“Kültür turizmi, geliştiği yerlerin tarihi ve kültürel mirasının korunması konusunda etkili olduğu gibi ekonomik açıdan da kazançlar sağlamaktadır. Kültür turizmi, sürdürülebilirlik ilke ve politikaları ile geliştirilirse, yerel, kültürel değerlerin küreselleşme karşısında yok olmasını engelleyici bir özelliğe sahip olmaktadır” (Uygur, Baykan, 2007). “Kültür turizmi, kitle turizminin hakim olduğu turizm pazarında rekabetin daha farklı alanlara

ulaşması ve turistik ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır” (Tarsuslugil, 2013).

Ankara Hamamönü sağlıklaştırma projesinin birincil amacı tarihi doku parçalarının korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır. Burada yaşatılarak kullanımın amacı ikinci kısımda kendini açmaktadır. Bölgenin turistik çekiciliğini arttırarak alanın ekonomik katkı sağlamasını hedeflemektir. Alanda bulunan yapıların sadece cephe yenilemesi yapılması da iç kısımlarının ise aynı kalması da bu alanın sağlıklaştırılmasında turizme öncelik verildiğini göstermektedir (Kurtar, 2012: 121).

“European Destinations of Excellence (EDEN) Avrupa Birliği çapında sürdürülebilir turizm gelişim modellerini teşvik eden bir proje olan Avrupalı Seçkin Destinasyonlar”ın kısa adıdır. Proje her yıl gerçekleştirilen ve her katılımcı ülke için bir turistik seçkin destinasyon seçilmesiyle sonuçlanan ulusal yarışmalara dayanmaktadır” (Kurtar, 2012: 169). “Hamamönü sağlıklaştırması ve restorasyonu çalışmalarını içeren bütüncül bir projenin sonucu olarak 2011 yılında EDEN projesi kapsamında, "Avrupalı Seçkin Destinasyonlar"dan biri olarak seçilmiş ve bu sayede uluslararası öneme sahip bir destinasyon olmuştur” (Tarsuslugil, 2013). Bölgede bu başarıdan sonra ulusal turist ilgisi ciddi oranda artmış ve bu ilgi, küresel anlamda da Hamamönü'nün bir çekim merkezi olmasını beraberinde getirmiştir (Tarsuslugil, 2013).

3.7. Genel Değerlendirme

Hamamönü yenileme alanı Ankara tarihi bölgesinde yer almaktadır bu alan yenilenmeden önce çöküntü ve köhneleşmiş bir alan olarak varlığını sürüyordu , çöküntü halinde olan alanların bölge üzerinde ve kent üzerinde hiç bir olumlu etkileri olmaksızın marjinal grupların yerleştiği yer olarak çevre üzerinde kötü ve olumsuz etkiler bırakırlar.Hamamönü sokak sağlıklaştırma projesi değerlendirildikten sonra yenileme alanının mekansal,sosyal ve ekonomik etkileri tartışıldı. Tartışmaların sonucu olarak bu projenin olumlu ve olumsuz yanları tespit edildi. Meraga tarihi alanı üzerinde yapılan çalışmada Hamamönü yenileme projesinin olumlu ve olumsuz yanları çalışma alanına uygun olarak değerlendirilecektir.

Çizelge 3.2. Hamamönü Projesi olumlu ve olumsuz/eksik yanları

Genel Değerlendirme	Hamamaönü olumlu yanı	Hamamönü Eksik Yanı	Uluslararası İlkeler uygunluğu	
Mekansal	Çevre düzenlemesi		Çevre Düzenleme	√
	Kentsel mekan üretimi			
	Yeşil alanların artırılması		Peyzaj'a önem verilmeli	√
Ekonomik	Alanın kente yeniden kazandırılması			
	Alanın turizm destinasyonu olması		Turizm odaklı	√
	Küçük ölçüde ekonominin canlanması			
	Yeni iş imkanlarının yaratılması			
Sosyal	Alana sosyo-kültürel kimliğin kazandırılması	Sağlıklaştırma yapı özgünlüğünün aradan kalkması	Özgünlük	-
	Kent kimliğinin güçlenmesi	Sivil toplum kuruluş katılımı eksikliği	Kültürlerin çeşitliliği	√
	Geleneksel evlerin onarımına destek	Halk katılımı eksikliği	Madi gücü düşük vatandaşların zor durumda bırakılması	√
			Toplum odaklılık	-
Kurumsal ve Yönetmel	Yerel yönetim tarafından yapılmış olması		Korumanın merkezden uzaklaştırılması	√
Kapsam		Projeden önce geniş bölgesel, sosyal ve ekonomik taramanın yapılmaması	Koruma planlamanın bir parçası olmalı	-
		Planlamasız bir proje ve uygulama	Kapsamlı mevcut durum tespiti	-
		Üst ölçekli planlar dahilinde olmaması		

4. ALAN ÇALIŞMASI: MERAGA MOLLA RÜSTEM- HAMAM ALANI

Kentsel tarihi çevrelerin kent için önemi ve korunmalarının nedeni anlaşılmadıkça kentsel tarihi alanlar kendi haline bırakılacak dolayısıyla o alanlarda yapılan müdahale ve koruma projeleri başarısız olacaktır. Kentsel tarihi alanlar, içlerinde barındırdıkları tarihi, geleneksel mimari eserleri, kentin geçmişi ve hatıralarının yanı sıra günümüzde tarihi kentler için bir kalkınma ve gelişme unsuru olmaktadır. Kentsel ve kültürel seyahatlerin arttığı bir dönemde kentlerin tarihi alanları, geleneksel yaşam tarzları, geleneksel mimarisi, geleneksel yemekleri, kapsamlı olarak geleneksel kültürü ve kültür mirası önem kazanmaktadır. Bundan dolayı günümüzde kentsel tarihi alanlar bir yatırım olanağı olarak değerlendirilmelidir.

Meraga kenti, Azerbaycan bölgesinin tarihteki en eski medeniyete sahip kentlerinden biridir, yıllar boyu yerel hükümetlere ve İlhanlı devletine başkentlik etmiş dahası bir zamanlar İslam dünyasının bilimsel merkezi olarak rol almıştır.

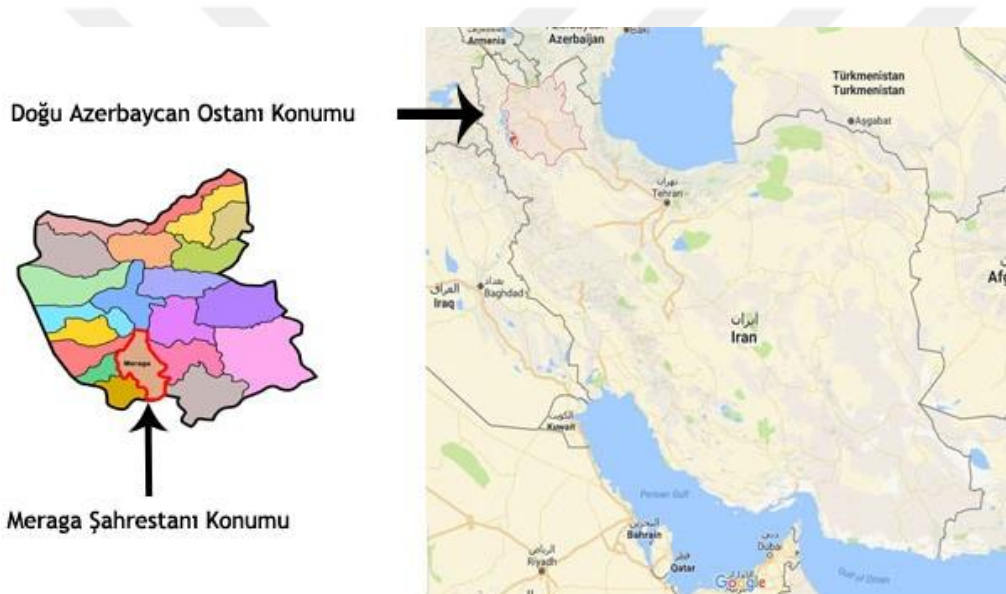
Meraga şehrinin zengin tarihine rağmen kentte tarihi doku, yılların ilgisizliği ve yanlış müdahaleler sonucu kent merkezinde çok küçük bir alan kapsamaktadır. Koruma anlayışının olmamasının yanı sıra koruma iradesinin bulunmaması ve kentsel tarihi çevrelerin kent üzerinde potansiyelininkavranamaması ile kentte bulunan tarihi doku yok olmaya doğru gitmektedir.Bu çalışmada araştırma alanı olarak Meraga kentinin bir çok mimari eserinin bir yerde bulunduğu, kentin tarihi dokusunun en önemli bölümünde yer alan, Molla Rüstem-Hamam eksenini üzerinde koruma ve canlandırma önerileri sunulmuştur.

4.1. Meraga Kenti

Kentsel koruma, canlandırma planları ve projeleri yapılmadan önce tarihi alanın bulunduğu kent üzerinde bazı araştırmaların yapılması gerekmektedir, kenti iyi tanımak ve yorumlamak tarihi plan ve projelerin bütünsel ve kalıcı olmasına yardımcı olacaktır.

4.1.1. Meraga coğrafyası

Meraga şehri 37°30'N Kuzey enlemi ve 46°12'E Doğu boylamı arasında doğu Azerbaycan ostanının¹ güneyinde bulunan Meraga şahrestanının (Bkz,şekil 4:1) merkezidir . Meraga şahrestanı 2186 km² yüzölçümü ile Doğu Azerbaycan ostanının (Bkz,şekil4:1) yüzde 4.8'lik yüzölçümünü kapsamaktadır. Meraga şahrestanında Meraga şehri ve Haracu (xodacu) şehri yer almaktadır. Meraga, Azerbaycan'ın önemli şehirlerinden biridir. Tarihi Azerbaycan bölgesi İran İslam Cumhuriyeti devletinin kuzeybatısında Batı Azerbaycan ostanı, Doğu Azerbaycan ostanı, Erdebil ostanı, Zencan ostanı ve kısmen Gilan , Hamadan ve Kürdistan ostanları arasında yer almaktadır.

Şekil 4.1. Ostan ve şahrestan konumu, 2017 (Google Map, 2017)

Nüfus, din ve dil

Ülke'de 2016'da yapılan genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Meraga şahrestanı 262,604 kişi ve Meraga şehri 175,255 kişi nüfusuna sahiptir. Meraga halkı Şia müslümanları ana dilleri türkdür (Azeri Türkçesi).

¹ İranda'ki en büyük idari birim ostan olarak isimlendirmektedir. Ostanlar ise şahrestanlara , şahrestanlar ise bakhshlara , bakhshlar ise dehestanlara ve dehestanlar ise şahrler(şehirler) ve rustalara (köyler) bölünmektedir.

İklim ve yeryüzü şekilleri

Meraga şahrestanının arazisinde ılıman iklim egemendir . İklim ile ilgili veriler, bölgede meteoroloji işleri kurumuna ait olan Meraga İklim İstasyonu'ndan alınmıştır. Bölgede ortalama yağış 327.7mm, ortalama sıcaklık 12.99 °C, ortalama nem %55.58, rüzgar hızı 2.24 ve en hızlı esen rüzgar hızı 67.9'dur (Heydarzadegan, 2013: 40).

Meraga şahrestanı yeryüzü şekli olarak iki bölgeye ayrılmıştır.Kuzey bölge Sehend Dağının güneyi olarak yükseklikten oluşmaktadır ama merkezi ve güney bölge platodan oluşmaktadır. Arazinin eğimi kuzeyden güneye doğrudur. İlin deniz seviyesinden yüksekliği (ovada) 1450 metredir (Heydarzadegan, 2013: 47).

4.1.2. Meraga Tarihi

İslamdan önce İran Azerbaycanı'nın bulunduğu bölgede Kutiler, Lulubiler, Mannalar ve bunlara yakın Urartular ve Asurlular yaşamış, bazı dönemlerde Urartu Devleti de bölgenin bazı kısımlarına hakim olmuştur. Birçok uygarlığa sahiplik eden bugünkü İran'ın kuzeybatısında yer alan bölge Med İmparatorluğu sınırlarında bulunmuştur . Meraga şehrinin İslam'dan önceki tarihinden kalma arkeolojik buluntuları olmadığından şehirle ilgili çok az bilgi vardır.

Meraga bölgesi Hicri Kameri'nin 22. yılında İslam ordusu tarafından feth edilmiştir (Morvarid, 1981: 615) ve birçok Arap seyyahın o dönemde yazdığı seyahatnamelerde Meraga kentinin ismi geçmektedir.Meraga yönetimi Emeviler İslam devleti yıkıldıktan sonra Abbasiler hanedanı eline geçmiştir (Morvarid, 1981: 615).

Meraga kenti İslam'dan sonra Türk hükümetlerinin Azerbaycan bölgesine verdiği değerden dolayı hep büyük ve önemli bir şehir olmuştur. Bir zamanlar tarihi Azerbaycan coğrafyasında Erdebil ve Tebriz gibi büyük şehirlerin yanında hükümet merkezi olmuştur. Meraga kentinin en parlak dönemi Moğol İlhanlılar Devleti zamanı olmaktadır . Meraganın İlhanlılar döneminde payitahtlık (Başkentlik) yapması ve o dönem İslam dünyasında bir bilim kenti olarak bilinmesi Meraga tarihinde büyük bir rol oynamaktadır. İslam dünyasının büyük bilim adamı Nasîrüddin Tûsî Hülagu Han o dönemde Meraga şehrinde büyük bir rasathane (Gözlem evi) inşa etmiştir, yine o dönemde Meraga şehrinde bir çok

medrese inşa edilmiş ve İslam dünyasından bir çok alim bu medreselerde eğitim vermeye başlamışlardır.

Meraga şehri Moğol İlhanlı Hükümeti'nden sonra Celayir Sultanlığı döneminde bile itibarını kaybetmemiştir ve İran'ın büyük kentlerinden sayılmıştır. Meraga şehri Hicri Kameri'nin 795. senesinde Timur ordusu tarafından fethedilerek Timurlular İmparatorluğu sınırlarına dahil olmuştur. Meraga'da bulunan tarihi eserlere ve özellikle Azeri Mimari ekoluna (Azerbaycan Ekolu) mensup ahşap camilerin en değerlilerinin burada bulunduğu bakılırsa Meraga'nın Safevi döneminde önemli bir kent olduğu belli olmaktadır. Meraga şehri Kaçarlar dönemi ve Pehlevi dönemlerinde ise geçmişteki gibi önemli olmasa bile Azerbaycan bölgesinin önemli kentlerinden biri sayılmıştır.

4.1.3. Meraga'nın tarihi eserleri

Meraga kenti ve çevresinde 300 adet tarihi eser bulunmaktadır, bu eserlerin en önemlileri aşağıda tanıtılmıştır.

Meraga Rasathanesi (Gözlem evi)

İslam dünyasının en büyük ve önemli rasathanesi, Moğol İlhanlılar Devleti çağında İslam dünyasının tanınmış bilim adamı Nasîrüddin Tûsî tarafından yaptırılmıştır. Bu rasathane, Meraga şehrinin batısında bir tepe üzerinde yapılmış ve seneler boyunca varlığını sürdürmüştür. Bu dönem Meraga tarihinin en parlak dönemi olarak bilinmektedir. Bu dönemde, Meraga şehri İslam dünyasının bilim kenti olarak tanınmaktadır, birçok müslüman alim ve gayri müslim alimler Meraga'ya toplanmış ve şehirde bulunan bir çok medresede eğitimle meşgul olmuşlardır. Meraga Rasathane tepesinde, Meraga Rasathanesinin çok az kalıntılarını korumak için beyaz bir kümbet dikilmiştir. Rasathane tepesinde mağara şeklinde odalar bulunmaktadır.

Resim 4.1. Rasathanenin beyaz bümbeti, 2017 (Saied Mohseni Arşivi)

Resim 4.2. Rasathane tepesi mağaraları, 2017 (Saied Mohseni Arşivi)

Molla Masum İmamzadesi (Mehr Mabedi)

Yıllar boyunca Masum isimli bir din aliminin türbesi olarak bilinen ve halk tarafından ziyaret edilen İmamzade Masum, Meraga kentinin Verevi (Varjovi) köyünün tarihi mezarlığında, yer altında taş kazıntılı mağara benzeri bir mekandır. Meraga Rasathanesi Arkeoloji Heyeti Başkanı (Dr. Parviz Varjavand) burayı gördükten sonra yazmış olduğu “Niyayeshgahe Mehri ya İmamzade Masume Varjovi” (Mehri Mabedi yoksa İmamzade Masume Verevi) başlıklı makalede bu mekanın İslam dönemine ait olmadığını ve İslamdan önce Mitraizm dinine ait bir mabet olarak kullanıldığını tespit etmiştir. ” Bu kompleks farklı bileşenlerine ve mağara formuna göre bir Mehri (Mitraism) mabedine benziyor”

(Varjavand, 1972). Bu tarihten sonra bu mekan Mabedi Mehr adıyla bilinmektedir ve bir çok araştırmacı tarafından Mitraizm Mabedi örneği olarak verilmektedir.

Resim 4.3. İmamzade masum, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.4. İmamzade masum, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Kırmızı Kümbet

Kümbet Hicri 524 Yılında (Miladi 1148) Selçuklu Devleti zamanı inşa edilmiştir. Kırmızı Kümbet Azerbaycan'ın önemli tarihi ve mimari eserlerinden sayılmaktadır. Bina Meraga şehrinin güneybatısında yer almaktadır. Bu eser 134 numara ile tescil yapılmıştır.

Resim 4.5. Kırmızı kümbet, 2017 (Saied Mohseni Arşivi)

Kümbeti Müdever

Hicr'in 563. senesinde Selçuklu Devleti Hükümeti tarafından yaptırılmış olan bu dairesel kümbet, iki katlı olarak Hülagu Hanın Annesinin Türbesine 10 metre mesafede, Meraga kent merkezinde bulunmaktadır.

Resim 4.6. Kümbeti Müdever (Ayyub Farabi Arşivi)

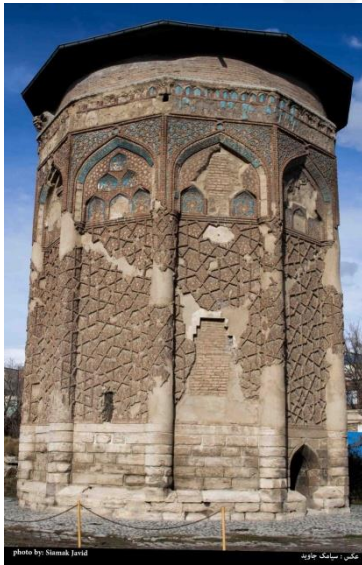
Hülagu Hanın Anesinin Türbesi (Göy Kümbet)

Hicri 582 ve 656 yılları arasında yapılmış, birçok tarihi kitaplarda ve halk arasında Hülagu Hanın annesinin türbesi olarak bilinen ama şimdi Göy Kümbet olarak isimlendirilen Meraga'da bulunan kümbetlerin en güzeli, kent merkezinde Kümbeti Müdevverin 10 metre

mesafesinde bulunmaktadır. Bu kümbet, diğer kümbetler gibi belli olmayan bir önemli kişinin mezarıdır.

Resim 4.7. Göy Kümbet, 2017 (Siamak Javid Arşivi)

Resim 4.8. Göy Kümbet, 2017 (Siamak Javid Arşivi)

Kümbeti Gaffariye

Meraga şehrinin kuzeybatısında, Sufi Çay nehrinin yanında İlhanlılar dönemine ait Kümbet, tahminen Hicr'in 728. senesinde yapılmıştır. Meraga kümbetleri arasında form olarak Kırmızı Kümbete daha çok benzemektedir.

Resim 4.9. Kumbeti Gaffariye, 2017 (Saied Mohseni arşivi)

Tarihi Camiler

Meraga şehri tabiri caizse tarihi camiler koleksiyonudur. Sefevi devleti (1501 ve 1736 yılları arası) mimarisine ait ahşap camilerin en önemli ve güzel örnekleri Meraga'da bulunmaktadır. Molla Rüstem Cami, Molla Moezzedin Cami (Restore edilmiştir), Zari Cami (Kendi haline bırakılmıştır ve korunması gerekmektedir.), Reyhan Cami (Kendi haline bırakılmıştır.), Cuma Cami (Rekonstrüksiyon yapılmıştır ve tarihi değeri kalmamıştır), Ak Cami (Aslına uygun olarak onarılmıştır ve bir bölümünde rekonstrüksiyon yapılmıştır.) Necarlar (Marangozlar) Cami , Bala Cami, Şeyh Tac Cami, Zencirli Cami, Şeyh Baba Cami, Tağ Cami, Şuca-e Dole Cami ve birçok tarihi döneme ait olan camiler Meraga şehrinde bulunmaktadır.

Meraga Müzesi

Meraga şehrinde iki önemli müze bulunmaktadır. Meraga Müzesi veya diğer ismiyle "Meraga'nın İlhanlılar'a Özel Müzesi" çevrede bulunan tarihi esrelere ve İran'ın başka bölgelerinde bulunan İlhanlılar dönemine ait eserlere yer vermektedir. Meraga Müzesi İran'ın en önemli müzelerinden sayılmaktadır.

Resim 4.10. Meraga İlhanlılar müzesi (Ayub Farabi arşivi)

Sang-Negareha Müzesi

Sang-Negareha Müzesi, Hicri 1175 senesinde şair ve sufi Mir Fattah-e Musevi'nin türbesi olarak inşa edilmiştir ve sonra şehrin başka ünlüleri de burada defnedilmiştir. Bu nedenden dolayı burada olan mezarlığın ismi Ağalar Mezarlığı olarak biliniyordu, şimdi mezarlık yeşil alan olarak kullanılmaktadır ve türbe 2002 senesinden beri müze olarak kullanılmaktadır, bu müzede Meraga ve çevresinde bulunan taş yazıtları özellikle eski mezar taşları yer almaktadır.

Resim 4.11. Sang-Negareha müzesi (Ayub Farabi arşivi)

4.2. Çalışma Alanının Tanıtımı ve Önemi

Koruma, canlandırma plan ve projeleri yapılmadan önce planlamak istediğimiz alanı kapsamlı olarak değerlendirmemiz ve mevcut durumu tespit etmemiz gerekmektedir. Çalışma alanının önemi saptanmalı ve “Bu alanı neden koruyoruz?” sorusuna yanıt verimelidir.

4.2.1. Alanın konumu ve önemi

Çalışma alanı kentin güneybatısında yer almaktadır. Alan kentin en önemli ve merkezi caddeleri kuzeyden Kudus Caddesi'ne ve güneyden İmam Humeini Caddesi'ne açılmaktadır. Alanın batısında Shahid Beheshti Caddesi ve doğusunda Kırk Ayak Mahallesi bulunmaktadır.

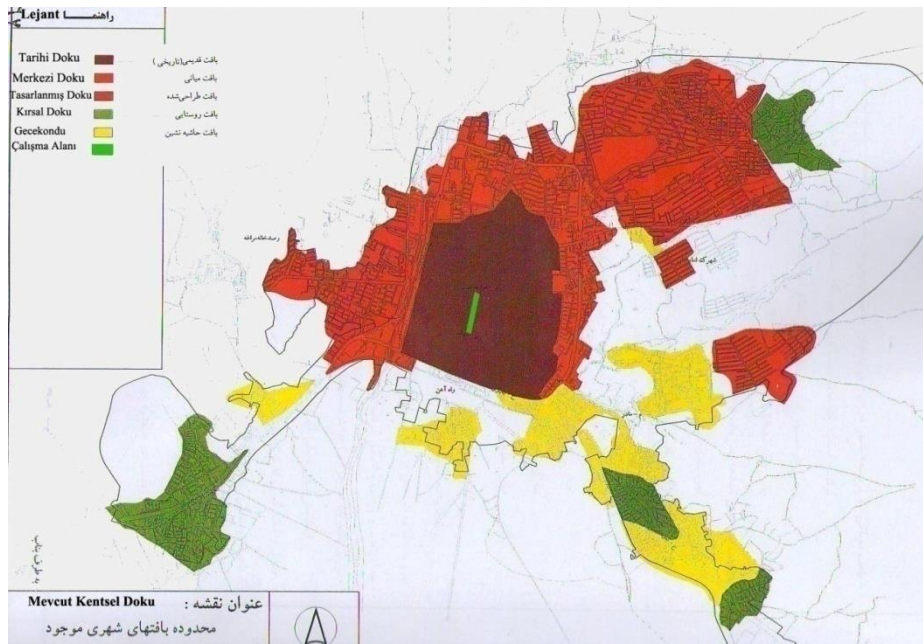
Şekil 4.2. Kent üzerinde çalışma alanı konumu, 2017 (Google Earth, 2017)

Alan, Kudüs Caddesi doğrultusunda kuzeyden Çarrah (Tolu-e Fecr) Meydanı'ndan ve İmam Humeini Caddesi doğrultusunda ise Mossalla Meydanı'ndan kentin merkezine ulaşmaktadır.

Şekil 4.3. Çalışma alanı konumu 2017

Alan, Meraga şehrinin Safeviler Dönemine ait olan Molla Rüstem Cami ve aynı adı taşıyan Molla Rüstem Meydanı'ndan başlamakta ve eski zamanlarda Mobasseriye kervansarayının bulunduğu Mobasseriye Sokağı'nda son bulmaktadır. Çalışma alanı kentin en kalabalık ve merkezi noktasında yer almaktadır. Kentin tarihi dokusu kent merkezinde bulunmaktadır. Çalışma alanının konumu kentin tarihi dokusunun en canlı ve en önemli bölümünde yerleştiğinden ayrıca kent merkezine çok yakın olduğundan çok önemlidir (Bkz, Şekil 4.4).

Şekil 4.4. Çalışma alanının önemi, 2011 (Tarhe Jame Maragheh, Meraga Belediyesi)

Alan, Meraga şehrinin tarihi pazarının önemli bir bölümünü kapsamaktadır. Çalışma alanında tarihi İran kentlerinin merkezinde bulunduğu gibi camiler, hanlar, kervansaraylar, çarşı ve hamam unsurları bulunmaktadır. Bundan dolayı, alanda önemli tarihi eserler bulunmaktadır. Alan, işlek bir ticaret merkezidir ve kentin tarihi ticaret sembolüdür ama korumasız ve kendi haline bırakılmış durumdadır ve fiziksel olarak köhneleşerek kalitesiz bir mekan haline dönüşmektedir.

Alan, eski fiziksel canlılığını koruyamamış olsa da şehrin önemli, canlı ve işlek ticari merkezlerinden biri olarak sayılmaktadır. Eskilerde olduğu gibi şimdide alanın bir bölümü (Hanbeygi İş Hanı) şehrin önemli kuru yemiş (Ceviz, kuru üzüm, kayısı vb.) toptan satış merkezidir. Çayüstü çarşısı, şehrin bir bölgesinin meyve ve sebze satış merkezi ve Sigara Meydanı, kentin gıda alanında toptan satış merkezidir. Çalışma alanı, şehrin eski pazarının son aksıdır ve tarihi pazarın eski mahalelere geçiş noktasıdır.

Molla Rüstem-Hamamı tarihi eksenini ve yakın çevresinde bulunan birçok eser tahrip edilerek (Mobasseriye Kervansarayı, Sadeghi Kervansarayı vb.) yerine yeni iş merkezleri ve binalar inşa edilmiştir, alanın bazı bölümlerinde bulunan tarihi binalar kendi haline bırakıldığından bir kısmı veya bütünü köhneleşerek tahrip olmaktadır. Alanın Meraga şehrinin tarihi ve ticari geçmişinde büyük bir rolü vardır. Çalışma alanının Meraga şehrinin tarihi kimliğinin oluşmasında önemli yeri vardır. Tarihi kimlik, tarihi ve geleneksel ticaret, kervansaray ve iş hanlarında olan kültür, tarihi ticaret kültürleri, alanda olan tarihi havadis ve olaylar, eski tüccar ve işçilerin ilişkileri, ticaret merkezleri ile cami ilişkileri, geleneksel mimari ve birçok araştırmaya değer olan önemli konular bu alanda yer almaktadır.

4.2.2. Alanın fiziki özellikleri

Çalışma alanı dar bir sokaktan oluşmaktadır, sokak Molla Rüstem Meydanı'ndan başlamaktadır ve Nasîrüddin Tûsî Hamamı'ndan geçerek Mobasseriye sokağında son bulmaktadır. Çalışma alanında üç geniş alan bulunur, bu geniş alanların ikisi Molla Rüstem Meydanı ve birçok isim değiştiren ama şimdiki ismiyle Sigara Meydanı (Kadim Haro-Bar) olarak bilinmektedir, diğer geniş alan yıllar önce yeni pasajın inşasından sonra oluşmuştur.

Meraga kentinin tarihi bölgesi yoğun doku ve dar sokaklardan oluşmaktadır. Yoğun dokunun oluşma nedeni, kentin soğuk bir iklime sahip olması ve bu yöntemle soğuğa karşı

gelmektedir. Diğer neden ise, kenti çevreleyen meyve bahçelerine daha çok arazi tanımak ve en önemlisi kentin savunma gücünü artırmaktır. Savaş zamanı düşman savaşılarının dar sokaklardan geçmesi zor olduğundan mahalle ve sokak sakinlerinin savunma gücü ve imkanı artmıştır. Çalışma alanı kentin eski yerleşme modeline uygun yapılmaktadır. Çalışma alanı dar sokak, tek katlı binalardan ve iki katlı kervansaraylardan oluşmaktadır.

Resim 4.12. Alanda dar sokaklar, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Çalışma alanında yeşil alan çok az bulunmaktadır, birkaç ağaçtan başka sadece Molla Rüstem Meydanı'nda bir küçük yeşil alan vardır, bu yeşil alan umumi tuvalet ve geçici iş yerlerinin yapılmasıyla daraltılmıştır.

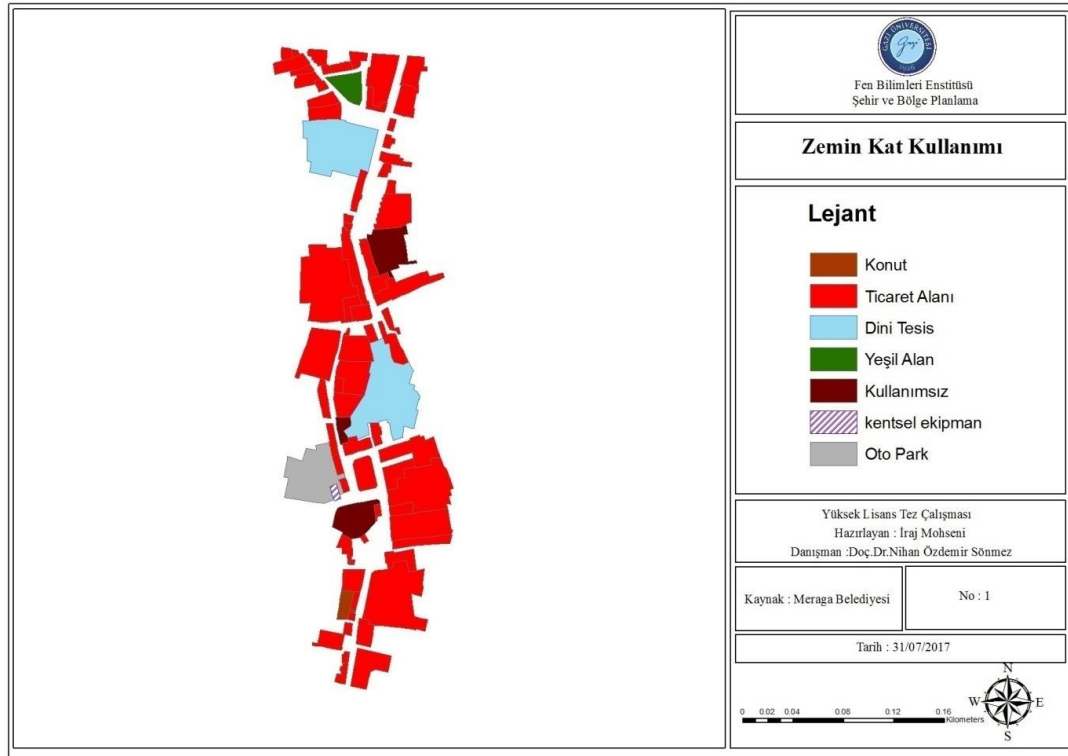
Resim 4.13. Çalışma alanında yeşil alan, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Alanda bulunan yapıların dış cepheleri karışık ve özensizdir, dış cephelerde kerpiç, sıvı alçı, mermer taş ve çamurla sıvanmış duvarlar gözükmektedir, renk olarak dış cepheler karışık ve uyumsuzdur ve çok kötü görünmektedir.

Alanda küçük kavşaklar bulunmaktadır ve bu kavşaklar çevredeki çarşı ve mahalelerin geçiş noktasıdır. Dar sokak, küçük kavşaklar ve tek katlı dükkanlar sokakta sürekliliği korumaktadır ve tarihi alanda bulunma algısını güçlendirmektedir.

4.2.3. Alanın işlevi

Çalışma alanı, Meraga şehrinin tarihi pazarının bir bölümüdür ve hâlen işlek bir ticaret ve alış-veriş mekezi sayılmaktadır. Alanda bir tıp merkezi, bir muayenehane, bir Patoloji laboratuvarı, dört geleneksel diş hekimliği ofisi, iki cami, bir banka, bir otopark (Eski kervansaray), kullanımsız bazı dükkan ve iş yerleri, iki konut ve iki boş yerlerin bulunmaktadır, boş yerlerin birisi tahrip olmuş bir kervansaraydır ve diğeri ise tahrip olmuş eski bir okulun yeridir.

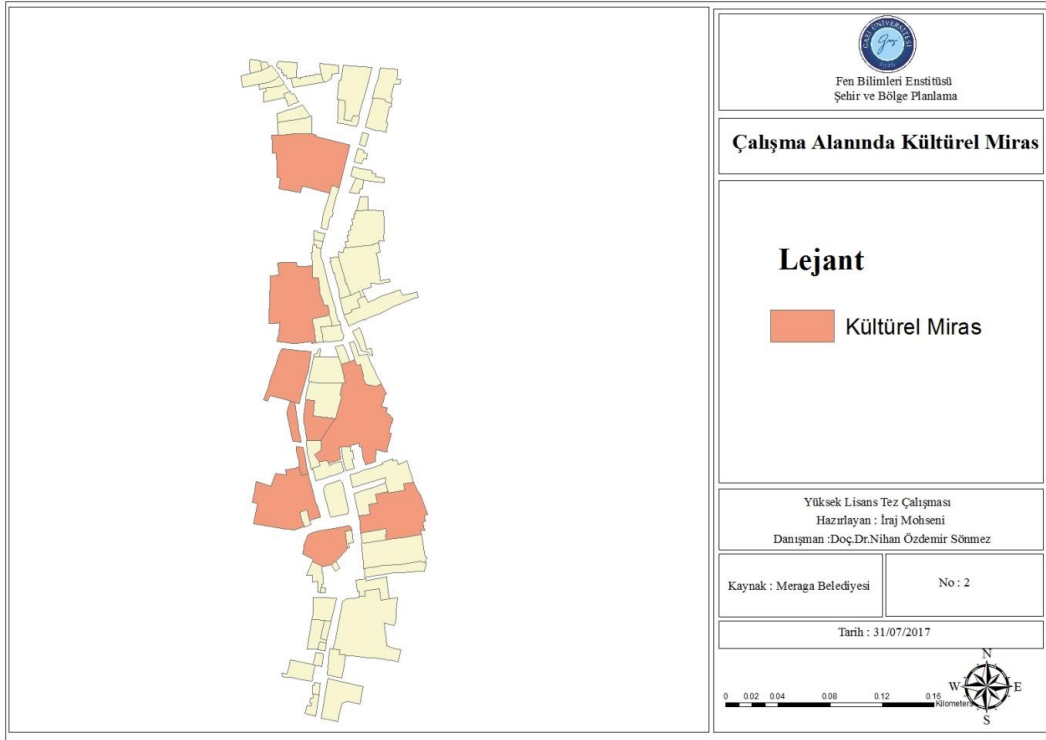
Harita 4.1. Arazi kullanım paftası, 2017

Çalışma alanında üç yerleşim alanı bulunmaktadır. Alanda bulunan iki çıkmaz sokakta ve ana caddeye erişen bir sokakta konutlar bulunmakta ve alan sakinleri orada yaşamaktadırlar. Alanda bulunan çıkmaz sokakların birinde (Hasan Ağa Sokağı) bir kız lisesi bulunmaktadır.

Alan özel günler (Muharrem ayı) haric sadece alışveriş ve geçit olarak kullanılmaktadır, alanda çok küçük bir yeşil alanı bulunmakta ama rekreasyon malzemeleri bulunmamaktadır. Çalışma alanında ticari işlev yaygındır, şehrin gıda ve kuru yemiş toptan satış merkezlerinden biri çalışma alanında yer almaktadır ve alanda çeşitli meslek grupları bulunmaktadır. Alanda sabah erken saatlerden çalışmalar başlamakta olsada geceleri sessizlik hakimdir.

4.2.4. Alan ve çevresinde kültürel miras

Çalışma alanı ve yakın çevresinde birçok tarihi eser bulunmaktadır, bu eserlerin bir çoğu kendi haline bırakılmıştır. Tarihi eserler birbirine yakın inşa edilmiştir.

Harita 4.2. Çalışma alanında kültürel miras paftası, 2017

Alanda kültürel miras

Molla Rüstem-Hamamı tarihi alanında kültürel miras mimari eserlerinin yanı sıra alanda geçirilen dini törenlerle de oluşmaktadır. Alanda var olan tarihi eserler normal hayatın yanı sıra özel günlerde (Muharrem ayı) kent halkının dini inancını gösteren törenlerin yapılmasında da kullanılmaktadır.

Alanda tarihi eserler

Tarihi kent merkezlerinin oluşmasında etkili olan cami, hamam, pazar, kervansaray, iş hanı gibi unsurların hepsi çalışma alanında mevcuttur. Alanda bulunan tarihi eserler bir mimari dönemin göstergesidir.

Molla Rüstem Camii ve Molla Rüstem Meydanı

Molla Rüstem Cami'nin 16. yüzyılda Safevi Hükümetinin ilk sultanı Şah Tahmasb zamanı yapıldığı düşünülmektedir, caminin inşa tarihine ait kitabe veya yazı bulunmadığından dolayı caminin yapım tarihi belli değildir. Cami İran İslam devriminden sonra ismi değiştirildiğinden resmi kaynaklarda İmam Humeyni Camisi olarak geçmektedir.

Molla Rüstem Cami, Meraga ve İran Azerbaycan'ında bulunan ahşap camilerin en güzeli ve en önemlisi sayılır. Bu camiden birçok binanın yapımında örnek olarak faydalanılmıştır. Caminin mülkiyet hakkı Vakıf İdaresi'ne aittir. Cami 2003 yılında 8908 tescil numarasıyla İl Kültür ve Turizm İdaresi önerisiyle tescillenmiştir. Caminin yapımında taş (Meraga şehrine özel Sincan taşları), kerpiç, ahşap gibi malzemeler kullanılmıştır. Bu tarihi eserde acemice yapılan restorasyonlar görülmektedir. Cami dini törenlerde kullanılmaktadır. Yapının bir bölümü İl Kültür ve Turizm İdaresi denetimi altında onarılmış ve restore edilmiştir. Caminin en zengin bölümü camide bulunan süslemelerdir. Molla Rüstem Camisi'nde iki tür süsleme bulunmakta olup birincisi ahşap direklerde mukarnas oymalar ve diğeri ahşap tavanda olan çizgilerdir. Camide bulunan çizilmiş süslemeler hat sanatı, bitkilerin resimleri ve boyamalardan oluşmaktadır. Camide 40 adet ahşap direk vardır. Caminin mimarının kim olduğu belli değildir.

Resim 4.14. Molla Rüstem camii, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.15. Molla Rüstem camii, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.16. Molla Rüstem meydanı, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Molla Rüstem Cami, Meraga kent merkezinde aynı ismi taşıyan meydanda bulunmaktadır, bu meydan tarihi kent meydanlarının içinde önemli bir yere sahiptir. Bu meydan, Çayüstü

pazarının girişinde bulunur. Meydanda Meraga'nın Kaçar Devleti tarafından Tebriz halk kıyamına (Meşrutiyet kıyamı) karşı görevlendirdiği Meraga hakimi Şucaed-dole tarafından Tebriz kıyamına destek veren iki önemli Meragalı mücahit idam edilmiştir bu örnek meydanın kent tarihinde önemli bir yere sahip olduğunun göstergesidir.

Han Beyi (Hamineyi) kervansarayı

Halk dilinde Han Beyi ama resmi olarak Hamineyi adıyla bilinen yapının inşa tarihi belli değildir ama mimari uzmanlarına göre bu kervansaray Kaçar Devleti (1794-1925) döneminde yapılmıştır. Yapının tasarımı ve formu Safevi dönemi mimarisine yakın olsada yapımında kullanılan malzemelerden Kaçar dönemine ait olduğu bellidir. Muhtemelen yapı Nasıreddin Şah Kaçar (1848-1896) döneminde yapılmıştır. Binanın yapımında baskın olarak kerpiç ve ahşap kullanılmakta ve sadece giriş kısmında tuğla kullanılmaktadır.

Han Beyi Kervansarayı ticaret ve konaklama mekanı olarak kullanılmıştır ama şimdi sadece ticaret için kullanılmaktadır. Bu iki katlı binada toplam 28 hücre (oda), ahır ve su kuyusu bulunmaktadır. Yapının mülkiyet hakkı ortak şahıslara aittir. Bu bina tescilli değildir. İl Kültürel Mirası İdaresi tarafından korunmakta olmasına karşın idare tarafından hiçbir restorasyon yapılmamakta ve yapılan onarımlar, esnaf tarafından bilinsiz olarak yapılmaktadır. Bu kervansaray kentin önemli ticaret merkezlerinden biri olarak ve kentte üretilen ceviz, erik kurusu gibi yemişlerin başka şehirlere ticaretiyle işlev gömektedir.

Resim 4.17. Han Beyi kervansarayı, 2017 (Vahid Pourmanafi Arşivi)

Resim 4.18. Han Beyi kervansarayı, 2017 (Vahid Pourmanafi Arşivi)

Mitolar İş Hanı (Kervansarayı)

Mitolar İş Hanı Han Beyi Kervansarayı'nın önünde yer almaktadır, binanın inşa tarihini belirleyecek kitabe yoktur, binanın yapımı ve kullanılan malzemelerden Kaçar döneminde (1794-1925 arası) inşa edildiği düşünülür.

Eski zamanlar kervansaray olarak kullanılmış olan bina şimdi iş hanı olarak kullanılmaktadır ve bina kentin en büyük kumaş pazarı olarak işlev yapmaktadır.

Binanın ilk bölümü iki katlıdır, binada olan yangın nedeniyle esnaf tarafından bilincsiz olarak onarımlar yapılmış ama resmi olarak onarım yapılmamıştır. Yapı tescilli değildir ve mülkiyet hakkı ortak şahıslara aittir.

Resim 4.19. Mitolar kervnsarayı, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.20. Mitolar kervnsarayı, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.21. Mitolar kervnsarayı dış cephesi, 2017 (Vahid Pourmanafi Arşivi)

Hacı Abbas İş Hanı

Hacı Abbas Kervansarayı, Taş Mağazaları iş hanının önünde bulunmaktadır. Bu yapı Kaçar (1794-1925 arası) dönemine aittir lakin yine binanın inşa tarihi belli değildir. Yapının inşasında bulunan malzeme çeşitlerinin farklı olduğu binanın bir kısmının Pehlevi döneminde yapıldığını göstermektedir. Binada olan bilinçsiz onarımlar binanın tarihi değerini düşürmektedir. Bu kervansarayın içinde bulunan hücrelerden (oda) başka sokağa açılan dükkanlar da vardır. Kervansarayda kuru yemiş ticareti yapılmaktadır. Bina tescilli değildir ve mülkiyet hakkı ortak şahıslara aittir. Binada şimdiye kadar İl Kültür Mirası tarafından hiç bir onarım ve restorasyon yapılmamıştır.

Resim 4.22. Hacı Abbas kervansarayı, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.23. Hacı Abbas kervansarayı, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Taş Mağazalar

Bina kaçır döneminde yapılmıştır. Bu binanın aynı isimde ve taştan yapılmış örneği Tebriz şehrinde de bulunmaktadır. Tebriz’de yapılan bina Nasıreddin Şah Kaçar (1848-1896) döneminde Kafkaz ve Bakü mimarisine benzer şekilde yapılmıştır. Meraga kentinde bulunan Taş Mağazalar’ın, Tebriz örneğinden önce veya sonra yapıldığı belli değildir. Bu iki Taş Mağaza’nın mimarının aynı kişi olup olmadığı hakkında hiçbir bilgi yoktur. Tebriz örneğinde kullanılan taşların rengi Meraga örneğinden farklıdır ama binaların formu çok benzemektedir. Taş Mağazalar ismi binanın dış cephesinde kullanılan taş malzemesinden dolayı konulmuştur. Binanın yapımı başka tarihi eserlerden çok farklı ve özgündür. Yapı iki katlıdır, sokağa açılan dükkanların üzerinde odalar bulunmaktadır. Binada hiçbir restorasyon yapılmamıştır.

Resim 4.24. Taş Mağazalar, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.25. Taş Mağazalar, 2017 (Vahid Pourmanafi Arşivi)

Golmohammadi Kervansarayı

Çalışma alanında bulunan en küçük ve en eski kervansaray Golmohammadi adıyla tanınmaktadır. Binanın inşa tarihi belli değildir. Binanın mülkiyet hakkı tek şahısa aittir. Binanın sokağa açılan dükkanları, ikinci katta olan odalar ve kervansarayın iç bölümü kullanılmamaktadır.

Resim 4.26. Golmohammadi kervansarayı, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.27. Golmohammadi kervansarayı, 2017 (Vahid Pourmanafi Arşivi)

Resim 4.28. Golmohammadi kervansarayı, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Ruhizinde Kervansarayı

Bu kervansaray alanda bulunan tarihi yapıların en çok tahrip olanıdır. Binanın sokağa açılan dükkanları zamanında işletilmiştir ama dükkanların üzerinde olan odalar tahrip olmuştur. Binanın inşa tarihi belli olmamakla birlikte, binanın avlusu otopark olarak kullanılmaktadır.

Resim 4.29. Ruhizinde kervansarayı, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Nasîrüddin Tûsî Hamamı

Hamamın adı İran'ın büyük alimi, İslam dünyasının en büyük bilim mekanı olan Meraga rasathanesinin (gözlem evi) kurucusu Nasîrüddin Tûsî'nin adını taşısa bile mevcut hamamın Safevi döneminde yapıldığı düşünülmektedir ama binanın İlhanlı döneminde yapılıp yapılmadığı belli değildir. Nasîrüddin Tûsî Hamamı ikiz hamamdır. Bir kısmı erkekler tarafından diğer kısmı kısmı bayanlar tarafından kullanılmıştır. Bina işlevsizdir ve birçok kısmı tahrip olmuştur ama İl Kültür Miras İdaresi tarafından binanın tahrip olan kısımları eski haline uygun yapılmıştır. Binanın mülkiyet hakkı Meraga belediyesine aittir. Binanın yapımında taş, kerpiç, tuğla ve kireç kullanılmıştır. Meraga tarihi hamamlarının en önemlisi bu hamamdır.

Hamamın tarihi pazarın ortasında olması, kentin en eski camisi olan Molla Moezzedin camisine yakın olması ve birçok kervansarayın yakınında bulunması tarih boyunca bu hamamı önemli kılmıştır.

Resim 4.30. Nasîrüddin Tûsî hamamı, 2017 (Vahid pourmanafi Arşivi)

Hace Mülküm Kervansarayı

Çalışma alanında bulunan en önemli kervansaraylardan biri sayılmaktadır. Kervansaray, ismini Ermeni bir tacirden almıştır. Mulkum Aftandinan isimli şahsın kervansarayı yaptırdığı söylenmektedir. Bazı kaynaklarda Mulkum'un kabrinin kervansarayda olduğu söylenmiştir. Kervansaray 8906 tescil numarasıyla tescillenmiştir. Binanın inşa tarihi belli değildir ama yapım malzeme ve formu üzerinden Kaçar dönemine ait olduğu düşünülmektedir. Binada bilinçsiz onarımlar, doğal afetler ve korunmasızlık nedenlerinden dolayı tahribat meydana gelmiştir. Binanın batısında yapılan restorasyonlar İl Kültür Mirası İdaresi gözetimi ile yapılmıştır. Kervansarayın bulunduğu konum başka binalardan farklıdır. Kervansaray eski pazarın iki bölümünü birleştirerek geçit olarak da kullanılmaktadır.

Resim 4.31. Hacı Mülküm kervansarayı, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.32. Hacı Mülküm kervansarayının girişi, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Ağa Mohammad Tghi Camii

Caminin yapım tarihi belli olmamakla birlikte uzmanlar Safevi döneminde yapıldığını savunmaktadır. Bina rekonstrüksiyon ile yeniden yapılmış ve tarihi yapıdan hiçbir eser kalmamıştır. İl Vakıf İdaresi binanın mülkiyet hakkına sahiptir. Caminin avlusunda bir türbe bulunmakta, türbenin Ağa Mohammad Taghi'ye ait olduğu söylenmektedir. Türbede başka bir dini aliminde mezarı bulunur. Türbenin çatısı kötü durumdadır.

Resim 4.33. Ağa Mohammad Taghi camii, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.34. Ağa Mohammad Taghi türbesi, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Çalışma alanı, kentin tarihi dokusunun mevcut en önemli kısmı ve Meraga tarihi pazarının en önemli bölümüdür. Bu alanda bulunan tarihi eserler sadece bir tarihi eser olarak değer taşımamaktadır ve bu yüzden tarihi dokunun bir parçası olarak korunmaya değmektedirler.

Alanda kültürel törenler

Meraga halkının mezhebi Şii olduğundan Muharrem ayına girildiğinde kentin birçok noktasında İmam Hüseyin'in Kerbela'ya gidişi ve şehadeti için taziye amaçlı törenler yapılmaktadır. Bu törenler çalışma alanı ve yakın çevresinde bulunan cami, bazı kervansaray ve iş hanlarındada düzenlenmektedir. Molla Rüstem Cami ve Meydanı'nda (Bkz, şekil 4:34), Mitovlar İş Hanı'nda (Bkz, şekil 3:33), Hacı Mülküm Kervansarayı'nda (Bkz, şekil 3:32) ve yakın çevrede bulunan Molla Moezzedin Cami ve Emir Kebir Pasajı'nda bu törenler her sene halkın yardımıyla yapılmaktadır. Yapılan törenlerden dolayı çalışma alanı Muharrem ayının özellikle ilk on gününde çok kalabalık olmaktadır

Resim 4.35. Hacı Mülküm kervansarayı Muharrem, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.36. Hacı Mülküm kervansarayı Muharrem, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.37. Mitolar kervansarayı Muharrem, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.38. Molla Rüstem meydanı Muharrem, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Alanın yakın çevresi

Çalışma alanının yakın çevresinde kentin tarihi pazarının büyük bir kısmı bulunmaktadır. Çalışma alanında bulunan kavşaklarla yakın çarşılarla ve mahallelere geçilmektedir. Alanın batı yönünde bulunan eski konutlar depo olarak kullanılmaktadır. Çalışma alanı Meraga

tarihi pazarının son aksı olduğundan dolayı çalışma alanının batı tarafı tarihi mahalelerle çevrelenmiştir. Alana yakın en büyük tarihi mahalle Kırkayak Mahallesidir.

Çalışma alanının kuzeydoğusunda, Meraga kentinin yeni kent merkezi Han Hamamı (Tolue-Fecr) Meydanı bulunmaktadır, yeni kent merkezi kentin en kalabalık ve yoğun bölgesidir. Bankalar, ticari merkezler ve mağazalar burada yer almaktadır. Yeni kent merkezinden güneye doğru gidildikçe kentin eski merkezine geçilir. Eski merkez kentin tarihi pazarında bulunmaktadır ve çalışma alanının güneydoğusunda yer almaktadır. Kentin eski merkezinde bankalar, ticari merkezler, mağazalar, çarşılar ve Cuma Camisi² bulunmaktadır. Kentin eski merkezinden çoğunlukla kentin kenar mahalle sakinleri ve köylüler alışveriş yapmaktadırlar. Çalışma alanında bulunan tarihi eserlerin yanısıra çok az bir mesafede kültürel ve tarihi miras olarak değerlendirebileceğimiz eserler bulunmaktadır

Şekil 4.5. Çalışma alanı ve yakın çevresinde bulunan kültürel miras, 2017 (Google Earth, 2017)

Molla Moezzedin Camii

Kentin en eski ve değerli camilerinden olan Molla Moezzedin Cami çalışma alanına çok yakın bir mesafede yer almaktadır. Cami, Molla Moezzedin tarafından yaptırılmıştır ve büyük olasılıkla caminin yan binaları medrese olarak kullanılmıştır. Molla Moezzedin

² İran kentlerinde kentin en büyük camisi olan ve cuma namazları kılınan Camiye Cuma Camisi denilir

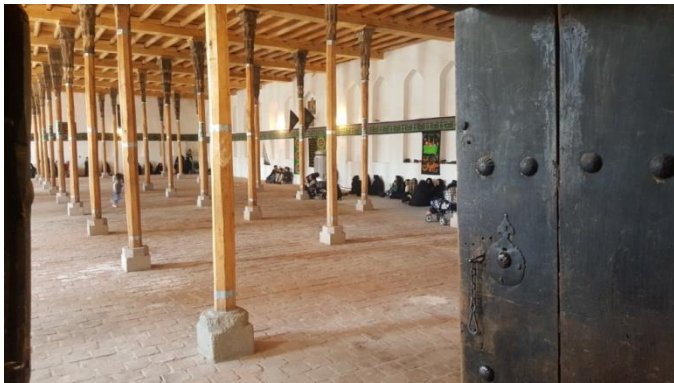
Türbesi caminin içinde yer almaktadır. Molla Moezzedin camii önünde Molla Moezzedin'in çocuk ve torunlarına ait mezar taşları bulunmaktadır. Cami tarih boyunca üç defa onarılmıştır ve onarım tarihleri yazıtlarla gelmiştir. Son onarım birkaç sene önce İl Kültürel Miras İdaresi tarafından yapılmıştır. Caminin mülkiyet sahibi Vakıf İdaresi olsada Molla Moezzedin ailesine mensup Hatami ailesi, caminin yönetimi ve işleriyle görevlidirler.

Resim 4.39. Molla Moezzedin Camii, 2017 (İraj Mohseni)

Resim 4.40. Molla Moezzedin Camii Direkleri, 2017 (İraj Mohseni)

Resim 4.41. Molla Moezzedin Camii İç Kısmı, 2017 (İraj Mohseni)

Seyyid Muhammed (Ataullah) Camii ve Türbesi

İmamzadeh³ olarak bilinen Seyyid Muhammedin (Ataullah) Türbesi çalışma alanına yakın mesafede bulunmaktadır, bu türbe kent içinde bulunan en büyük ve tanınmış imamzade'dir. Cami ve türbe birkaç yıl önce yeniden yapılmıştır ve türbenin eski halinden eser kalmamıştır.

Resim 4.42. Seyyid Muhammed (Ataullah) Türbesi, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.43. Seyyid Muhammed (Ataullah) Türbesi, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Çayüstü Hamamı

Kentinin eski hamamlarından biri olan Çayüstü Hamamı yıllar önce bir tarihi eser olarak tescillenmiş ama mülk sahibi tarafından tescil listesinden çıkartılmıştır. Bina depo olarak kullanılmaktadır. Yapım tarihi Kaçar dönemine aittir. Binanın girişi demir kapıyla kapatılmıştır ve bina tamamen tahrip olmaktadır.

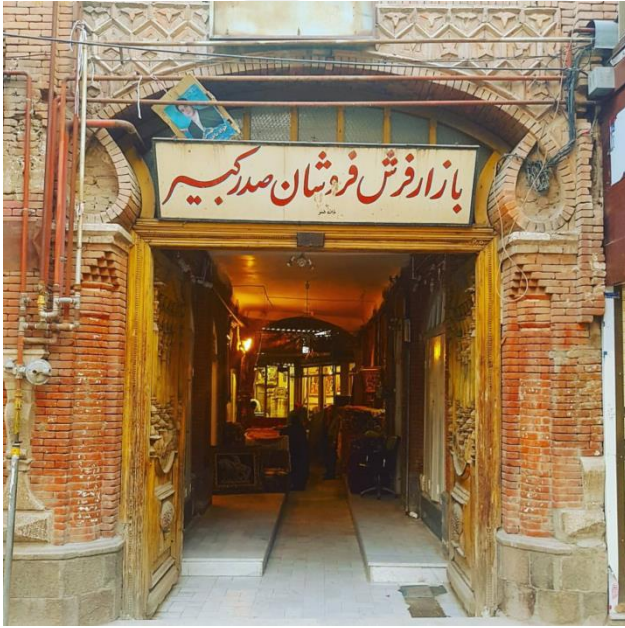
³ İranda Ehlibleyte mensup kişilerin türbesine İmamzade deniliyor

Resim 4.44. Çayüstü hamamı girişi, 2017 (Hosein Matlubi Arşivi)

Sedirkebir İş Hanı

Kaçar döneminin son yılları ve büyük ihtimalle Pehlevi döneminde yapılmıştır. Sedir Kebir İş Hanı, Meraga ve İran Azerbaycan bölgesinde dokunan halıların satış merkezidir.

Resim 4.45. Sedirkebir İş hanı, 2017 (Shahin Sadeghi Arşivi)

Resim 4.46. sedirkebir İş hanı, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Nur-e Daneş Okulu

Bina muhtemelen Kaçar döneminin son yıllarında yapılmıştır. Bina Kafkas mimarisine yakın bir şekilde ünlü bir tacir tarafından yeniden inşa edilmiştir. Bina bir zamanlar kentin adliyesi olarak kullanılmıştır ama şimdi bir okul olarak kullanılmaktadır.

Resim 4.47. Nur-e Daneş okulu, 2017 (Shahin Sadeghi Arşivi)

Tarihi arşılar

Çalışma alanının Meraga tarihi pazarında bulunmasından dolayı çalışma alanı ve yakın evresi (Doğu tarafı) eski çarşılarla çevrelenmiştir, Serac (dericilik) pazarı, Necar (Marangoz) pazarı, Dalalazan gibi çarşılar alanda bulunmaktadır. Bu çarşılarda kentte üretilen özel ürünler satılmaktadır, o yüzden yabancılar tarafından çok ilgi görmektedir.

Resim 4.48. Meraga tarihi arşısı, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Nusrati Azar Tarihi Evi

Bina Kaçar döneminin son yıllarında yapılmıştır. Ev, Taş Mağzalar'ın yanında bulunan şafaii sokağında yer almaktadır. şafaii Sokağında bulunan tarihi evlerden sadece bu bina tescillenmiştir. Bina 2008 yılında 24404 numara ile İnanın milli eserler listesine dahil olmuştur.

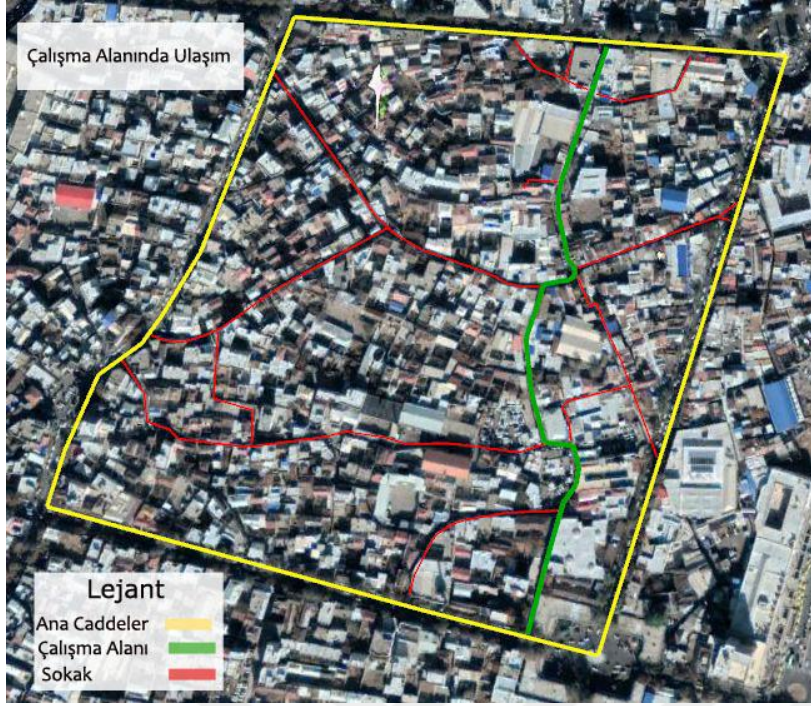
Resim 4.49. Nusrati Azar tarihi evi, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

4.2.5. Alanın ulaşımı ve erişimi

Meraga kentsel tarihi bölgesi Kamarbandi diye anılan caddeyle ve kentin batısında bulunan Sufi Çay vasıtasıyla çevrelenmiştir, Çalışma alanı ise bu şeritin içinde yerleşmektedir. Kentin tarihi bölgesi Reza Şah dönemi Haç şeklinde iki ana cadde yapılarak dörde bölünmüştür. Çalışma alanı kentin tarihsel bölgesinin güneybatısında yer almaktadır.

Çalışma alanı kent merkezinde olan üç ana caddenin ortasında bulunmaktadır. Çalışma alanı kuzeyden Kudüs (Belediye) caddesine, güneyden İmam Humeyni (Müsellim Meydanı) caddesine ve batıdan Ayattullah Beheshti(Ermenistan) cadesine erişmektedir. Çalışma alanına kuzey ve güneyde bulunan ana cadelerden doğrudan ve doğuda bulunan ana cadeden dar, eğri sokaklardan ve ticari merkezlerden erişilebilir.

Çalışma alanının batısında yerleşmekte olan mahalelere dar sokaklar vasıtasıyla ulaşmak mümkündür. Alanda bulunan dar sokaklardan alan çevresinde olan ana caddelere araç ve yaya olarak erişilir.

Şekil 4.6. Çalışma alanında ulaşım, 2018

Eskilerden çalışma alanı ve kentin bütün sokakları taş döşemeliydi ama şimdi bütün sokaklar ve caddeler asfalt olunmuştur sadece çalışma alanının yayalaştırılmış kısmı (kuzey) taş döşemeli sokaktır.

Çalışma alanının kuzey kısmı (Molla Rüstem meydanı ve Çayüstü çarşısı) yayalaştırılarak araba girişleri sınırlandırılmıştır. Çalışma alanının kuzey kısmında dört giriş noktası bulunmaktadır, giriş noktalarından ilki tamamen yayalaştırıldığından araç girişi imkansız olmuştur ama çalışma alanını ana caddeye bağlayan giriş araç geçit kontrolü cihazıyla donatılmıştır ve alan sakinleri, esnaflardan başka kimsenin arabası alana alınmamaktadır. Çalışma alanının kuzeyinde ana caddeye bağlanan bir yerleşim yeri bulunmaktadır sokakta konutlar bulunmaktadır.

Resim 4.50. Molla Rüstem meydanı düzenleme projesinden sonra, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Molla Rüstem-Hamam tarihi ekseninde üç yerleşim alanı bulunmaktadır. Yerleşme alanları dar sokaklarda yer almaktadır. Yerleşme alanlarının ikisi Molla Rüstem caminin yakınında ve öbür yerleşme alanı Taş Mağazaların hemen yanındadır. Çalışma alanının bir bölümü yayalaştırılsa da Çayüstü çarşısının sonundan Mobasseriye sokağına kadar araçlar ile yayalar aynı geçiti kullanmakta ve alanda yayaların geçmesi için kaldırım bulunmamaktadır.

4.2.6 Alanın sorunları

Kentsel koruma ve canlandırma planlarının en önemli amacı alan sakinlerinin karşılaştığı sorunları çözmek ve alanı yaşanabilir kılmaktır. Bu amaca varmak için mevcut durum tespiti yapıldığında alanın sorunları tespit edilmeli ve planlama aşamasında yer almalıdır.

Alanda fiziksel sorunlar

Genel olarak tarihi kentsel çevrelerin en önemli sorunu fiziksel sorunlardır, tarihi yapıların köhneleşerek tahrip olması, çevrenin düzensizliği, kendi haline bırakılması ve kötü görünümü gibi fiziksel sorunların yanı sıra fiziksel sorunların etkisi ile ortaya çıkan sosyal sorunlar alan sakinleri ve esnafın gündelik hayatını etkilemektedir.

Doğal ve insani tehditler

Çalışma alanında en önemli sorun tarihi mirasın korunmasızlığı ve alanın köhneleşerek tahrip olmasıdır. Alanda bulunan birçok tarihi yapının bazı kısımları veya bütünü zarar görmektedir. Alanda bulunan tarihi iş hanları, hamam ve camiler, doğal ve insani afetlerle karşı karşıya kalmaktadır. Alanın korunması için hiçbir plan ve irade bulunmamaktadır. Tarihi yapıların hepsinde uygunsuz ve acemice onarımlar yapılmıştır. Bu onarım ve müdahaleler bilinçsizce esnaf ve mülk sahipleri tarafından yapılmıştır. Yapıların tasarımı ve kullanılan malzemelere uyumsuz onarımlar (Bkz, Resim 4.51), yapıları estetik olarak kötü etkilemiş, tarihi zenginliğini azaltmış ve özgünlüğünü ortadan kaldırmıştır.

Resim 4.51. Aslına uymayan onarım, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Alanda bulunan tahribatın birçoğu yapıların kendi haline bırakılmasının bir sonucudur (Bkz, Resim 4.52). Yapıların bir çoğunda yağmurun, karın etkisinden nem ve tahribat görülmektedir. İnsani afetlerin en belirginini ilgisizlik ve umursamazlıktır. Alanda bulunan tarihi eserler çoğu esnaf tarafından eski, köhne ve değersiz yapılar topluluğu olarak bilinmektedir.

Alanda bulunan tarihi yapılar yanı sıra başka yapılar da depreme karşı dayanıksızdır. Deprem, yangın ve sel gibi afetler her an alanı tehdit etmektedir. Tarihi eserlerin hemen

hemen hepsinde yapım malzemesi olarak ahşap kullanılmaktadır ve yangın ihtimaline karşı hiç bir tedbir alınmamaktadır.

Resim 4.52. Binalarda tahrip örneği, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.53. Doğal afet ve nem, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.54. Binalarda tahribat, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.55. Binanın iç kısmında tahribat Taş Mağazalar, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.56. Binada tahribat Ruhizinde kervansarayı, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.57. Binada tahribat Hace Mülküm kevansarayı, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.58. Nem ve ilgisizlik Ruhizinde kervansarayı, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Fiziksel sorunlar, alan esnafının en çok şikayet ettiği sorunlardır. Kent yöneticilerinin ilgisizliği, sokak döşemelerinin kalitesizliği, yıpranmış binalar, büyük hasarlar gören tarihi eserler, kullanımsız binalar, kültürel doku yıpranmaları, sokakların darlığı gibi konular esnaf ile görüşüldüğünde belirtilen fiziksel sorunlardır. Alan esnafı ile yaptığımız görüşmede alanın en önemli sorunu nedir diye sordüğümüzde, işlevsiz yapılar ve bu yapıların kötü görünümü en çok aldığımız yanıtıdır.

Alanda gıda toptancısı olan bir esnafla görüştüğümüzde: “Kullanımsız ve tahrip olmak üzere olan bu yapılar yıkılsınlar ve yerlerine yeni binalar inşa edilsin veya onarılsınlar ve turistlere açılsınlar böyle kendi haline bırakılması alan sakinleri için sorun çıkarıyor” dedi.

Alanda trafik ve otopark sorunu

Çalışma alanı, tarihi bölgede yer aldığından dolayı, kentin tarihi dokusunun morfolojisine uyarak dar ve eğri sokaklardan oluşmaktadır. Alanın merkezinde ve güney kısmında toptan satış pazarları bulunmakta, bu pazarlara yük getiren bir çok kamyonet ve araç her gün alana giriş çıkış yapmakta ve alanda gün boyunca yoğun bir trafik oluşmaktadır. Alanın yoğun trafiği ve yanı sıra motosikletlerin geçişi alanda büyük bir sorun yaratmaktadır. Çalışma alanında veya çoğunlukla komşu mahallelerde yapılmakta olan inşaatlar inşaat malzemelerini taşıyan ağır tonajlı araçların alana girmesine neden olmakta, bu sebepten dolayı asfalt zarar görmekte ve alanda küçük çökmeler meydana gelmektedir. (Bkz, Resim 4: 62). Alanda yoğun trafiğe ve araç kullanımına rağmen sadece bir otopark bulunmaktadır ve bundan dolayı çalışma alanının güney bölümü (Sigara Meydanı) park halinde olan araçlarla çevrelenmektedir. Ruhizinde Kervansaray'ı otopark olarak kullanılmaktadır.

Resim 4.59. Alanda otopark sorunu, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.60. Alanda trafik sorunu, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.61. Alanda trafik sorunu, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.62. Alanda asfalt şökmeleri, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Esnaf ve sakinler alanda trafiğin yoğunluğu ve otoparkın bulunmamasından şikayet emektedir. Alanda görüştüğümüz herkes hemen alanda bulunan yoğun trafikten şikayetçidir. Otopark eksikliği ve araçların cadde kenarına park edilmesi alan esnafı için birçok soruna sebebiyet vermektedir.

Alanda esnaf olarak çalışan kumaş satıcısı olan bir esnaf alanın sorunlarını “Alanda yayaların ve araçların gidiş gelişi, araçların alana girişi ve geçitin dar olduğu” diye başlımıştır. Bu esnaf gibi bir çok esnafta alan sorunları listesi içinde trafik sorununu sokmuşlar.

Alanda estetik sorunu

Çalışma alanında yeşilliğin eksikliği, yapıların dış cephesinin düzensizliği ve elektrik kablolarının sokak üzerinden geçmesi ayrıca esnafın dükkan önüne malzeme koyması, alanda kent mobilyasının bulunmaması gibi nedenler alanda kötü görünüm yaratmaktadır.

Resim 4.63. Çalışma alanında estetik sorunu, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.64. Çalışma alanında estetik sorunu, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.65. Çalışma alanında estetik sorunu, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Görüştüğümüz alan sakinleri ve esnaf, alanın kötü görünümünü bir sorun olarak değerlendirdiler ve bu kötü görünmenin nedeni olarak tarihi yapıların yıprandığını, kendi haline bırakıldığı ve bazı binaların işlevsizliğini göstermişlerdir. Çalışma alanında bulunan tarihi hamamın işlevsizliği tepkilere ve esnafın, kullanılmıyorsa yerine yeni binaların yapılmasını istemelerine neden olmaktadır .

Alanda mülkiyet sorunu

Alanda bulunan tarihi camilerin mülkiyet hakkı Vakıf ve Hayır İşleri İdaresi'ne (Ogaf va Umure Kheyriye) aittir. Camiler yönetim kurulu tarafından idare edilmektedir. Tarihi camilerin onarımı Kültürel Miras ve Turizm İdaresi (Miras Farhangi ve Gardeshgari) tarafından yapılmaktadır. Alanda bulunan tarihi kervansaraylar, iş hanları ve evlerin

mülkiyet hakkı tekel ve ortak şahıslara aittir ama Mucir ve Müstecir İlişkileri Yasası'na dayanarak kervansaraylarda bulunan hücre ve dükkanlar vadesiz olarak kişilere kiraya verilmiştir (Türkiyede olan Hava Parası karşılığında verilen gayremenkül kirası benzeri).⁴ Alanda bulunantarihi Nasîrüddin Tûsî Hamamı'nın mülkiyet hakkı Meraga Belediyesi'ne aittir. Bu mülkiyet haklarının yanısıra binaların bütününe veya bir bölümünün vakıf mülkleri olabilmesiyle beraber bazı mülklerin mülkiyet hakkı mirasçılara (Varise) aittir.

Alanda bulunan mülkiyet haklarını değerlendirdiğimizde alan üzerinde yapılan canlandırma plan ve projelerinde büyük sorunların yaşanması mümkün görünmektedir. Canlandırma planlamasında mülkiyet hakkı göz ardı edilmemelidir.

Alanda sosyo-ekonomik sorunlar

Sosyal yapı ve demografik özellikler tarihi alanların korunması, yaşatılması ve canlandırmasında büyük rol üstlenmektedir. Eğitim seviyesi, yaş aralığı, cinsiyet gibi faktörler bir alanın korunma sürecinde , koruma projelerinin uygulamasında ve uygulama sonrası porojeye sahip çıkmasında önemli etkenlerdir.

Çalışma alanı eski bir ticari bölge olduğundan dolayı, alanda çalışanların çoğunun eğitim seviyesi düşüktür. Eğitim seviyelerinin düşük olması, koruma bilincinin az olmasına neden olmakta bundan dolayı da alanında bozulmalar ve düzensizlikler meydana gelmektedir.

Eğitim seviyesinin düşük olmasının yanı sıra çalışma alanında dükkan sahipleri ve çalışanlarının daha çok yaşlı ve orta yaşlı olmaları, alanda heyecan ve yeniliklerin olmamasına sebep olmuştur. Alan yaşlı ve orta yaşlıların kullandığı bir alandır ve alanda bulunan yetişkinler ailevi ilişkilerden dolayı dükkanlarda çalışmaktadırlar.

Çalışma alanında çalışanların hepsi erkektir ve bu alanda hiçbir bayan çalışmamaktadır. Çalışma alanı, ticari bir alan olmasından dolayı, çalışanların ve özellikle dükkan sahiplerinin ekonomik sorunu bulunmamaktadır. Dükkan sahiplerinin çoğunun geliri orta gelir düzeyinden fazladır.

⁴ Mucir ve Müstecir ilişkileri yasına dayanarak mucir mülkünü vadesiz olarak kira vere bilmektedir ama mülkün bütün hakları müstecire ait olmamakla beraber çalışma ve kullanım hakkı müstecire ait olmaktadır.

Çalışma alanında bulunan esnafın birçoğu alanın tarihi ve kültürel değerini umursamamaktadır ve bazı tarihi eserlerin tahrip olması sonucu yerlerine yeni binaların inşa edilmesini istemeleri alanda bulunan sosyal ve mekansal davranışlar üzerinde etkili olmaktadır. Esnafın bu düşünceleri, tarihi eserlerin kendi haline bırakılması, işlevsizliği ve kötü görünümü nedeniyle ortaya çıkmıştır. Esnaf, yapının tarihi ve kültürel değerinden daha çok işlevini önemsemektedir. Esnaf, tarihi eserlerin işlevsiz, korumasız ve kendi kaderine terk edilmesi yerine, yıkılarak yeni binaların inşa edilmesini istemektedirler ve görüşmemizde alanın korunması ve canlandırması projesine katkıda bulunmak istermisiniz sorusuna olumlu yanıt verdiler. Alan sakinleri ve esnafta olası bir canlandırma ve koruma projesine büyük desteğin olacağı görünüyor olsada esnaf yapılan projelerin detaylarını ve projenin kendi üzerlerine olan etkilerini bilmek istiyorlar.

4.3. Genel Değerlendirme

Alanın mevcut durumu tespit edildikten sonra alanın koruma durumu, kent kimliği üzerinde olan etkisi ve turizm potansiyeli tartışılmıştır. Alanda koruma durumunun değerlendirilmesi kent planlarında korumanın yeri ve alanda yapılan onarım projeleri tartışılmıştır.

4.3.1. Alanda koruma durumu

Koruma planlarının kent planlarına uyumlu olması ve kent planlarının bir parçası olması düşünerek çalışma alanında yapılan projeleri değerlendirmeden önce kent planlarında korumanın yeri ve durumu tartışılmış sonra alanda yapılan sağlıklılaştırma projeleri değerlendirilmiş, projelerin kapsamı ve güçlü/zayıf yanları belirlenmiştir.

Meraga kent planlarında korumanın yeri

Bu bölümde Meraga belediyesinde bulunan kent planları incelenerek kentsel planlarda korumanın yeri ve koruma siyasetleri değerlendirilmiştir. Kent planlarında korumanın yeri belirtildiğinde tarihi alanların koruma durumu daha iyi kavranabilmektedir.

Tarhe Hadi Maragheh (1970)

Yaklaşık elli sene önce İç İşleri Bakanlığı tarafından yapılan Tarhe Hadi (Kent yönetim planı) İran İslam devriminden önceye aittir. Planda ilk önce kent tanımlaması

yapılmaktadır. Bu tanımlamada. Meraga kentinin tarihi bir kent olduğuna vurgu yapılarak kentte bulunan bazı önemli tarihi eserler tanıtılmakta ve kent yöneticilerinden tarihi eserlerin korunmasında, İran halkına ve yabancılara tanıtılmasında çaba harcamaları istenmektedir. Bu planda, Molla Rüstem Cami, Taş köprü, Gaffariye kümbeti, Hülagû Han türbesi⁵ kentin tarihi eserleri olarak tanıtılmaktadır. Kent yönetici ve sorumlularından bu önemli eserlerin adlarının dünyaya duyurulmasında gereken işleri yapmaları istenmektedir. Bu planda, Meraga kentinin başkentlik yapması ve zengin tarihe sahip olması nedeniyle insanlara tanıtılması istenilmiştir ama kentsel tarihi alanlar, tarihi alanlar ve tarihi eserlerin korunması hakkında detaylı olarak hiçbir açıklama bulunmamaktadır.

Tarhe Tafzili Maragheh(1995)

Tarhe Tafzili, 1995 yılında Zista şehircilik ve mimarı danışmanlık şirketi tarafından yapılan ve Şehircilik Bakanlığında bulunan Shoraye Ali Memari Ve Shahrsazi (Mimari ve Şehircilik Üst Düzey Komitesi) tarafından onaylanarak Meraga belediyesine gönderilen Tarhe Jame planı üzere yapılan bir eylem planıdır.

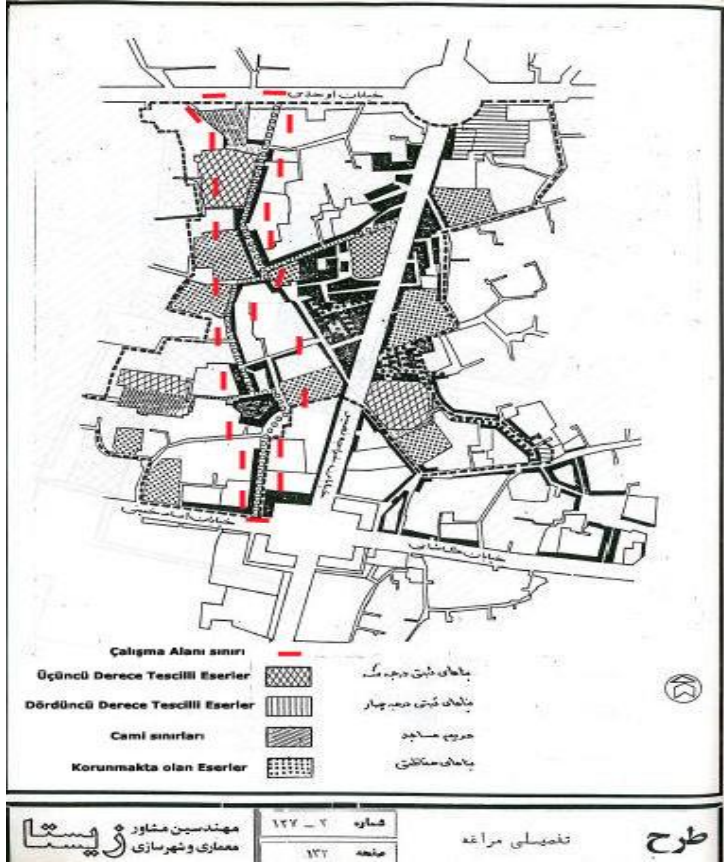
Planın bir bölümünde İl Kültürel Miras İdaresinin planını yapan firmaya Bazar (Pazar) kompleksi, Müdevver ve Kebud kümbetleri ve Rasathane tepesini tarihi alan olarak belirtilmiştir ve planda bu alanlar için özel inşaat yasaları konulmuştur.

Bazar kompleksi, üçüncü derece tescilli 3 eser (Cuma Cami, Moezzedin ve Molla Rüstem Camileri), dördüncü derece tescilli 3 eser (Musevi Cami, Beyaz Cami ve Musevi Kervansarayı), 12 bina ve bir ağaçtan (Hac Mehdi, Büyük Sedir Kebir, Han Beygi(Hamineyi), Hüseyini, Hacı Mülküm, Hamidiye Kervansarayları, Adalet sarayı ve Rastakhiz parti binaları, Char su (Charsuq) hamamı, Taş Mağazaları, İmamzade Cami ve Charsuq Meydanında Charsuq hamamının karşısında bulunan ağaç) oluşmaktadır. (Tarhe Tafzili Maragheh, 1995).

Koruma İdaresi tarafından sadece Cuma Cami, Molla Rüstem ve Molla Moezzedin Camileri sınırlanmıştır ve bu alanlar için “Yeni inşaatlarda yapılan binaların yüksekliği ve kullanılacak malzemeleri, korunmuş eserlere uygun olmalı ve yapılar en fazla iki katlı

⁵Kentte böyle bir türbe yoktur ve planda yanlışlıkla yazılmıştır, Kabud kümbeti bir zamanlar Hülagû Hanın annesinin türbesi olarak düşünülmüş ama Hülagû Hanın annesinin hıristiyen olduğundan dolayı ve türbede Kurani kerim ayetlerinin bulunduğundan o kümbetin Hülagû Hanın annesiyle ilgisinin olmadığı bellidir.

olmalıdır. Yeni yapılan binaların yüksekliği en fazla 7 metre olmalıdır” diye tavsiyede bulunulmuştur.

Şekil 4.7. Tarihi alan olarak Bazar Kompleksi sınırları ve çalışma alanı sınırı, 1995 (Tarhe Tafzili Maraghe)

Tarhe Jame Shahre Maragheh(2011)

Tarhe Jame (Nazım İmar Planı) 2011 yılında Shoraye Ali Shahrnsazi ve Memari (Mimari ve Şehircilik Üst Düzey Komitesi) tarafından onaylanarak Uygulamalı İmar Planının yapılması için yapım şirketine (Naghshe Mohit Danışmanlık Şirketi) geri verilmiştir ama Meraga Belediyesi'nin bu planda bulduğu sorunlardan dolayı ve planı tam olarak onaylamadığından kaynaklı olarak bugüne kadar bu planın eylem planları yapılmamıştır ve Tarhe Tafzili Maragheh (1995) Uygulamalı İmar Planı olarak belediye tarafından kullanılmaktadır.

Bu planın 5. cildinde tarihi eser ve alanlar için özel şartlar konulmuştur. Bu planda kent 4 bölge olarak tanımlanmıştır. Tarihi doku olarak tanımlanan ilk bölge kent merkezidir.

“Kentin tarihi dokusu aslında merkez ile iç içe olarak belirlenmiştir. Bu doku organik olarak yapılmıştır”(Tarhe Jame Maragheh, 2011) .

Bu plan hazırlandığında kültürel Miras İdaresi tarafından sadece Müdevver ve Kebud kümbetleri, Huvans kilisesi,Evhadüddîn-i Merâgî Türbesi ve Ağalar Türbesi tarihi alan olarak sınırlanmıştır.

Planda kentin tarihi eserlerinin en önemli sorunları olarak “ Tescilli tarihi eserlerin alan sınırlarının çiğnenmesi ve tarihi eserlerin sınırlarında yükseklik ve başka düzenlemelere uygunsuz inşaatların yapılması, tarihi eserlerin korunmaması ve kendi haline bırakılması, birçok tescilli tarihi eser alanının sınırlanmaması” (Tarhe Jame Maragheh, 2011) belirtilmiştir.

Bu planda çalışma alanınınında dahil olan eski planda olduğu gibi Pazar kompleksi tarihi alan olarak belirtilmemiştir.Bu planda tarihi eserlerin birinci ve ikinci derece sınırlarında yer alacak inşaatların İlçe Kültürel Miras İdaresi gözetimi altında yapılmasınının gerekmesi vurgulanmıştır ve yeni yapıların tarihi yapılardan yüksek olmama şartıyla birlikte dış cephelerinin tarihi eserlere uyum sağlaması tavsiye edilmiştir.

Yetkili kurum ve kuruluşlar

Kentte belediye devlet organlarının yanında devlete yarı bağlı bir organ olarak yerel yönetim görevini yapmaktadır. Meraga Belediyesi ve İlçe Kültürel Miras İdaresi kentsel tarihi alanların sorumluları olarak bilinmektedir. Kentsel planlardeğerlendirildiğinde, kent planlarında tarihi alanları Kültürel Miras İdaresinin belirttiği anlaşılmıştır ve kent planlarının uygulayıcısı olarak belediye tarihi alanlar üzerinde plan düzenlemelerine uygun işlemleri yapacaktır.

Belediye ve İlçe Kültürel Miras İdaresi'nin kentsel tarihi alanların korunması ve canlandırılması üzerine özel bir planı bulunmamaktadır. Meraga Belediyesi seneler önce kentsel tarihi dokunun yenilenmesi ve canlandırılması için özel bir firmaya tarihi doku canlandırma stratejik planı yaptırtmıştır ama bu plan halen uygulanmamaktadır. Çalışma alanının tarihi eski olması ve değerli bir alan olmasına rağmen alan üzerinde hiç bir

koruma planı bulunmamakta, yapılan sağlıklaştırma projesi sadece tek yapı üzerinde yapılmıştır.

Alanda koruma ve evre düzenleme projeleri

Alanda sadece Molla Rüstem Meydanı ve Çayüstü arşısı zerinde Meraga Belediyesi tarafından asfalt sklerek taş döşeme yapılmıştır ve alana giriş-ıkışlar sınırlandırılmıştır. Belediye, Molla Rüstem Meydanı'nın girişlerinden birinde kapı inşa etmiştir ve Molla Rüstem Meydanı'nda genel tuvalet ve sokak satıcılarına üzeri kapalı yerler inşa etmiştir.

Resim 4.66. Molla Rüstemi meydanı düzenleme projesinden once, 2005 (Meraga Belediyesi)

Resim 4.67. Molla Rüstemi meydanı düzenleme projesinden önce, 2005 (Meraga Belediyesi)

Resim 4.68. Molla Rüstem meydanı düzenleme projesinden sonra, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.69. Molla Rüstem meydanı düzenleme projesinden sonra, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.70. Molla Rüstem meydanı düzenleme projesinden sonra, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Resim 4.71. Molla Rüstem meydanı düzenleme projesinden sonra, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

Çalışma alanında tamamen tahrip olmak üzere olan Nasîrüddin Tûsî Hamamı İlçe Kültürel Miras ve Turizm İdaresi tarafından kısmen onarılmıştır.

Resim 4.72. Nasîrüddin Tûsî hamamı onarımdan önce, 2005 (Meraga Belediyesi)

Resim 4.73. Nasîrüddin Tûsî hamamı onarımdan sonra, 2017 (İraj Mohseni Arşivi)

4.3.2. Alanın kent kimliği üzerinde etkisi

Meraga tarihi bir kenttir. İlhanlı hükümetinin payitahtı (Başkent) olmuş ve o dönemlerde büyük bir bilim merkezi haline gelmiştir. İslam dünyasının büyük alimleri ve büyük müslüman bilim adamları Nasîrüddin Tûsînin çevresinde Meraga şehrinin rasathanesi (gözlemevi) ve medreselerinde toplanarak bilimin ilerlemesinde büyük rol üstlenmişlerdir. Meraga şehri İran ve özellikle Azerbaycan tarihinde önemli bir yere sahiptir. Tarihi kentlerin yapısında tarihi bileşenler ve öğeleri bulunmalıdır, kent tarihini sadece kitaplarda okumak mümkün değildir ve kent tarihi kent üzerinde aranmalıdır. Tarihi kent dediğimizde bir kentte tarihten bir simge bulunmalıdır. Tarihi kent kimliğinin oluşmasında tarihi

alanların, abidelerin, dokuların, olayların, mimari eserlerin ve arkeolojik alanların büyük önemi vardır.Kentsel tarihi alanlar, zaman sürecinde kültür ve inanc etkileşiminin bir sonucudur.

Meraga bir tarihi kent olarak bilinmektedir ve kent kimliğinin geliştirme sürecinde tarihi öğeler çok etkindir. Meraga tarihini değerlendirdiğimizde tarihi Meraga'nın fonksiyonel olarak siyasi ve ticari bir şehir olduğu görülmektedir, bölgenin siyasi merkezi olmakla beraber Azerbaycanın güneyinde bulunan en önemli kent ve ticaret merkezi olduğu bilinmektedir.

Çalışma alanı Meraga'nın kentsel tarihi alanının bir parçasıdır ve bu alan tarihi pazar içerisinde yerleşmektedir. Alanda bir çok tarihi eser bulunur, ticari canlılığını korumakla beraber kent üzerinde tarihi bir ağırlığa sahiptir. Alanda ve komşu alanlarda farklı tarihi dönemlere ait yapılar bulunmaktadır. Çalışma alanı ise Meraga tarihinin bir göstergesidir. Bu alan, Meraga tarihinde mimari,ticari, dini ve daha birçok kavramın oluşumunu sağlamaktadır. Alanda bulunan camiler, iş hanları, hamam ve yakın çevrede bulunan aynı öğeler kent tarihinin yer üzerinde yazımıdır.

Çalışma alanı Meraga şehrinin tarihi kimliğinin oluşmasında en önemli, canlı ve etkin unsurdur. Alan kentin tarihinin yanı sıra tarihi kent formunun mevcut göstergesidir. Alanda ve yakın çevresinde bulunan tarihi camiler kentin müslüman bir kent olduğunun yanı sıra eski tarihi İslam kentlerinde cami ve pazarın etkileşimini göstermektedir. Meraga tarihi kent merkezinde cami, hamam, iş hanları (Pazar) ve kervansaraylar güçlü bir üçgen oluşturmaktadır. Cami ve pazarın sıklıkla bir arada oluşu, mezhep ve dinlerin iş adamları ve tüccarlarla olan ilişkisini göstermektedir. İran tarihinde din alimlerinin iş adamları ve tüccarlarla sıkı bir ilişkilerinin olduğu bilinmektedir. Tüccarlar ve iş adamları Humus ve Zekâtlarını camilerde bulunan din alimlerine vermekteydiler, ticaretleri hakkında, helal-haram konusunda ve başka dini konular üzerinde bilgi almışlardır,dini törenlerde (özellikle Muharrem ayı mezhebi törenlerinde) Hac ve Umre konusunda ve birçok ortak noktada sağlam ve güçlü bağ kurmuşlardır.

Mollarüstem Cami, Meraga kentinin en önemli tarihi camilerinden biri sayılır,Cami Azerbaycan'da Safevi döneminin ahşap camilerinin en önemli örneğidir. Caminin çatısı ve direkleri ahşaptan yapılmıştır ve güzel bir sanat eseridir. Birçok araştırmacı İsfahan

şehrinde bulunan Çehel Sütun Sarayını Molla Rüstem Cami'sinden etkilenerek yapıldığını savunmaktadır.

Çalışma alanında bulunan tarihi kervansaray ve iş hanlarının birçoğu zaman sürecinde tahrip olduğundan yerlerine yeni iş hanları inşa edilmiştir. Alanda bulunan bir kaç kervansaray ve iş hanı Meraga kentinin tarihi dönemlerde ticaret merkezi olduğunu, kervansaray ve iş hanlarının mimarisini şimdiki nesillere göstermektedir. Bulunan iş hanları, kervansaraylar ve çarşılar kentin tarihi ticaret kültürünün ve mimarisinin fiziksel refleksidir.

Meraga tarihi ticaret alanında camiler ve pazarlar ile bir arada bulunan önemli bir diğer unsur hamamdır. Canlı bir ticari alanda, gidiş gelişte olan kervanlar ve misafirlerin yanı sıra çarşı esnafının yıkanması ve temizliği için tarihi ticaret alanlarında hamamın olması önemlidir. Hamamlar sadece yıkanma mekanı olmamakla birlikte kendilerine özel bir kültüre sahiptirler. Örneğin annelerin oğullarına kız bulması, düğün öncesi damat ve arkadaşlarının hamama gitmesi ve daha birçok örf ve adetler hamamların önemini yansıtmaktadır. Hamamlar tarihi kentlerde bir sosyalleşme mekanı olarak görünmektedirler.

4.3.3. Alanın turizm destinasyonu olma potansiyeli

Turizm endüstrisi kapsamında yer alan kültürel ve kentsel turizm, küreselleşen dünyada önemli bir yere sahiptir. Kültürel miras (somut ve somut olmayan) sayesinde, geleneksel mimari, abideler ve tarihi eserler, tema parkları, müzeler, türbeler, yemekler, giyim kuşam ve birçok kültürel ürünü kültür turistlerine sunmak mümkündür.

Kentsel tarihi alanlar, kentsel ve kültürel turistlerin ilgisini çekmektedir. Tarihi alanlarda bulunan tarihi yapı ve eserler, dini yapılar, geleneksel yemekler, ürünler ve el işleri, yerli halkla iç içe olmak kültürel turizm için önemli konulardır.

Meraga tarihi alanı ve özellikle çalışma alanı kültürel ve kentsel turizm destinasyonu olmak için iyi bir potansiyele sahiptir, tarihi alanda bulunan tarihi camiler, kervansaray ve iş hanları, bakır, halı ve kuruyemiş pazarları Meraga şehrine ait geleneksel ürünlerin satıldığı

çarşılar, geleneksel hamamlar ve bu alanda daha birçok kültürel ürünü turistlere sunmak mümkündür.

Çalışma alanında sağlıklılaştırma ve canlandırma projeleri ve çevre düzenleme projeleri yapılırsa alanın iç turist ve yabancı turistleri çekme potansiyeli yükselecektir. Alan ve yakınında bulunan bir çok tarihi yapı ve eser,tarihi mekanda bulunma hissi veren tarihi kentsel yapı (dar ve eğri sokaklar, bir katlı dükkanlar), satılmakta olan geleneksel ürünler,eski hamamlarla beraber turistler için çekici ve caziptir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tez aşamasının ikinci bölümünde kavramsal çerçeve olarak tarihi kültürel varlık ve kültürel miras kavramları ,mimari miras kavramı,tarihi çevre kavramı ve tarihi çevre koruma yöntemleri uluslararası tüzük ve belgelere odaklanarak değerlendirildi ve ICOMOS kurumu tarafından yayınlanan koruma konulu kararlar ve belgeler değerlendirildi. İkinci bölümde koruma tarihinin gelişmesi ve yeni kavramların ortaya çıkmasının yanı sıra uluslararası koruma yöntem ve politikaları tartışıldı.

Tezin üçüncü bölümünde örnek çalışma alanı olarak seçtiğimiz Ankara Hamamönü yenileme projesi değerlendirildi. Projenin mekansal ,sosyal ve ekonomik etkileri tartışıldı ve projenin güçlü ve zayıf yanları belirlendi. Hamamönü projesinin güçlü yanları olarak, yerel yönetim tarafından yapılmış olması, çevre düzenlemesi, yeşil alanların artırılması ,alana sosyo-kültürel kimliğin kazandırılması, alanın kente yeniden kazandırılması, Alanın turizm destinasyonu olması, küçük ölçüde ekonominin canlanması, yeni iş imkanlarının yaratılması, kent kimliğinin güçlenmesi belirlendi ve Hamamönü projesinin zayıf yanları olarak üst ölçekli planlar dahilinde olmaması, planlamasız bir uygulama ve proje olduğu, halk katılımı eksikliği, sivil toplum kuruluş katılımı eksikliği, sağlıklılaştırmada yapı özgünlüğünün aradan kalkması ve yapıların tektipleşmesi, projeden önce geniş bölgesel, sosyal, ekonomik tarama ve araştırmanın bulunmaması, projenin peyzaj planının olmaması, projede ekonomik gelişme sosyal gelişmeden daha önemli olması ve korumanın toplum odaklı olmaması olarak belirtildi.

Bu çalışmanın dördüncü bölümü çalışma alanı üzerinde araştırma yapılmış ve mevcut durum tespit edilmiştir. Meraga tarihi alanında bulunan Molla Rüstem-Hamam adı verdiğimiz tarihi eksenin kent içinde konumu ve önemi, fiziksel özellikleri, işlevi, alan ve çevresindeki kültürel miras,alanın yakın çevresi, ulaşım ve erişimi,alanın sorunları (fiziksel, estetik, mülkiyet ve sosyo-ekonomik) değerlendirildi ve son aşamada alan üzerinde bir genel değerlendirme yapıldı. Genel değerlendirme alanda koruma durumu, alanın kent kimliği üzerine etkisi ve alanın turizm destinasyonu olma potansiyeli konuları üzerinde tartışıldı. Bu bölümde alanın sorunları belirlendi ve alanın kent için önemi ve değeri ortaya çıktı.

Bu çalışmanın amacı Meraga Molla Rüstem-Hamam tarihi eksenine için bir koruma planlaması yapmaktır. Bu amaca ulaşmak için değerlendirdiğimiz uluslararası (ICOMOS) koruma üzere tüzük ve belgeler, bilimsel tez çalışmaları ve Ankara Hamamönü yenileme alanında yaptığımız araştırma sonuçlarından faydalanarak plan ve proje detaylarına girmeden koruma ve canlandırma önerileri geliştirilmektedir. Bu öneriler dört başlık altında geliştirilmiştir.

Kapsam / yöntem önerileri

Koruma plan ve projelerinin kapsam/yöntem boyutunda korumada süreklilik, korumanın plan ve planlama dahilinde olması, peyzaj, mevcut durum alan tespiti, korunacak varlıkların tespiti, sistemli yaklaşım, bütünlük koruma stratejilerini gerçekleştirmek için öneriler geliştirilmiştir.

Çizelge 5.1. Kapsam ve yöntem önerileri

Önerilerin geliştirilmesi	Strateji	Molla Rüstem-Hamam alanı için öneriler
Kapsam/Yöntem	Korumada süreklilik	Kültürel miras var olduğu müddetce koruma sürdürülmeli, kalıcı ve sürekli denetilmeli ve yenilenmelidir.
		Hazırlanan plan ve projeler amaçlarına uygun sürekli yenilenmeli ve gündem koşullarına uymalıdır.
	Koruma plan ve planlama dahilinde olmalı	Koruma planı kent ve bölge planları içinde yer almalıdır.
	Peyzaj	Alanda aydınlatma projeleri yapılmalıdır.
		Alanda bulunan kulanımsız ve kendi haline bırakılmış yapılara yeni işlev kazandırılmalıdır.
		Alanda yeşil alan artırılmalıdır.
	Mevcut durum alan tespiti	Hazırlanan plan ve projelerden önce alanın mevcut durumu tespit edilmeli ve alanda kapsamlı sosyal, ekonomik, tarihi, mimari, peyzaj ve kentsel araştırmalar yapılmalı ve sonuçlarına herkes erişebilmelidir.
	Korunacak varlıkların tespiti	Alanda kültürel miras tespit edilmelidir ve envanterleri hazırlanmalı
Sistemli yaklaşım	Hazırlanan koruma plan ve projelerinin amacı belli olacaktır, plan ne için koruyoruz ve nasıl koruyacağız sorularına yanıt verebilecektir.	
	Koruma planı ilk önce alan sorunlarını çözecek, sakinler ve esnafın ihtiyaçlarını karşılayacak ve sonra alanda bulunan eksiklikleri giderecektir.	
Bütünlük koruma	Koruma planı alanın güçlü yanlarını özellikle ticari canlılığını korumalıdır.	
	Koruma plan ve projeleri alanın yakın çevresi ile uyumunu sağlayacaktır.	

Yasal ve yönetsel öneriler

Koruma plan ve projeleri yasal ve yönetsel olarak uluslararası tüzük ve belgelere uymalı, yerel yönetim tarafından yapılmalı ve katılımcı olmalıdır. Yasal ve yönetsel öneriler bu strateji çerçevesinde geliştirilmiştir.

Çizelge 5.2. Yasal ve yönetsel öneriler

Önerilerin geliştirilmesi	Strateji	Molla Rüstem-Hamam alanı için öneriler
Yasal ve yönetsel öneriler	Uluslararası tüzük ve sözleşmelerin kabulü	Hazırlanan koruma proje ve planlarının yasal dayanağı olmalıdır.
		Koruma plan ve projeleri İran yasaları ve mevzuatları yanı sıra uluslararası koruma belgeleri, tüzükleri ve antlaşmalarına uyum sağlamalıdır.
		Koruma projelerinin uygulaması hükümetin denetimi ve kontrolü ve finans temini ile yapılmalıdır.
	Koruma yerel yönetim tarafından yapılmalı	Koruma planı yerel yönetim (belediye) tarafından yapılmalıdır.
	Katılımcılık	Koruma projeleri planlama ve uygulama aşamalarında yerel yönetim (belediye) ile beraber İlçe Kültürel Miras İdaresi, İlçe Vakıf Müdürlüğü, İlçe Şehircilik İdaresi, alan sakinleri ve esnaf, üniversite temsilcileri, kültür ve tarih aktivistler, konu ile ilgili sivil toplum kuruluş temsilcileri ve uzmanlar yetki karmaşası yaşanmadan görev almalı ve farklı aktörlerin koruma aşamalarında ortaklık yapmaları gerekiyor.
		Koruma projelerinin uygulaması hükümetin denetimi ve kontrolü ve finans temini ile yapılmalıdır. Plan ve projeler tabandan yukarı yaklaşımla hazırlanmalı ,koruma projeleri halktan başlamalıdır.
		Koruma planlarının uygulanması için gönüllü kişi ve kuruluşlardan yararlanılmalıdır.
		Koruma planlarının temel amacı İlçe Kültürel Miras İdaresi denetimiyle alanda yıpranmış ve köhnemiş yapıları aslına uygun onarmaktır.
		Koruma plan ve projelerinin her aşamasında halk ve sivil toplum kuruluşları bilgilendirilmeli ve etkin olmalıdırlar.

Sosyal ve ekonomik önerileri

Alan üzerinde yapılan koruma plan ve projelerinin sosyal ve ekonomik boyutu üzerinde halk bilinlendirilmeli, madi gücü düşük vatandaşlara destek, restorasyon programlarının teşviki, geleneksel kent kültürüne ait değerleri önemsemesi, korumanın toplum odaklı olması, korumanın turizm odaklı olması stratejileri geliştirilerek öneriler sunulmuştur.

Çizelge 5.3. Sosyal ve ekonomik öneriler

Önerilerin geliştirilmesi	Strateji	Molla Rüstem-Hamam alanı için öneriler
Sosyal	Halk bilinlendirilmeli	Kültürel miras ve bu mirasın korunmasının önemi, sağlıklaştırma ve canlandırma projelerinin olumlu, olumsuz etkileri esnaf ve alan sakinlerine anlatılmalıdır.
		Alan tanıtım programlar yapılmalı özellikle alanın tarihi ve önemi gençler ve çocuklara anlatılmalıdır.
		Koruma plan ve projeleri sergi, toplantı, yüzyüze görüşme ve iletişim araçları vasıtasıyla kent halkına anlatılmalı ve halk bilgilendirilmelidir.
	Madi gücü düşük vatandaşlara destek	Koruma plan ve projelerinin yapımı ve uygulamasında rantın ve rüşvetin önü kesilmeli ve ahlaki bir çalışma yapılmalıdır.
	Restorasyon programları teşvik	Alan sakinleri ve esnafın koruma projelerine dahil olmaları için teşvik edilmelidir.
	Geleneksel kent kültürüne ait değerleri	Hazırlanan koruma planları kentli kimliği ve toplumsal kimliği güçlendirmeli ve genel olarak kent kimliği üzerine iyi etki yaratmalıdır.
	Toplum odaklı koruma	Hazırlanan plan ve projeler toplum odaklı olmalı, halk katılımının yüksek oranda olması ön görülmeli ve yöneticiler bu konu üzere çalışılmalıdırlar. Koruma ve canlandırma plan ve projeleri fiziksel ve ekonomik koruma ve canlandırma ile beraber sosyal gelişmeyi ve canlandırmayı önemsemelidir. Koruma ve canlandırma projelerinde toplumun bütün kesimleri rol almalıdır.
Ekonomik	Turizm odaklı olmalı	Yenilenen alanda yeni iş fırsatları ve istihdam olanakları sağlanmalıdır.
		Alanda yapılan plan ve projeler turizm odaklı olmalıdır.

Mekansal öneriler

Koruma plan ve projelerinin mekansal boyutu olarak geliştirdiğimiz öneriler çevrenin korunması, mimari mirasın korunması, binaların dış görünümü ve özgünlük stratejileri çerçevesinde olmuştur.

Çizelge 5.4. Mekansal öneriler

Önerilerin geliştirilmesi	Strateji	Molla Rüstem-Hamam alanı için öneriler	
Mekansal	Çevrenin korunması	Alanda çevre düzenleme, peyzaj ve estetik plan ve projeleri mutlak yapılmalıdır.	
	Mimari mirasın korunması	Alanda bulunan tarihi eserlerin restorasyon ve onarımında bütün bilimsel bilgi ve tekniklerden yararlanılmalıdır.	
	Binaların dış görünümü	Alanda ve çevresindeki binaların dış görünümü alana uygun olmalıdır.	
	Özgünlük		Koruma plan ve projeleri çalışma alanının müzeleşmesi için değil yaşanılabilir bir kent parçası olması için hazırlamalıdır.
			Koruma planlarının temel amacı İlçe Kültürel Miras İdaresi denetimiyle alanda yıpranmış ve köhnemiş yapıları aslına uygun onarmaktır.
			Alanda yapılan canlandırma ve restorasyon projesi alan özgünlüğünü ve tarihi yapıların özgünlüğünü bozmamalıdır.
	Tarihi kervansaray ve iş hanlarında yeni işlevler için gerekli tasarımlar yapılabilir ama yapının planı ve özgünlüğü bozulmamalıdır.		

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. (1996). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon* (Birinci Baskı). İstanbul: Yem Yayın, 22.
- Altınışik, H, U. (2015). *Türkiye'de Kentsel Kilimliğin Dönüşümü ve Soylulaştırma: Ankara Hamamönü örneği*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 148-216.
- Altınöz, G. (2012). Kültürel Miras ve Koruma Anlayışının Tarihsel Gelişimi, M, Ersoy. (Editör), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük* (Birinci Baskı). İstanbul: Ninova Yayınevi, 302.
- Arslan, T. (2012). *Kültürel Miras Alanlarında Sağlıklaştırma ve Yenileme Süreçlerinin Değerlendirilmesi Ankara Hamamönü ve Hacıbayram Örnekleri*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara, 25-102.
- Asatekin, G, N. (2004). *Kültür ve Döğa Varlıklarımız Neyi ,Niçin, Nasıl Korumalıyız?* (Birinci Baskı). Ankara : Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, 22.
- Baday, Ö, N. (2011). *Modern Kent Mekanlarında Mahalenin Konumu*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 7.
- Bayraktar, N.(2013). Başkent Ankara'da Cumhuriyet Sonrası “Modern” Yaşam ve Mekansal Kurgu, *Kontrast Dergisi*, 37,5-8.
- Çağlayan, S. (2012). Anadolu'nun ilk kamusal mekani: Kahvane, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29, 95-110.
- Dinçer, İ. (2012). Kentsel Koruma Kavramı ve Evrimi, M, Ersoy. (Editör), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük* (Birinci Baskı), İstanbul: Ninova Yayınevi, 228.
- Duygulu, F. (2012). Kültür Mevzuatında Tanımlar, M, Ersoy. (Editör), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük* (Birinci Baskı). İstanbul: Ninova Yayınevi, 297.
- Ergenç, Ö. (1980). XVII. Yüzyılın başlarında Ankaranın yerleşim durumu üzerine bazı bilgiler, *Osmanlı Araştırma dergisi*, 1, 85-108.
- Eskandarzadeh, M. ve Dideh, S. (2014). *Meraga Molla Rüstem Camii mimarisi ve süslemelerine vurgu yapılarak bir bakış*. İrani-İslami Kent Planlama ve Mimari Kongresi, Rasht Azad Üniversitesi, Rasht,1-8.
- Günay, Z. (2010). *Neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrenin sürdürülebilirliği : Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2-7.
- Günay, Z. (2012). Kentsel Koruma Kavramı ve Politikaları, M, Ersoy.(Editör), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük* (Birinci Baskı), İstanbul: Ninova Yayınevi, 2-232.

- Günay, Z. (2012). Tarihi Çevre ve Kültürel Miras ,M, Ersoy.(Editör), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük* (Birinci Baskı). İstanbul: Ninova Yayınevi, 418-419.
- Günel, G. (2015) . Ankara Şehri 1924 Haritası: Eski Bir Haritada Ankara'yı Tanımak , *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 78-104.
- Heydarzadegan, P. (2013). *İran-Merağa İli Peyzaj Özelliklerinin Turizm Potansiyeli ve Hareketliliği Açısından Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 40-47.
- Kale, B. (2011). *Trihsel Kent Peyzajlarının Korunması,Hamamönü örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 56-51.
- Kaya, H.S ve Bölen,F. (2006). Kentsel mekan organizasyonundaki farklılıkların fraktal analiz yöntemi ile değerlendirilmesi, *Journal of İstanbul Kültür University*, 4-172.
- Kiper,P. (2004). *Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültürel Değerlerinin Korunması Türkiye Bodrum Örneği*, Doktora Tezi,Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. (İkinci Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 49-93.
- Kocalar, A. (2009). *Koruma Amaçlı İmar Planı Uygulanan Taşınmazlarda Mülkiyet ve İmar Haklarının Aktarımı*. Doktora Tezi,Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 82-84.
- Kurtar, C. (2012). *Kentsel Kültürel Miras Yönetimi ve Rekreasyonla İlişkisi : Ankara Hamamönü Örneği*,Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 43-169.
- Mohammadzadeh, M ve Tavakkoli, S. (2013). Meraga Molla Rüstem Camii Ahşap Süslemelerinde İrfani Semboller, *Ketab-i Mah Dergisi*, 168, 52-57.
- Mohsenpoormobarak Abad, G. (2015). *Tarihi ve Sosyo-Kültürel Yönleriyle Bir İlhanlı Başkenti: Meraga*,Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Morvarid, Y. (1982).*Meraga*.(Birinci Baskı). Tahran : Arian Çap, 615.
- Özen, S. (2005). *Koruma Yaklaşımlarına Yeni Bir Bakış Açısı Olarak "Bütünleşik Koruma" – Trabzon örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon,1-20.
- Özen, T, S. (2009). *Bütünleşik Kentsel Koruma ve Ekonomisi : Trabzon Kenti Modeli*, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 28-29.
- Özelçi E,T ve Altinkaya,Ö,C. (2009). Beypazarında turizm gelişimi ve yerel ekonomik kalkınma, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 46-74.
- Özkan, T. (2013). Ankara'nın başkentlikleri, *Kontrast Dergisi*, 37, 9.

- Öztürk, H. H. (2007). *Tarihi ve Kültürel Çevrenin Korunmasında Sivil Toplumun Rolü Hamamönü örneği*, Yüksek Lisan Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü. Ankara, 89.
- Özünü, E. E. (2010). XVI. yüzyıl Osmanlı kentlerinin ekonomik nitelikleri üzerine bir karşılaştırma denemesi, *Kastamon Eğitim Dergisi*, 18(1), 257-270.
- Pınar Özden, P. (2016). *Kentsel Yenileme*.(İkinci Baskı). Ankara:İmge Kitabevi, 146-152.
- Sargın, H. (2013). Ankara evleri, *Kontrast Dergisi*, 37, 21-24.
- Sönmez, B. (2014). Soylulaştırmanın yeni biçimleriyle yerinden edilmeyi yeniden düşünmek, *Planlama Dergisi*, 24(1), 42-53.
- Şimşir, B. (1988). *Ankara Ankara : Bir başkent doğuşu*. (Birinci Baskı). İstanbul: Bilgi Yayınevi, 21.
- Tarsuslugil, G. (2013). *Kültürel Turizmi ve Uluslararası Tanınırlık : Ankara-Hamamönü Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara,15-87.
- Tiryaki, V. (2014). *Kentsel Sit Alanlarında Koruma Çalışmalarının Finansal, Yasal ve Yönetimsel Boyutları ile Değerlendirilmesi: Ankara ili Altındağ İlçesi Hacettepe ve Sakarya Mahalleleri Örneği*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 10-137.
- Tunçer, M. (2017). *Dünden Bugüne Kültürel Miras ve Koruma*.(Birinci baskı). Ankara: Gazi Kitabevi, 5.
- Uygur, M,S ve Baykan,E. (2007). Kültür turizmi ve turizmin kültürel varlıklar üzerindeki etkileri, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2,30-49.
- Varjavand, P. (1972). Niyayeşgah-e mehri ya emamzadeh masum, *Barresihaye Tarikhi*, 5, 91-101.
- Yücel, C. (2005). Korunacak kentsel alanların planlamasında güncel yaklaşımlar. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(Erciyes Üniversitesi)*,18, 223-235.
- Yürü, N. (2009). *Kentsel Sit Alan Yönetimi İstanbul Bey Oğlu Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 15.
- Zorlu, F. (2008). Kentsel doku-ulaşım sistemi ilişkileri. *Metu Jfa*, 25(1) 81-104.

EKLER

EK-1. Halk görüşmesi formu (Türkçe)

Bu görüşme İraj Mohseni'nin yüksek lisans tez çalışması için yapılmaktadır

Kişisel bilgiler

Cinsiyeti

Ekek Bayan

Eğitim

Yaş

Meslek

Alanda ikamet türü

Esnaf Alan sakini Alanla gündelik ilişkisi olan

Alanda bulunma süresi

Sorular:

Sizce alanın sorunları nedir?

Alanın en önemli sorunu nedir?

Sizce alanın sorunlarını hangi kurum çözmelidir?

Alandan memnun musunuz?

Hiç memnun değilim Memnun değilim Biraz memnunuz Memnunuz Çok memnunuz

Alan sakinlerinin sorunlar üzere etkisi var mı?

Çok az Az Orta Çok Çok fazla

Alanda bulunan tarihi eserle hakkında ne düşünüyorsunuz?

Şehir için çok önemliler Ticaretim için çok önemliler Önemli değiller Kazançlı olabilirler Bu yapılar yıkılarak yeni yapılar yapılmalı

Bügüne kadar bu yapıların koruması için bir şey yapmışsınız mı?

Evet Hayır Yöneticilerin sorumludur

Alanın yenilenmesinde sorumlulara ortak olmak ister misiniz? Evet Hayır

Nasıl bir ortaklık?

Fikir bildiririm Geri dönüşümü mali ortaklık Mali destek

Alan için özel bir planınız var mı? Evet Hayır

Varsa planınız açıklar mısınız?

Alanın kullanımını değışirse mesleğinizi bırakıp başka meslek seçer misiniz? Evet Hayır

HAMAMÖNÜ PROJESİ ÜZERE YAPILAN KİTAPCIĞI GÖRDÜKTEN SONRAKİ SORULAR

Kitapta gördüğünüz proje hakkında ne düşünüyorsunuz?

Orada yapılanları bu alanda yapabilir miyiz?

Orada yapılanları kendi alanımızda nasıl yapabiliriz?

Belediye yapmalıdır Sakinler yapmalıdır Sakinler ve belediye beraber yapmalı Hükümet yapmalıdır Belediye ve hükümet yapmalıdırlar Sakinler, hükümet ve belediye beraber yapmalı

Alanın bir turistik alan olmasını ister misiniz? Evet Hayır

Turistlerle ilgili bir iş yapmak ister misiniz? Evet Hayır

Bu alanın kitapta gördüğünüz gibi bir alan olmasını ister misiniz?

Son söz?

EK-1.(devam) Halk görüşmesi formu (Farsça)

شما حاضر به مشارکت و کمک به ارگانها در نوسازی محل هستید؟ بله خیر

نوع مشارکت؟ خبری مالی یا برگشت سود کمک مالی همکاری های متفرقه

شما طرح خاصی برای سازماندهی محل دارید؟ بله خیر

چيست؟

شما حاضرید در صورت تغییر کاربری محل نقلتان را عوض کنید؟ بله خیر

سوالات پس از دیدن کتاب حمام اوتو

نظرتون در مورد اقداماتی که تو کتاب دیدید چی بود؟

به نظر تو این کارها رو همیشه اینجا انجام داد؟ بله خیر

چطور میتونیم اون کارها رو اینجا انجام بدیم؟ باید شهرداری اقدام بکنه باید ما اقدام بکنیم باید شهرداری و ما اقدام بکنیم باید دولت اقدام بکنه باید دولت و شهرداری اقدام بکنه باید دولت ما و شهرداری اقدام بکنیم

شما تعامل دارید این محل توریستی بشه؟ بله خیر

حاضرید شغلی که مربوط به توریست هست انجام بدید؟ بله خیر

حاضرید برای تبدیل شدن این محل به نمونه ای که تو کتاب دیدید همکاری کنید؟ بله خیر

حرف ناگفته؟

بنام خدا

این گفتگو برای استفاده در پایانه کارشناسی ارشد رشته شهرسازی دانشگاه غازی آنکارا توسط ایرج محسنی انجام می شود.

مصاحبه شونده:

جنسیت مرد زن

تحصیلات

سن

شغل

آقامت اصناف ساکن ارتباط روزانه با محل

میزان آقامت در محل

میزان ارتباط و رفت و آمد به محل

سوالات:

مشکلات محل از نظر شما چیست؟

مهمترین مشکل محل؟

کدام ارگان باید مشکلات مطرح شده را حل کند؟

میزان رضایت شما از محل: اصلا راضی نیستم راضی نیستم تا حدودی راضی ام راضی ام خیلی راضی ام

سکنتین و اصناف چه نقشی در ایجاد مشکلات دارند؟

بسیار کم کم متوسط زیاد بسیار زیاد

نظرت شما در مورد آثار تاریخی موجود در محل چیست؟

برای شهر مهم هستند برای تجارت من مهم هستند اهمیتی ندارند می توانم درآمد زا باشند

در صورت تخریب این آثار می توان بناهای جدیدی ساخت

شما تا حالا کاری برای حفاظت از این آثار انجام دادید؟ خیر بله و تلبه مستولین هست

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı,adı : MOHSENİ TAZEHKAND, İraj
 Uyuğu : İRAN
 Doğum tarihi ve yeri : 25/08/1986 ,Maragheh
 Medeni hali : Bekar
 Telefon : 009837409649
 e-mail : irajmohseni65@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yükseklisans	Gazi Üniversitesi/ Şehir ve Bölge Planlama	Devam ediyor
Lisans	Mazandaran Üniversitesi/ Şehir Planlama	2010
Lise	Bahonar/ Ulume Ensani	2008

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2014-Halen	Azaran Shahrसान Sahand (Ltd. Şti.)	Yönetim Kurulu Başkanı

Yabancı Dil

Farsça
 Azerice

Hobiler

Kitap okumak, Yürüyüş yapmak, Yazmak

GAZİ GELECEKTİR..